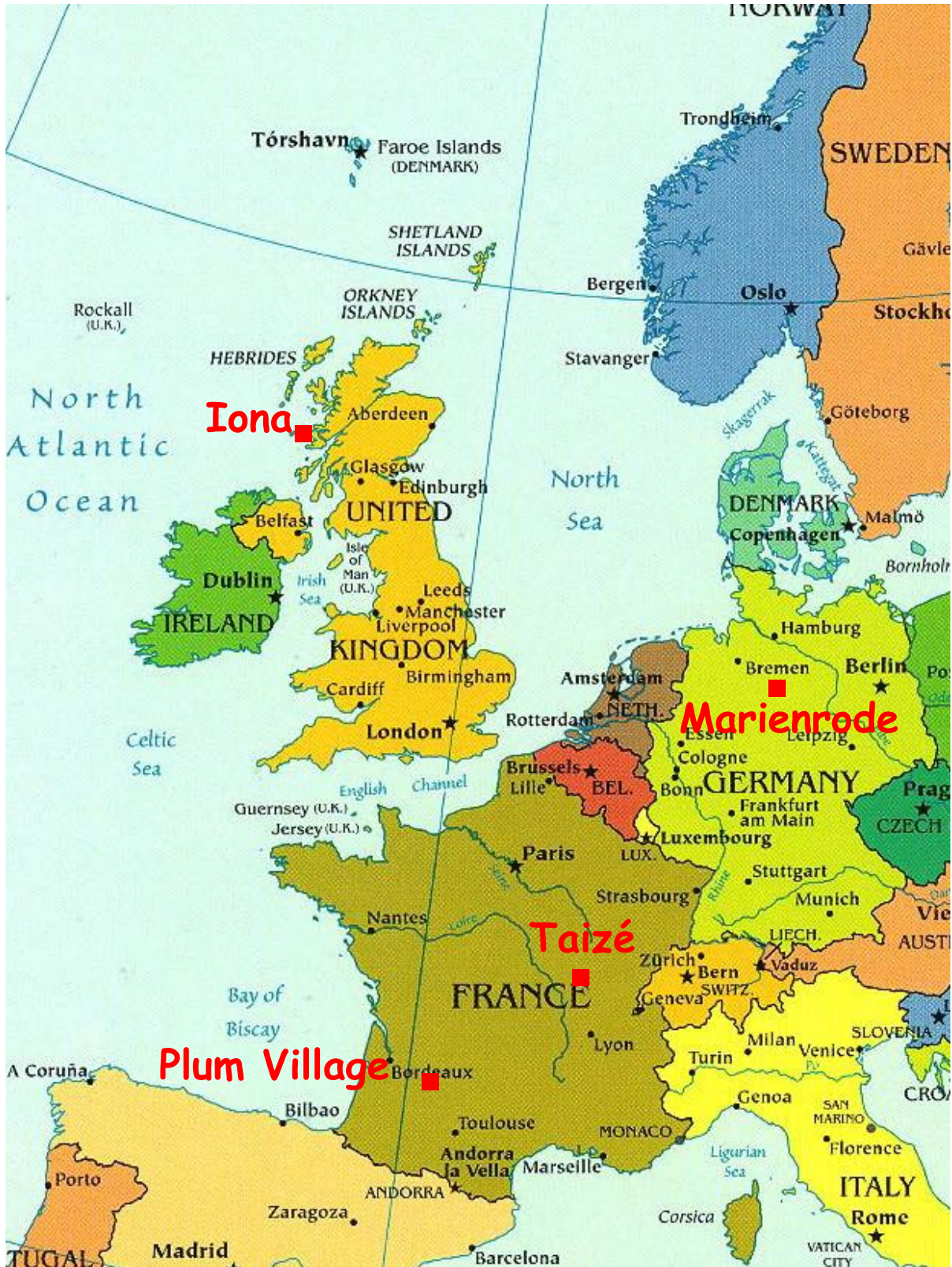

Dagboek
**Dagboek van een Schiedamse
pelgrime**

Marjolijn Russchen

Dagboek van een Schiedamse pelgrim

Marjolijn Russchen

‘Leerling worden van Jezus
begint niet in je hoofd of in je hart,
het begint met je voeten’

John Vincent in ‘Movement’, tijdschrift van ‘The Student Christian Movement’

Inhoud

Voorwoord	7
Iona	9
Marienrode	31
Plum Village	47
Taizé	61
Bezoeken aan kerken:	81
* Petrus en Pauluskerk in Maassluis	81
* R.K. Kerk St Anna in Peheim, Duitsland	81
* Pepergasthuiskerk in Groningen	82
* Bethelkerk in Drachten	83
Nawoord	85
Referenties	86

Voorwoord

In de laatste dienst voorafgaande aan mijn studieverlof – het was op de Paasmorgen – kreeg ik van de kinderen in de kerk een pelgrimsstaf. Een leuke verrassing! Passend bij het project, wat we zojuist hadden afgesloten en passend bij de reizen, die ik de komende tijd zou ondernemen. Ik bedankte hen. Onder andere zei ik toen, dat ik de komende tijd ‘op zoek zou gaan naar God’. Achteraf vond ik dat niet zo gelukkig uitgedrukt. Juist in onze gemeente, waarin mensen, die gevormd zijn door hun geloof, zo liefdevol en positief leven, ervaar ik bijna elke dag wel ‘iets van God’. Het is een warme gemeenschap – en het is goed om daar bij te horen.

Voor deze gemeenteleden geldt zeker niet, wat Prof. Dr. Henk de Roest in zijn nieuwste boek “Een huis voor de ziel” schrijft: ‘De kerk, heeft, door onmacht en verdeeldheid, voor zeer velen geen enkele betekenis of functie: niet voor persoonlijke troost of hoop, niet voor hun religieuze overtuigingen en ervaringen, niet voor hun behoefte aan gemeenschap, maar ook niet voor het reilen en zeilen van de samenleving.’

Voor veel van onze gemeenteleden hebben kerk en geloof juist een zeer grote waarde. Toch heeft Henk de Roest mijns inziens gelijk. Wat hij zegt, geldt zonder enige twijfel voor het overgrote deel van onze samenleving én, in zekere mate, ook voor mijzelf en voor veel mensen in de kerken.

Laat ik mij verduidelijken. Ik spreek daarbij voor mezelf.

Ik heb alle redenen om gelukkig te zijn: ik heb een man, kinderen, ik heb werk, dat ik graag doe, een dak boven mijn hoofd, en toch ben ik vaak niet gelukkig. Ik werk te hard, ben te moe, heb te veel aan mijn hoofd, slaap slecht, doe domme dingen, schiet tekort in liefde, vind vaak niet de goede toon tegen mijn kinderen, maak me druk om dingen die dat niet waard zijn. Ondanks al mijn goede voornemens, elke keer opnieuw, lukt het maar niet om daar blijvende verandering in aan te brengen. Toch geloof ik dat het wel kan: meer evenwicht in je leven vinden, liefdevol en vrolijk leven. Ik denk dat mijn geloof me daarbij kan helpen. De Bijbel staat er vol van: het goede leven dat wij kunnen leven als we in de buurt van Jezus zijn, als we leven naar Gods woorden, in zijn liefde en in Zijn geest. Waarom doe ik het dan niet (ook daar staat de bijbel vol van, trouwens)?? Waarom maak ik die stap niet? Wat weerhoudt mij? En: hoe kunnen geloof en kerk mij dan helpen?

Dat is niet alleen een vraag van mij persoonlijk.

Overal om mij heen, in de gemeente en daarbuiten, zie ik mensen die lijden, die worstelen met het leven of het zichzelf moeilijk maken.

Mijn pelgrimstocht is een zoektocht naar manieren waarop het geloof mijn leven gestalte kan geven – en met mij – dat van anderen – dat spreekt voor zich.

Mijn pelgrimstocht is ook een zoektocht naar manieren waarop de kerk in deze tijd daarin een rol kan spelen. Is dat niet de roeping van de kerk van alle tijden? Wil de kerk aan die roeping voldoen, dan zal ze moeten inspelen op de vragen van onze tijd en – dus – levend van uit haar kern - bereid moeten zijn om te veranderen.

Op mijn pelgrimstocht doe ik plaatsen aan die in de huidige westerse wereld voor velen (binnen, buiten, en aan de rand van de kerk) van grote betekenis zijn geworden.

Het zijn – in volgorde van bezoek -:

1. De gemeenschap van Iona in Schotland;
2. Het Benedictijnse nonnenklooster Marienrode in Hildesheim in Duitsland;
3. Plum Village (genoemd naar de pruimenboomgaarden in de centra) – drie centra van zusters en broeders in de gemeenschap, die is gevormd door de Zen-Boeddhist Thich Nhat Hanh in de Dordogne in Frankrijk; en
4. Taizé, ten westen van Maçon, in de Bourgogne, in Frankrijk.
5. Daarnaast heb ik nog enkele kerken bezocht. Ook daarvan doe ik hier kort verslag.

Wat kunnen zij ons leren? Is het mogelijk, dat wij als gemeente in Schiedam in de 21ste eeuw een vindplaats zijn van God? Dat mensen ook bij ons op één of andere manier Gods liefde ervaren, en moed en kracht vinden om in dat zo hele kostbare en zo hele kwetsbare leven van ons liefde, vreugde, vrede en recht te zoeken en te vinden?

Iona

Donderdag 8 april

Mijn eerste bestemming is Iona, een piepklein eiland voor de westkust van Schotland. De reis erheen is een ware pelgrimstocht: eerst het vliegtuig naar Glasgow, dan de trein naar Oban, de ferry (de veerpont) naar Craignure op het eiland Mull, en een bustocht dwars over Mull naar Fionnphort. Vandaar vertrekt de ferry die mij uiteindelijk naar Iona brengt. Twee dagen ben ik onderweg.

Voor het rossige Schotse jongentje, dat naast mij zit in het vliegtuig, is vliegen, zo te zien, iets normaals. Meteen duikt hij in zijn boek en pas aan het eind van de vlucht slaat hij het weer dicht. Ik vind vliegen fascinerend en ik doe het zelden! Met opzet heb ik geen boek meegenomen. De Benedictijnse spiritualiteit, die (mede) vormend is geweest voor alle centra die ik de komende tijd zal bezoeken, gaat onder andere over 'leven in het hier en nu'. Dat wil zeggen, dat je alles wat je doet, bewust en met aandacht doet. Dus geen twee dingen tegelijk. Nu ben ik op reis. Nu reis ik. Nu lees ik niet. Ik zit bij het raam. Dat komt goed uit! Naar buiten kijken helpt om me bewust te zijn van wat ik doe.

Boven de Nederlandse kust is het uitzicht op deze prachtige dag prima, maar al gauw vliegen we boven de wolken. Het is één dikke egale deken. Een regel uit een lied komt in mijn gedachten: 'Hing niet het wolkendek zo zwart, van twijfel om ons heen, wij zouden 't land zien van ons hart, dat 't hemels licht bescheen'. Het is een regel uit gezang 290: "Er is een land van louter licht" De regel blijft maar door mijn hoofd malen. Ik begin me al te ergeren, als ineens tot mij doordringt dat deze tekst me misschien iets heeft te zeggen. Hoe gaat het ook weer verder? 'Maar ach de stervelingen staan hier huiverend terzij, en durven niet op weg te gaan, het duister niet voorbij.' Dit wolkendek is wit, maar voor het overige geeft dit lied precies mijn dilemma weer! Waarom doe ik het niet: 'het duister voorbijgaan'? Die stap zetten in 'het land van ons hart'? Waarom blijf ik tobben. Waarom lig ik zo vaak met mezelf overhoop? Waarom krijg ik mijn leven niet op orde. Waarom lukt het me niet genoeg rust en regelmaat te vinden? Waarom maak ik het mezelf en mijn omgeving zo vaak zo moeilijk? Zouden deze reizen mij over de drempel kunnen helpen naar 'die gouden dag', naar het land van ons hart? Ik weet het niet, maar in ieder geval heb ik nu de eerste stap gezet.

Het vliegveld van Glasgow is overzichtelijk. De bus naar Queen Street station is gemakkelijk te vinden. Thuis heb ik me suf zitten zoeken welk station ik moest hebben: Queenstreetstation of Buchananstation. Ter plaatse is het meteen duidelijk. Buchanan is het busstation, Queenstreet, het treinstation. Ze liggen naast elkaar. Het station heeft een centraal gedeelte. Alle perrons (een stuk of zes) komen daarop uit. Volgens het bord bij de ingang van het perron gaan de voorste twee coupé's van mijn trein naar Oban. Ook op het perron wordt het nog een keer aangegeven: vanaf hier gaat de trein naar Oban. Volstrekt ten overvloede dus, vraag ik aan de eerste de beste reiziger in de trein: 'is dit het gedeelte naar Oban?' 'I hope so', is het antwoord. Ik val meteen voor de Schotse humor!

De reis van zo'n 120 km naar Oban duurt 3 ½ uur. We vertrekken om 18.00 uur. Aanvankelijk rijden we door somber uitzierende buurten en voorsteden van Glasgow. Stukje bij beetje komt daar het Schotse heuvelland voor in de plaats. Er zijn veel, piepkleine stationnetjes. De trein stopt overal. De stoelen hebben een uitklapbaar tafeltje aan de achterkant en sommige zijn gegroepeerd rond een tafel. Vlak voor mij is zo'n zitje gereserveerd door twee moeders met hun dochttertjes van een jaar of acht. We zijn nog niet vertrokken of overal komen kant en klare meegebrachte maaltijden tevoorschijn. Zo ook bij de moeders vóór mij. Niet alleen eten komt op tafel, ook snoep en chips, twee flessen witte wijn en een paar knuffels. Het ziet er gezellig uit, en dat blijft zo. Het wordt donker. En dan ineens: een sprookje: overal lichtjes rondom op de heuvels: Oban. Op het piepkleine stationnetje worden de vriendinnen met hun dochttertjes, opgewacht door hun echtgenoten en vaders. Ik neem de taxi naar mijn 'Bed en Breakfast'.

Vrijdag 9 april

De volgende morgen, op het bovendek van de ferry naar Craignure geniet ik heel bewust van het uitzicht: overal zee, eilanden en eilandjes.

Vanuit Craignure zou een bus naar Fionnphort vertrekken, aan de andere kant van het eiland Mull. Echter: de bus is in geen velden of wegen te bekennen. Er zijn wel bussen, maar niet naar Fionnphort (spreek uit: finnifrt). Er is alleen een bus voor mensen die een dagtrip naar Iona of een drie-eilanden-trip hebben geboekt. Als ik de chauffeur vraag om informatie over de gewone lijnbus, biedt hij me aan om voor 10 pound – de prijs van een maandretour - mee te rijden. Gelukkig!

Ik heb nog meer geluk. Deze chauffeur bestuurt niet alleen de bus, hij geeft een toelichting bij alles wat we onderweg tegenkomen en dat in prachtig Engels. Hij doet dat sympathiek en met humor. De weg over het eiland is griezelig smal. Als er een tegenligger aankomt, of als iemand wil inhalen, moet de één in een inham parkeren om de ander de gelegenheid te geven te passeren. Op een gegeven moment wordt de weg volgens de chauffeur 'more challenging' (uitdagender).

Op Mull zeggen de mensen: 'we don't drive on the left side of the road, we drive on what's left of the road'. De maximum snelheid op smalle stenen bruggetjes is 10 miles per uur. Op een gegeven moment ziet de chauffeur boven een paar heuvels adelaars. Hoe kan dat, op zo'n smal weggetje rijden, en dan ook nog in een paar stipjes in de lucht, adelaars ontdekken? Afijn, hij ziet het én: we stoppen om het wonder te aanschouwen. Vijf minuten staan we stil in zo'n inhammetje en met z'n allen turen we naar de adelaars in de verte. Deze man weet alles van de geschiedenis, natuur en cultuur!! Ik heb nog nooit zo'n buschauffeur meegemaakt. Hij is het voorbeeld van Benedictijnse spiritualiteit. Hij doet zijn werk met de grootste zorg en aandacht en zo maakt hij deze busrit voor mij tot een onvergetelijke ervaring. Na aankomst in Fionnphort bedank ik hem hartelijk. Hij kijkt verbaasd. Zou hij het zelf niet beseffen hoeveel plezier hij ons doet met zijn werk?

In Fionnphort is Iona al te zien. Nu beseef ik pas goed, hoe klein het is. Bij de aanlegsteiger staan een paar huizen. Eén ervan is het hotelletje waar ik zal overnachten. Een eindje verderop zie ik de Abbey.

Zaterdag 10 april

En nu zit ik hier te typen in het Argyll (spreek uit: Aargail) Hotel in de serre, in de zon, met het uitzicht op een helder blauwe lucht, een helder blauwe zee en het eiland Mull. Het is zaterdagmorgen 10 april 2010. Ik voel me helemaal fit en ontspannen. Alle stress en vermoeidheid zijn verdwenen. Nu al? Mijn retraites zijn nog niet eens begonnen!

Het Argyll Hotel is klein en persoonlijk op een prettige manier. Het wordt geleid door aardige jonge mensen (twintigers). Mijn kamer is klein en geriefelijk en uitgerust met een elektrische waterkoker, theezakjes en een mok! Wat een vondst!

Bij het avondeten kreeg ik een klein tafeltje achter een muur, terwijl alle andere gasten én gezelschap hadden én (door de ramen naar de serre) een mooi uitzicht op zee. Ik vroeg of ik in de serre mocht zitten. Sindsdien is dat mijn vaste plek. De groenten en kruiden hier komen uit de eigen biologische tuin, er zijn leuke vegetarische gerechten en zelf gebakken brood. Men heeft veel aandacht voor het milieu. Is dat typisch voor Engeland of voor Schotland? In Oban viel het me ook al op. Het busje van het andere hotel (Columba) rijdt zelfs op gebruikte olie uit de keuken!

Gistermiddag heb ik een wandeling gemaakt. Zuidwaarts en vervolgens in westelijke richting. Het weggetje eindigt bij een hek. Als wandelaar kun je door het hek gaan, 'svp achter je sluiten in verband met de schapen'. Langs de weg, met op enkele plaatsen stenen muren aan weerszijden, staan wat kleine huisjes en boerderijtjes, overal zie je schapen en overal heb je dat geweldige uitzicht op de staalblauwe lucht, de staalblauwe zee, en de eilandjes rondom. Een eindje voorbij het hek, weer weilanden, een paar strandjes en dan: de Atlantische Oceaan. Gisteravond ben ik de andere kant uitgegaan: richting het noorden, ook een uurtje wandelen: langs het plaatselijke kerkje, langs de Abbey, enkele huizen, weer door een hek, tussen de koeien en de paarden door en weer de Oceaan aan mijn voeten. Heel soms komt er een auto van een eilandbewoner voorbij, verder is iedereen te voet. Je waant je in een andere tijd.

Een week in het McLeod house

Om 14.20 uur meld ik me bij de ferry. De meeste gasten van The Community komen nu van de boot. Zo'n 50 voor het McLeod house (waartoe ik behoor) en iets minder voor de Abbey. Een week in de Iona Community duurt van zaterdagmiddag tot en met vrijdag na het morgengebed. Na het vertrek van de ene groep maken leiding en vrijwilligers het centrum gereed voor de volgende gasten.

We worden opgewacht door Jamie, een vrolijke jonge Amerikaanse. Onze bagage gaat in het busje. Een paar mensen, die invalide zijn of slecht ter been, kunnen meerijden, de overigen gaan te voet. Het McLeod centre is schuin tegenover de Abbey. In de centrale ruimte, die gebruikt wordt als eetkamer, zitkamer, groepsruimte en theater, houden we een ludiek kennismakingsrondje. Jamie, zij is gedurende drie jaar 'The Warden' - de leidster - van het McLeod centre, maakt ons kort wegwijs, en vervolgens zoeken we onze kamers op. Ik slaap in een 6 persoonskamer met Debbie uit het zuiden van Engeland, Jill, een predikante uit Schotland, en Carrie en Joan, twee jonge politieagenten uit London. Er zijn twee stapelbedden en twee eenpersoonsbedden. Ik kom in een onderste bed terecht - gelukkig! De stapelbedden zijn heel hoog. Boven mijn bed is een plankje en naast mijn bed zijn een paar haakjes. De dingen, die ik het meest nodig heb kan ik dus gemakkelijk uitstallen en ophangen. De rest blijft in mijn koffertje onder het bed. Op onze kamer is een wastafel. Op onze gang - boven - zijn vier zes persoonskamers, twee douches en twee wc's.

De maaltijd is om 18.00 uur Ik heb dus nog tijd voor een wandeling. De Dun'i wordt het deze keer. De hoogste 'berg' (101 m) van Iona, ligt vlak naast het McLeod Centre. Nog maar net door het hekje - want ook hier lopen schapen - kom ik Jack en Michael tegen, Amerikaanse collega's. Jack woont vlakbij New York, Michael aan Lake Ontario. Jack is hier al vaker geweest, zelfs enkele keren met een groep jongeren uit zijn gemeente. Ze hebben meegedaan met het speciale jongerenprogramma in de zomervakantie.

De Dun'i beklimmen is een eitje. Het uitzicht is leuk - maar als wandeling stelt het niet veel voor. Maar 'ik ben er geweest'. Jack laat ons nog de kerk zien. Ik ben onder de indruk. Met zijn muren van grote brokken steen ziet deze kerk er heel oud uit, en: heel eenvoudig.. Het is een lange, smalle kerk. Aan weerszijden van het middenpad staan rijen eenvoudige houten stoeltjes. In het midden van de lange zijde staat - met de rug naar de muur gericht - de preekstoel: een brede lage stoel met flinke rug- en arMLEUNINGEN. Daarnaast en daartegenover: de koorbanken. Tegen de achterwand van de kerk staat de tafel/het altaar. Er is nog een klein kapelletje achter het koor. In de buurt van de preekstoel is de doorgang naar de cloisters: de kloostergang. Vanuit de kloostergang kom je in de gebouwen van de Abbey: de refectory (de eetzaal), de kantooruimtes, de zitkamer, de ruimten voor de groepsbijeenkomsten en de slaapkamers. Terug in het McLeod house zit ik tijdens de - verrukkelijke en overvloedige - maaltijd aan tafel met allemaal jonge mensen: het zijn vrijwilligers - uit Australië, Amerika, Canada en Roemenië. Voor een paar maanden of langer helpen zij hier in de keuken, in de kerk, in de winkel, op kantoor of in de huishouding. Een paar van hen studeren theologie. Allemaal zijn ze 'gepakt' door het leven en de spiritualiteit van deze gemeenschap! Inmiddels zijn alle gasten gearriveerd. We vervolgen de kennismaking, Jamie legt nog het één en ander uit, en dan gaan we naar de kerk. Elke dag hier is er een 'Morning service' om 9.00 uur en een Evening service' om 21.00 uur. Vanavond is het een 'Welcoming service'! Ik vind een plaatsje op de stoelen. De kerk is goed gevuld. Het is koud. Ijskoud zelfs. Iedereen draagt een jas en ik zie zelfs mensen met handschoenen! In het vakje aan de rugleuning van onze stoelen zitten twee boeken: een groene - het 'worship book', en een paarse - 'the church hymnary'. De orde van dienst is te volgen in het 'worship book', de liederen staan in de 'hymnary'.

Een hups jong meisje oefent een paar liederen met ons, heel kort - en heel enthousiast. Ze springt van blijdschap omdat het zo goed gaat! Een ander jong meisje zit in de preekzetel. Zij heet ons welkom en leidt de samenspraak:

Voorganger: 'Schepper van de wereld, eeuwige God'

Allen: we zijn hier voor een korte tijd samen gekomen, mensen uit vele plaatsen

V: verzoener van de mensheid, God met ons,

A: wij zijn hier gekomen met al onze verschillen, zoekend naar een gemeenschappelijke grond onder ons bestaan.

V: geest van eenheid, die ons met God verbindt,

A: ieder hebben we onze eigen reis gemaakt, naar een plaats, waar al die wegen samenkomen.

V: daarom, in dit toevluchtsoord, laten wij samen tijd nemen, want waar wegen kruisen en pelgrims samenkomen, daar is veel te delen en te vieren.

We zingen een vrolijk lied, vlot en prachtig begeleid op de vleugel:

‘Wij zijn pelgrims op een reis,

wij zijn metgezellen op de weg,

wij zijn hier om elkaar te helpen,

loop die mijl met de ander en draag elkanders last.

Ik zal het licht van Christus voor je vasthouden,

in de nacht van je angsten.

Ik zal mijn hand naar je uitstrekken,

ik zal zo vreedzaam spreken, als jij verlangt’.

Het klinkt prachtig in deze stenige ruimte. Er volgt een schriftlezing, we worden uitgenodigd elkaar te groeten, er zijn gebeden, afgesloten met het Onze Vader, nog een lied, en ter afsluiting: een gebed, responsies en een zegen:

Laat ons leven in deze gemeenschap een weerschijn zijn van de Drie-eenheid, waardoor de wereld is gezegend.

Zondag 11 april

Ik heb geen wekker gezet. Vanochtend is er geen corvee, en het ontbijt en de kerkdienst (op zondag is er een avondmaalsdienst) zijn later dan anders. Het is opnieuw een stralende dag. Als je uit de deur van het McLeod centre naar buiten loopt, schijnt de zon op je gezicht en ook hier is dat adembenemende uitzicht: de heuvels, het water en het eiland Mull aan de overkant. Het ontbijt gaat heel snel (voor mijn doen). Velen nemen de echt Schotse ‘porridge’, havermoutpap. Maar er is veel meer: diverse soorten cornflakes, müsli, toast, fruit, melk, yoghurt, jams, etc. Veel mensen nemen wel twee keer een kom havermoutpap of müsli met van alles erin en dan ook nog toast. Hoeveel kun je eten? Ik eet een sinasappel en twee toastboterhammen en ben nog lang niet klaar als de ‘otters’ beginnen met opruimen. De ‘otters’, dat zijn de corveeërs, die voor het ontbijt moeten zorgen: tafels dekken, porridge opscheppen, koffie en thee schenken, toast roosteren, tafels afruimen en afwassen.

De kerkdienst is om 10.00 uur. Weer een volle kerk. Iemand heeft me aangeraden in de koorbanken te gaan zitten. Dat doe ik nu.

Er zit een ander meisje in de zetel. Van het enthousiaste meisje leren we voor de dienst weer een paar liederen. De dienst begint met:

V: we danken U God, dat we vandaag zijn opgestaan

A: ter wille van de opstanding van het leven zelf

Er zijn veel responsies (samenspraak van voorganger en gemeente) in de dienst. De schriftlezing wordt aan het einde van het koor vanachter een standaard gelezen en Jamie (the Warden) houdt de preek en leidt het avondmaal. Zij is een ‘ordained minister’ (in het ambt bevestigde predikant) in een Amerikaanse kerk, blijkt nu. Is ze misschien toch iets ouder dan ik dacht? Tussen 25 en 30 jaar?

Het uitgangspunt van deze viering vind ik later in het ‘worship book’:

‘Wij geloven dat de uitnodiging voor dit sacrament niet van een bepaalde kerk uitgaat, maar van Jezus zelf. Daarom nodigen we, in de naam van Christus, allen uit, die deze uitnodiging horen, en deze willen beantwoorden door het ontvangen van brood en wijn.’

Wij zoeken naar vernieuwing van het leven van Christus, in óns’.

De nodiging: *‘De tafel met brood en wijn wordt gereedgemaakt. Het is de tafel van de gemeenschap met Jezus en allen, die van hem houden. Het is de tafel van delen met de armen van de wereld. Je-*

zus identificeerde zichzelf met hen. Het is de tafel van gemeenschap met de aarde, waarop Christus mens werd. Dus: kom naar deze tafel: jij, die een groot geloof hebt, en jij, die een groter geloof zou willen hebben, jij, die hier vaak bent geweest, en jij die hier al lang niet meer was, jij die probeerde Jezus te volgen en jij, wie dat niet lukte. Kom. Christus zelf nodigt ons uit Hem hier te ontmoeten.'
Het gebed van de consecratie:

'Hoor ons Christus, adem uw geest op ons en op dit brood en deze wijn. Dat zij voor ons worden uw lichaam, vol van uw leven, genezend, vernieuwend en heel makend. En zoals het brood en de wijn, die wij nu eten en drinken in ons veranderen, laat ons veranderen in u, been van uw gebeente, vlees van uw vlees, vol liefde en zorg in de wereld'.

Dit is wat ik zoek: ruimte, gastvrijheid, Jezus die mij kan veranderen.

Jamie spreekt duidelijk. Ze maakt krachtige gebaren. Het grote zelfgebakken ronde brood heeft een kruisvormige insnijding in het midden, zodat ze het goed kan breken. Aan weerszijden van haar staan mensen uit de kerk. Zij helpen bij het uitdelen van brood en wijn. Wij blijven in de banken zitten en geven brood en wijn aan elkaar door. Ieder breekt een stuk brood voor zichzelf af. Meestal vind ik dat niet zo'n mooie vorm, maar hier is het helemaal goed.

Na de dienst is er koffie en thee in de kloostergang, en een koekje. Het is de bedoeling dat je het koekje doormidden breekt en de helft geeft aan iemand, die je nog niet kent.

Ik geef mijn helft aan iemand van mijn leeftijd. Met haar zou ik bevriend kunnen zijn, denk ik.

Ze zit in the Abbey deze week en ze komt uit Alaska! Ze heet Elaine en leidt een yogaschool. Het klikt meteen.

's Middags ga ik wandelen. Alleen. Een stukje verder dit keer. Langs het Columba hotel, het dorpskerkje, het schooltje, over het erf van een boerderij, het hek door en dan de oceaan.

Aan het eind van de middag spreek ik bij de thee nog wat andere gasten. Er is deze week een groep Nederlanders, er zijn diverse Amerikanen, veel Engelsen, enkele mensen uit Schotland, drie Zweden en nog een enkeling van elders.

Ik ben 'seal', zeehond. In de Community is dat de aanduiding voor de corveegroep, die dienst heeft bij het avondeten: tafels dekken, soep opscheppen, schalen op tafel zetten, opruimen en afwassen. Ook hier is veel aandacht voor het milieu. Het afval bijvoorbeeld, moeten we meteen scheiden. De theezakjes en etensresten gaan in een vergiet op een emmer, zodat vocht en afval worden gescheiden. Ons wordt gevraagd zuinig te zijn met water bij het douchen etc. Het afwassen is een behoorlijk hectisch gebeuren met die gigantische hoeveelheid borden, schaaltes, kommetjes, kannen, bekertjes, bestek en pannen. Alles gaat eerst in de afwasmachine, vervolgens wordt het afgewassen en gesteriliseerd in een grote bak met kokend heet water, wij drogen het af en ruimen op. De vrijwilligers in de keuken hebben het druk, ondanks onze helpende handen.

De avonddienst op zondag is: 'quiet time': rustige tijd. We proberen ontvankelijk te worden voor God, in stilte. Er is een welkomstwoord, er volgen enkele gebeden en dan is er een stilte van 15 minuten, afgesloten met de woorden van Simeon uit Lukas 2 'nu laat Heer uw knecht gaan in vrede'.

Maandag 12 april

Op maandag begint het normale weekrooster 8.15 uur - 8.45 uur ontbijt, 9.00 uur ochtendgebed, 10.15-12.30 uur ochtendprogramma, 13.00 uur lunch. Om 18.00 uur is het avondeten en om 21.00 uur het avondgebed. Vaak is er ook nog iets aan het eind van de middag. Vanmiddag is er een excursie per boot naar het eiland Staffa. Het is een heel bijzonder eiland, dat is bezocht door vele groten der aarde. Het eiland inspireerde één van hen, Mendelssohn, zelfs tot het maken van een compositie. Ik ga niet mee. Ik heb besloten niet alles te doen, wat ik zou kunnen doen.

Ik ga weer wandelen, alleen. Maar eerst het ontbijt.

Ik heb een tactiek bedacht waardoor ik op tijd klaar zou kunnen zijn. Ik ga om 8.00 uur naar de eetzaal, eet alvast een sinasappel en drink een kop koffie. Dan moet het lukken.

Mijn wekker zet ik iets voor 7.30 uur. Er staat al een rijtje voor de douche.

Om 8.00 uur zijn er al veel mensen beneden en buiten in de zon, die koffie en thee drinken. Ook nu ben ik nog aan het eten tijdens de afkondigingen na de maaltijd, maar het gaat al een stuk beter dan gisteren.

Na het ontbijt is het morgengebed en vervolgens de corvee. Wij, de 'seales' hebben deze week de verantwoordelijkheid voor de hal, de gangen en de gemeenschapsruimten. Er zijn allemaal emmertjes. Elk emmertje heeft een briefje met een opdracht en de materialen, die je daarvoor nodig hebt. Samen met Jill ga ik aan de slag: alle ramen in de deuren in deze ruimten moeten wij doen. Eerst sponzen, dan zemen en dan met krantenpapier opwrijven. Dat is om de strepen weg te krijgen, geloof ik. Jill weet mij te vertellen dat haar moeder het ook zo deed in de tijd dat er nog geen wissers waren. Hemeltje lief! Corvee vind ik prima, maar moeten we daarbij terug naar oude methoden? Afijn. Het werkt wel. Braaf werken we alle deuren aan beide kanten in alle gangen (2) en hallen (1) en openbare ruimten (2) af, en intussen raken we natuurlijk met elkaar in gesprek. Misschien is dat wel belangrijker dan die schone ramen. Het is het idee van Iona dat gemeenschap wordt gevormd door samen vieren, samen eten én door samen werken. Vanaf de stichting van Iona, in de oorlog, is dit een gemeenschap geweest waarin het samenwerken een belangrijke rol speelde.

Ds George McLeod begon toen met werkloze bouwvakkers uit Glasgow en met studenten theologie aan de herbouw van de Abbey. Het doel was de arbeiders door die arbeid zin in hun leven te geven, en de studenten kennis te laten maken met de mensen, die ze later in hun gemeenten zouden tegenkomen.

Vanaf het begin werden ochtend- en avondgebeden gehouden. De herbouw van de Abbey en de andere gebouwen is al lang geleden voltooid, maar het doel van The Iona Community bleef: het vormen van een internationale en oecumenische gemeenschap. De spiritualiteit van the Community is ook beïnvloed door de Benedictijnse spiritualiteit (ooit was dit een Benedictijns klooster) waarin geloof en leven op elkaar betrokken zijn. De ochtendgebeden sluiten we dan ook staande af, met een samenspraak, ten teken van het feit dat ons dagelijks werk rechtstreeks voortvloeit uit en aansluit op onze aanbidding. Werk en eredienst – beide zijn dienst aan God.

John Bell – 'Together for God'

Na de corvee verzamelen we weer in de gemeenschappelijke ruimte. Ineens hoor ik in het geroezemoes iemand zingen. Het geroezemoes verstomt, diverse mensen zingen mee. Zo gaat dat hier. Aan het begin van een bijeenkomst wordt niet geroepen 'stilte'. Hier begint de leider, wie het ook is, te zingen en iedereen zingt mee. Het zijn eenvoudige liederen met veel herhalingen. Voor we het weten zingen we een prachtige canon. Helemaal vrolijk beginnen we aan de bijeenkomst. Het thema van deze week is 'Together for God', en gaat over gemeenteopbouw. Deze ochtendbijeenkomsten worden geleid door John Bell. Ik heb al gehoord dat hij heel goed is. In ieder geval heeft hij veel liederen geschreven en gecomponeerd en, blijkt nu, is hij een goede zanger.

Tegenwoordig hoor je politici vaak spreken over christelijke familiewaarden, begint John, maar als je goed kijkt in de bijbel, dan zie je daar niet veel van die zogenaamde christelijke familiewaarden. Denk maar eens aan Abraham of aan David, om al helemaal niet te spreken van Salomo. Daarnaast vergeten wij vaak, dat in de tijd van Jezus de gemiddelde leeftijd ongeveer 35 jaar was. Er was toen helemaal geen kerngezin, en ook geen 'groot-familie'.

In die tijd was het bijna een levensvoorwaarde om tot een gemeenschap te behoren.

Eeuwenlang is dat zo gebleven. Na 1945 begon het te veranderen. Vooral door de komst van de auto. De mensen trokken uit de gemeenschap. Ze waren niet meer zo op elkaar aangewezen. Ze konden kiezen. De maatschappij werd opgedeeld in verschillende zones: voor werk, wonen, winkelen, vrije tijd, recreatie, uitgaan, onderwijs en eredienst. Onze levens zijn opgedeeld in stukjes, die zich op verschillende plaatsen afspelen en in elk stukje zie je andere mensen.

Dit had ook gevolgen voor de kerk: mensen kunnen nu zelf kiezen naar welke kerk ze gaan. De kans is groot dat mensen in de kerk elkaar niet meer buiten de kerk tegenkomen. Ooit zei een pastor tegen John: 'hoe kunnen liefde en omzien naar elkaar in onze gemeente gestalte krijgen, als mensen elkaar niet eens kennen'.

Er is geen gemeenschappelijke ervaring. We verlangen naar gemeenschap en tegelijkertijd leidt onze manier van leven ons daaruit weg. Te midden van deze ontwikkelingen heeft de kerk als misschien wel enige groep de mogelijkheid om te laten zien wat gemeenschap kan zijn. Maar hoe bouw je die gemeenschap op?

Een belangrijke rol daarin spelen volgens John, gastvrijheid, de ruimte, en de geruchten.

Drie aspecten van gastvrijheid zijn

1. 'het welkom, het verwelkomen',
2. voedsel, maaltijden,
3. doelgericht zijn, een strategie uitzetten.

1. Het welkom.

Realiseer je waar het je welkom voelen begint: bij borden op de route, die vertellen waar de kerk is, bij de parkeergelegenheid, bij open deuren. Glazen deuren bijvoorbeeld maken zichtbaar wat achter die deuren gebeurt. In onze tijd, waarin veel mensen zelfs nog nooit in een kerk zijn geweest, en geen idee hebben wat daarin gebeurt, heeft een kerkgebouw al gauw iets van een ruimte voor een geheim genootschap. Niet voor jou bedoeld, dus. Een vitrine met foto's en aankondigingen kan mensen een indruk geven van het gebeuren achter de muren. En: welke mensen staan bij de deur? Hartelijke mensen, die informatie kunnen geven, een gesprek kunnen voeren en met je mee kunnen lopen om je de weg te wijzen? John vertelt een hilarisch verhaal over een kerk waar hij een keer moest spreken. Bij de deur werd hij ontvangen door iemand die naar de grond keek, hem niet groette en hem niet kon wijzen waar hij moest zijn. Bij voorkeur staan er ook mensen van verschillende leeftijden, zodat jong en oud al bij de deur het gevoel krijgen: dit is iets voor mij.

Maar, zegt John: iederéén in de kerk moet gastvrij zijn. Alles moet gastvrijheid uitstralen. Hij noemt het voorbeeld van een kerk met lage wastafels in de toiletten voor de kinderen. Hier zie je: kinderen gaan ons ter harte.

Ook kun je een gast vragen zijn naam en adres in een gastenboek te schrijven. Misschien woont hij wel bij jou, of bij een ander gemeentelid, om de hoek!

2. Het gezamenlijk eten als aspect van gastvrijheid, zien we al bij Jezus.

Jezus wordt vaak afgebeeld als een asceet, als iemand met holle wangen van de honger. Maar als je de evangelieteksten er op na slaat, zie je dat Jezus vaak en graag met anderen at. Zeker vijftien keer is Jezus in de aanwezigheid van voedsel. Dan gaat het om delen, het gesprek, een ontspannen samenzijn (d.w.z. zonder agenda). Bij een maaltijd voel je je niet buitengesloten als een ander spreekt, terwijl jij zit te kauwen, en als iemand iets zegt wat je niet direct bevalt, kun je niet zomaar weggaan. Jezus is graag onder de mensen.

John geeft een paar voorbeelden van maaltijden in kerken.

In een stad in Noord-Amerika heeft een kerk een soepkeuken opgezet voor psychiatrische patiënten uit de instellingen in deze stad. Eén keer per week, kwam een kwart van de gemeente (dus ieder één keer per maand) om met deze mensen te eten. Door het delen van hetzelfde eten krijgen geïsoleerde mensen weer het gevoel dat ze de moeite waard zijn. Deze maaltijden veranderden de gemeenschap!

Ergens was een kerk waar elke zondag 2500 mensen in een dienst kwamen. De mensen kenden elkaar niet. De pastores moedigden de mensen aan om dat jaar veertig keer met anderen te eten. Het jaar daarna werden er thuisgroepen gevormd, waarin de maaltijd werd gecombineerd met Bijbelstudie.

Op die manier zien mensen iets van elkaars leven. De gastvrijheid wordt uitgebreid tot buiten het gebouw. De tijd die je aan elkaar besteedt, en aan het bereiden van de maaltijd is een teken van liefde. Het evangelie gaat over kwaliteit van leven. Het is als aangeraakt worden door een medemens.

John Bell zal begin zestig zijn, schat ik, maar hij oogt jonger en jeugdiger en ook hij is rijk gezegend met die heerlijke Schotse humor. Ik mis wel eens een clou van een grap, doordat hij een woord gebruikt dat ik niet ken. Voor de 'strategie' is geen tijd meer. Het was een inspirerende morgen. Ik verheug me alvast op het vervolg op woensdag en donderdag.

Wel loop ik nog te denken over wat John zei over Jezus' omgang met eten. Ik denk dat daar in deze tijd, gezien het wereldvoedselvraagstuk nog iets meer over gezegd moet worden. In onze helft van de wereld worden mensen ziek en ongelukkig door teveel eten, in de andere helft van de wereld door honger. Terwijl er genoeg is, of in ieder geval kan zijn voor iedereen. Ik vind dat één van de

grote problemen van deze tijd. Hoe kunnen we op een goede en heilzame manier met voedsel omgaan? Delen, en er allemaal wel bij varen? Een asceet zal Jezus niet geweest zijn, maar dik was hij ook zeker niet. Gewoon omdat mensen toen veel eenvoudiger leefden. Eten kan toch rechtvaardig verdeeld, eenvoudig en gezond zijn en feestelijk tegelijk?

Wandeling

Vanmiddag ga ik weer wandelen. Alleen. In the Iona Community Bookshop heb ik een kaart van Iona gekocht. Ik ga weer een eindje verder, naar Lake Staonaig.

Hetzelfde weggetje, het hek door, over de Machair (spreek uit: Makka) naar het meer dat tot voor korte tijd dit eiland van drinkwater voorzag. Nu komt het via pijpleidingen van Mull, maar toen was Iona nog zelfvoorzienend. Mensen die al heel lang in Iona komen denken met 'weemoed' aan dat bruine drinkwater terug. Ik geniet van de mooie blauwe lucht, van het woeste landschap, van de stilte, en: ik loop te huilen. Vreemd. Of toch niet?

Een maand geleden is mijn vader overleden. Natuurlijk heb ik toen ook gehuild, meerdere malen, maar daarna ben ik weer aan het werk gegaan. Nu, in de stilte, nu er gelegenheid voor is, nu komt het verdriet. Mijn vader was 86 jaar. Hij was goed gezond. De dag waarop hij is overleden heeft hij nog zo'n 70 of 80 km gefietst. Hij is van ouderdom overleden, zoals hij (en ik ook) verwacht had, en zoals velen in onze familie. Hij leefde de laatste jaren met de gedachte dat hij zomaar zou kunnen sterven. Hij was geen man, die zich gemakkelijk uitdrukte, maar ik voelde me zielsverwant met hem, en elke keer als we afscheid namen, na een bezoek, voelden we allebei aan dat het misschien wel eens de allerlaatste keer zou kunnen zijn. Ook werd hij de laatste jaren bezorgd om ons. Als wij bij hem waren, wilde hij altijd dat we weer op tijd weg gingen, zodat we voor het donker thuis zouden zijn. Dat was vrijwel ondoenlijk. Het was bijna twee uur rijden. Bovendien vinden wij het helemaal niet erg om in het donker te rijden. Maar toch door dat soort dingen, was ik me de laatste paar jaar bewust van zijn mogelijke naderende dood. Ook ging hij niet meer graag naar begrafenissen (voor zover je daar ooit graag naar toe gaat). Het emotioneerde hem erg en ook dat breng ik in verband met zijn bewustzijn van zijn eigen naderende dood.

Wat ik zeggen wil, is dat ik alleen maar reden heb tot dankbaarheid. Maar er is natuurlijk ook het verdriet en er komen ook vragen boven. In de gesprekken, die wij na zijn overlijden als broers en zussen (we zijn met z'n zessen) hebben gehad kwam vooral de verhouding van mijn jongste zusje met mijn vader naar voren. Er zat hen wederzijds nog van alles dwars. Mijn zusje heeft na de scheiding van mijn ouders (mijn vader was toen 56, mijn zusje 16) mijn vader heel goed geholpen. Hij was een traditionele echtgenoot, die het huishouden aan zijn vrouw overliet. Na de scheiding moest hij alles nog leren. Dat heeft hij heel goed gedaan, maar mijn zusje heeft hem daarbij zeker geholpen. Mijn jongste broer ook trouwens.

Later heeft mijn vader op zijn beurt ook mijn zus goed kunnen helpen. Toch: het liep niet goed tussen hen. De laatste jaren begon mijn vader er steeds over. 'Ik zie haar niet', 'ze belt nooit'.

Ik moedigde hem aan om zelf contact met haar te zoeken, steeds weer opnieuw. Op hun onderlinge relatie wilde ik niet in gaan. Ik wist er het fijne niet van. Ik ben 11 jaar ouder dan mijn zusje. Je bent met zulke verschillende dingen bezig! Maar vooral: ik vond het hun zaak; het was iets tussen hen, twee volwassen mensen. Zij moesten het samen oplossen.

Enige tijd na de scheiding van mijn ouders, realiseerde ik me dat wij in ons gezin steeds meer óver elkaar dan mét elkaar gingen praten. Als ouders wil je wel eens samen over je kinderen praten. Als je alleen komt te staan, mis je dat. En – tenminste zo ging het bij ons – gingen mijn ouders beurte- lings met ieder van ons, denk ik, over de anderen praten. Dat voelt niet goed en het is niet goed, en het verandert niets aan de situatie of aan de zorg, die de ouder heeft. Zodra ik me daarvan bewust werd, heb ik besloten daar niet meer aan mee te doen. Dus altijd als één van hen zich tegenover mij begon uit te spreken over één van de anderen, wimpelde ik dat af, en zei dat ze dat maar met de betreffende persoon zelf moesten bespreken. Daarom ook was ik nooit op mijn vaders opmer- kingen over mijn zusje ingegaan.

En nu – nu loop ik hier te huilen. Ik denk aan het verdriet van mijn vader, en aan het verdriet van mijn zusje om de verwijdering tussen hen. Ik denk aan de slapeloze nachten, die mijn vader onge-

twijfeld heeft gehad, ik denk, hoe kan het dat mijn zusje niet blij was met zijn hulp?

Ik denk aan die jaren rond de scheiding, die voor ons allemaal zo moeilijk zijn geweest, maar vooral voor mijn ouders en 'de kleintjes', die toen nog thuis waren.

Ik denk: had ik toch iets moeten doen? Had ik iets kunnen doen om hen met elkaar in gesprek te brengen (per slot van rekening heb ik dat tijdens mijn training contextueel pastoraat geleerd: het belang van 'direct speech' en hoe je dat kunt stimuleren. Ik weet uit mijn pastorale praktijk, hoe moeilijk dat is en blijft, en dat mensen daar vaak helemaal niet aan willen beginnen, terwijl het wonderen kan doen. In mijn persoonlijke context anderen daartoe bewegen is nog moeilijker, of misschien wel onmogelijk.)

Ik denk aan mijn vader, voor wie dit nog onaf was en aan mijn zusje die niet meer de kans heeft om, bij zijn leven, een goede relatie met mijn vader op te bouwen.

Voordat ik terugloop zit ik een tijdje op een heuveltop en kijk uit over de oceaan.

Dan loop ik weer terug. Ik wil meedoen aan de 'reflective tour' vanmiddag, daarvoor moet ik om 16.30 uur bij het grote staande Keltische kruis voor de Abbey zijn.

'Reflective tour'

Twee studenten, vrijwilligers of stafleden, leiden de tour. We beginnen bij het kruis en maken een wandeling langs allerlei bijzonderheden in en rond de Abbey. Bij elk onderdeel wordt iets verteld over de geschiedenis en de betekenis, en vervolgens wordt een toepasselijk gebed of een bijbeltekst gelezen, waarna een korte stilte volgt. Dat is dus een 'reflective tour': een rondleiding met diepgang. Je leert geen feitjes. Je komt in contact met God en met jezelf en met al die mensen al die eeuwen door, die hier leefden en werkten. Je bent verbonden met God en met elkaar in angst en vrees, in hoop en geloof en in je worsteling om lief te hebben.

Maaltijd

De maaltijd beginnen we, zoals altijd, met een gebed uit de Iona gebedenbundel:

*Voor de blauwe lucht,
Voor de blauwe zee,
en de heerlijke geur van
zelfgemaakte soep en brood
die we samen delen,
danken we u, levende, liefhebbende God.*

Ik zit naast Peter en Debbie uit het zuiden van Engeland. Zij zijn betrokken bij het pastoraat aan jonge mensen in het weekend. Tieners (net als bij ons) gaan laat uit (vanaf 23.00 uur) en drinken veel. Peter en Debbie maken deel uit van een vrijwilligersgroep, die in het weekend 's nachts rondloopt in uitgaanscentra. Op straat vangen zij jongens en meisjes op, die problemen hebben, die te dronken zijn om naar huis te komen, die niet meer kunnen lopen - de meisjes dragen vaak hele hoge hakken. Zij hebben slippers bij zich om uit te kunnen delen. Ze kunnen de jongeren ook opvang voor de nacht bieden. Hun werk wordt ondersteund door een gebedsgroep. Voordat ze de straat opgaan bidden ze.

Ik ben geschokt. Eerlijk gezegd was ik me niet bewust van de ernst van de problematiek van deze jongeren, terwijl ik zelf nota bene kinderen heb, die aan een dergelijk uitgaansleven meedoen. (Misschien komt het omdat ik bij hen nog altijd wel het gevoel heb dat ze zich tamelijk verantwoordelijk gedragen, geen extreme dingen doen, zelf indien nodig anderen naar huis brengen, en wij een goed contact met elkaar hebben, maar inderdaad: ik weet ook dat veel van hun vrienden en bekenden wel grote problemen hebben). Ik ben ook ontroerd. Wat een idee, om dit werk te doen! Aan mijn andere kant zitten Allie en Vincent uit midden Engeland. In de verschillende dorpen in hun regio zijn nauwelijks predikanten. Daarom hebben ze als vrijwilligers (allen werkzaam in hulpverlenende beroepen) een pastoraat-groep opgezet. Ze hebben aanvullende trainingen gevolgd. Telefonisch kun je hun hulp inroepen. De aanloop was niet gemakkelijk, maar nu loopt het (al vijf jaar) heel goed. Er wordt vaak een beroep op hen gedaan.

Healing

Na de avondmaaltijd leidt Jamie een bijeenkomst over healing. Dit is ter voorbereiding op het

avondgebed op dinsdagavond: een 'healingservice'. Iona gelooft dat genezing bestaat. Deze dienst, vertelt Jamie, is een uiting van ons geloof dat God een geheel leven voor ons heeft bedoeld. In het leven van Jezus komt dat tot uitdrukking. De dienst van de genezing is een integraal onderdeel van ons christelijke getuigenis.

Allemaal hebben we genezing nodig. Genezing heeft ook een sociale dimensie. We denken daarbij aan verdeeldheid tussen volken, aan de aarde die genezing nodig heeft, aan gebroken lichamen, verwonde geesten en harten, en aan de pijn en de verdeeldheid in onszelf. Onze gebeden zijn complementair aan medicijnen en andere vormen van genezing. Ook die zijn kanalen van Gods liefde en inspiratie.

Bij deze 'healing' moeten we dus niet denken aan de gebedsgenezing, zoals die in Nederland in bepaalde kerken voorkomt. Genezen is een breed begrip. Beter maken, heel maken, het herstellen van relaties, pijn wegnemen, woede verzachten, reiniging, troosten, dat alles valt onder 'healing'. Jamie geeft ons drie keer een stelling, en vraagt ons om ons op te stellen op een lijn. Uiterst rechts als we het helemaal eens zijn met de stelling, uiterst links als we het er helemaal mee oneens zijn, en – als onze mening ergens tussen in zit, op de plek die aangeeft hoe (on)eens we het ermee zijn. Vervolgens vraagt ze enkelen van ons, de plaats waarop we staan, toe te lichten. Zo ontstaat er een levendig en bewogen gesprek over 'healing'. Ik vind healing een belangrijk onderwerp.

Ik geloof ook dat genezing op deze manier bestaat. Ik geloof dat een pastoraal gesprek genezend kan zijn. Ik merk aan mensen hoe goed het hun doet als ik met hen bid. Dat is genezend.

Je kunnen uitspreken – je rouw kunnen verwerken, je zorgen delen, kunnen vergeven, anders tegen dingen aan kunnen kijken, vrede vinden, jezelf overwinnen, nabijheid ervaren, gezegend worden: dat alles is genezend. Ik denk dat we daar in de kerk nog veel meer mee kunnen en moeten doen. Er is zoveel ziekte, pijn, lijden, er zijn zoveel verstoorde relaties, zoveel mensen lopen vast of liggen met zichzelf overhoop.

Jezus genas mensen, en Hij gaf zijn leerlingen de volmacht mensen te genezen. Zelfs zei Hij, dat wij, als zijn leerlingen veel meer kunnen doen dan Hij. Als wij Zijn lichaam zijn in deze wereld, als Hij in ons is, dan hoort daar ook zijn genezende liefde en kracht bij.

Jamie vertelt ook nog hoe de dienst verloopt: er zullen bepaalde namen, plaatsen en situaties genoemd worden, waarvoor gebed is gevraagd. Niet als een probleem dat opgelost moet worden, maar als focus van God's liefde en aanvaarding. We vertrouwen God toe dat Hij onze gebeden beantwoordt, ook al weten wij niet hoe en wanneer genezing gebeurt.

Als je dat wilt, kun je tijdens de dienst naar voren komen, ter hoogte van het koor. Daar liggen in een kring kussentjes, een stuk of achttien, waarop je kunt knielen. In het midden staan drie voorgangers, die degenen, die geknield zijn de handen opleggen. Dan wordt de volgende tekst uitgesproken:

Geest van de levende God, aanwezig bij ons nu,
Komt in jou, lichaam, ziel en geest,
en geneest je van alles wat jou schaadt.
In de naam van Jezus. Amen.

Anderen kunnen erom heen staan, en degenen die geknield zijn een hand op de schouder of op een arm leggen.

Maar dat alles is morgen, dinsdag. We gaan nu naar het avondgebed van de maandag. Het thema daarvan is vrede en gerechtigheid. Vanavond ligt de focus op het milieu.

Na afloop van de dienst heb ik met een Nederlandse collega nog een gesprek over healing. Hij is hier eerder geweest, samen met zijn vrouw, in een tijd waarin hij grote problemen had in zijn gemeente. Hij heeft toen deelgenomen aan de handoplegging. Op dat moment voelde hij een kracht door hem heen gaan. Het was genezend. Sinds die tijd kon hij de problemen anders zien, vond hij een goede manier om er mee om te gaan en kon hij nieuwe wegen in slaan. Ik ben dankbaar dat hij dit aan mij vertelt. Dit is waar ik aan denk, als het over healing gaat.

Dinsdag 13 april 'The Pilgrimage'

Dinsdag is op Iona de dag van de 'pilgrimage', een pelgrimstocht over het eiland. Duur: zes uur. De gasten uit het McLeod house en uit de Abbey en ook andere eilandbezoekers kunnen zich aanmelden en meewandelen. We hebben geluk. Het is alweer een prachtige dag: volop zon en een temperatuur van een graad of 14-15 Celsius.

Om 10.00 uur verzamelen we bij het kruis voor de Abbey. De wandelschoenen worden geïnspecteerd. Je moet goede wandelschoenen aan (hoog – zodat je enkels beschermd zijn en waterdicht, want we komen door zeer drassige gedeelten). Degenen voor wie deze wandeling te zwaar is kunnen meedoen aan een korte pelgrimstocht. Zij blijven op de weg en vertrekken om 11.00 uur. Beide groepen komen samen rond een uur of twee bij de Machair. Daar krijgen we iets te drinken en iets lekkers. Wie dat wil, kan zich daar aansluiten bij de groep die de korte wandeling maakt. We worden geleid door dezelfde jongen, die gisteravond voorging in de dienst, en een meisje, dat ook wel helpt bij het oefenen van nieuwe liederen in de kerk. Ook Jamie is er weer bij. Ian en Jamie gaan voorop, Sara sluit de rij. Zij houdt in de gaten of iedereen er nog is. Dus als je vanwege een sanitaire stop, je even achter een heuveltje terugtrekt, moet je dat tegen haar zeggen. Dan gaat ze je niet zoeken, maar ze wacht tot je terug bent.

We gaan. Dat wil zeggen: we gaan nog niet. Voordat we vertrekken, spreekt Ian nog een prachtige tekst uit over pelgrimeren. Een tekst om over na te denken en tot je door te laten dringen. Dat doen we niet echt, want in zo'n grote groep ga je bijna automatisch meteen met elkaar in gesprek. De eerste 'stop' is bij de ruïne van het voormalige nonnenklooster. Ian vertelt er iets over. Hoe kan het dat er wel kennis is over de Benedictijnse monniken die ooit in de Abbey waren gehuisvest en niet over deze nonnen?

Was het werk van vrouwen minder belangrijk? Waren zij vooral praktisch bezig met zorg voor de eilandbewoners, en hebben ze daarvan geen verslag gemaakt? Zijn hun geschriften verloren gegaan? We weten het niet. Weer geeft hij ons een tekst, die uitnodigt tot bezinning. We lopen verder. Eerst over de weg. We komen op het enige kruispunt dat het eiland rijk is (3 wegen verhard, 1 pad) – een gebed over de kruispunten in ons leven – de momenten dat je voor een belangrijke keuze staat, een andere weg in kunt slaan – en dan gaan we verder over een pad, nou ja, een spoor kun je beter zeggen. Al gauw wordt het drassig en is helemaal niets meer te zien wat op een pad lijkt. Al na de eerste klim heeft Ian de mogelijkheid geboden terug te gaan. Nu kun je nog de weg terugvinden. Op het kruispunt vraagt hij het opnieuw. Het is de laatste mogelijkheid. Verderop afhaken gaat niet. Je weet dan niet hoe je moet lopen en gezien de drassige grond en de heuvels is dat niet verantwoord. Er is niemand die afhaakt. Het grootste deel van de tocht wandel ik samen met Elaine. We komen bij een plek waar vroeger marmer (witte steen met iets groen erin) werd gedolven (het altaar van de Abbey is ervan gemaakt). Ook de restanten van de arbeidershuisjes zijn nog te onderscheiden. Bij Coloma's Bay pauzeren we. We eten onze meegebrachte boterham. Columba was een Ierse edelman, die in 563 voet zette op Iona. Volgens de overlevering in deze baai. Van hier uit heeft hij de Schotse eilanden, Engeland en Europa (of een deel ervan?) gekerstend. Iona is dus al van oudsher een plek vanwaar het Christendom is verspreid. Er liggen prachtige stenen op het 'strand', in een eindeloze variëteit. Weer krijgen we een mooie tekst mee en de opdracht om twee stenen uit te zoeken. Zoals Columba hier indertijd zijn verleden achter zich liet en een nieuwe toekomst begon – zo zijn er misschien ook dingen in ons leven die we achter ons willen laten. De steen die voor jou symbool staat voor dat wat je wilt afsluiten gooi je in de zee. De andere steen neem je mee. Die symboliseert het nieuwe. We komen langs het Lake Staonaig en dan bij de Machair. De andere groep is al gearriveerd. Na de ontmoeting en de versnaperingen trekken we weer verder de bush in, nu in noordelijke richting. Het is onmogelijk dit pad te onthouden. Zo nu en dan wordt het wel erg drassig en sommige mensen zakken behoorlijk ver in de modder. We komen langs 'The Hermits Cell'. Hier zou ooit een kluizenaar geleefd hebben. Ook hier krijgen we een tekst mee. En - in navolging van de kluizenaar - lopen we de volgende etappe in stilte. Het laatste deel van de 'pilgrimage' spreek ik nog andere mensen. Onder andere Jan, een Nederlander, die na een succesvolle carrière en een leidinggevende positie, theologie is gaan studeren en die de laatste jaren van zijn

werkzame leven (hij is zestig jaar) predikant hoopt te worden. We beëindigen de tocht rond 16.00 uur in het kleine kapelletje vlakbij de Abbey. De eerste mensen van de groep die binnenkwamen zijn begonnen met zingen: een lied uit Taizé, "Ubi caritas et amor Dei ibi est (waar liefde is, daar is God)". Het wordt steeds herhaald. Wie binnenkomt, zingt mee. Het is een indrukwekkende en stijlvolle afsluiting van een prachtige tocht.

Vanavond de 'healing service'. Ik heb me voorgenomen om deze keer in de kerk te blijven zitten. Ik ben er volgende week ook nog. Dan heb ik nog een kans. Hoewel het me allemaal heel goed overkwam bij de voorbespreking wil ik het graag eerst een keer aanzien. Het is prachtig en ontroerend. Veel mensen komen naar voren om deel te nemen.

Meerdere cirkels van mensen ontvangen de handoplegging. Alles verloopt soepel en stijlvol. Ik ga zeker meedoen de volgende week.

Woensdag 14 april

Ground coffee

Als ik om acht uur in de eetzaal kom is er iets bijzonders. Het was gisteren al aangekondigd. Jamie houdt van echte koffie (dat heet hier 'ground coffee'). De staf wil het Jamie gunnen, maar ons ook. Van nu af aan is daarom in de koffie- en theehoek, niet alleen oploskoffie maar ook echte koffie. Er staan drie kannen (cafetière's) waarin je zelf koffie kunt doen, en er is één pak koffie per week. Als het op is, mag je zelf voor nieuwe zorgen. Heerlijk! Echte koffie! Die oploskoffie smaakt helemaal nergens naar. Ik ben niet de enige die er blij mee is. Het loopt storm. Echt genieten – na zoveel dagen weer een echt kopje koffie!

Het gebed voor het ontbijt is vanmorgen: *'O God, help ons, dat we niet zijn als cornflakes: licht, leeg en koud, maar als haverhoutpap: warm, troostend, voedend en vol van natuurlijke goedheid.'* Gelach alom!

Na het ontbijt de ochtendservice en daarna weer de corvee. Gelukkig weten Jill en ik nu een zinvollere opdracht te bemachtigen: de eet/zit/conferentieruimte schoonmaken.

John Bell vervolgt zijn betoog over gemeenteopbouw.

Maar eerst studeert hij weer een lied met ons in. De stemming zit er meteen in!

Vandaag gaat het over gemeenschap en over de kerkruimte en de geruchten, die de ronde doen over de kerk.

De gemeenschap.

Paulus geeft twee criteria voor de gemeenschap, die hij het lichaam van Christus noemt: de variëteit aan gaven van de verschillende mensen, en verbondenheid. Gemeenschap is een interactief gebeuren, geen eenrichtingsverkeer. Je deelt met elkaar. Volgens George McLeod bouwen alleen gemeenschappelijke taken die wat van ons vragen, gemeenschap. Kleine onbelangrijke taakjes doen dat niet. Een veeleisende taak zorgt dat iedereen is gefocust. Het zijn de grote dingen die ons samenbinden. Jezus vraagt niet iets kleins van ons.

Een paar voorbeelden:

*Jean Vanier met zijn gemeenschap l'Arche (waar gezonde mensen samenleven met gehandicapten) noemt de gehandicapten: mensen met speciale giften. Er is een over en weer van geven en ontvangen.

*Broadstreet Philadelphia. Een pastor luisterde naar de mensen, die er nog waren (daar begon het mee). Er werd een denktank gevormd. Ze verkochten de kerk en huurden een gebouw. Dat gebouw werd een verzamelpunt van rijke en arme mensen. Zwarte werklozen ervaren er gastvrijheid, warmte en waardigheid. Op woensdag is er een advocaat voor daklozen, er worden maaltijden gehouden en er is een koor, waarin mensen uit beide groepen mee doen. 'God came to walk in the city' zeggen ze zelf.

*Een megakerk in Korea stuurde een afvaardiging naar Nicaragua, niet om de mensen daar te helpen, maar om van hen te leren.

*Een anglicaanse priester nodigde één keer per week mensen in zijn huis uit om te praten over de gebeurtenissen van de dag. Geen lezing dus, maar met elkaar in gesprek gaan. Mensen stellen zich

open voor elkaar en denken na over elkaars ervaringen.

*Bonhoeffer wilde een gemeenschap van verzet. Je moest bereid zijn je leven te geven.

De kerkruimte.

Wat 'doet' een gebouw met je?

Is het een gebouw waar je je thuis voelt? Wat maakt dat je het positief of negatief ervaart?

Een gebouw vertelt ons iets. Een bank bijvoorbeeld – moet veiligheid uitstralen; een rechtbank autoriteit, gerechtigheid en een zekere strengheid; een zwembad plezier.

Een kerkgebouw zegt ook een buitenstaander iets. Voor ons, mensen, die vertrouwd zijn met het kerkgebouw is niet te begrijpen hoe een nieuwkomer het gebouw ervaart.

De inrichting van het kerkgebouw wordt altijd beïnvloed door de theologie van de tijd waarin het gebouwd werd. In de reformatie werd het belangrijk dat God toegankelijk was voor iedereen. De preekstoel kwam tegen de muur te staan, de tafel in het midden. Er is een tijd geweest dat de raad (de bestuurders) hoger zat dan de voorganger, om aan te geven dat zij het hoogste gezag hadden. Sinds de 19^e eeuw is het moeilijker geworden te geloven in een transcendente God, in een God 'boven ons'. De kerk kreeg iets van een school. De voorganger was de enige persoon met een goede opleiding, 'de mensen' weten niets. Mensen zitten achter elkaar. Volgens John ging men, vanaf dat moment, bijvoorkeur achterin zitten! De kerk van die tijd is nu een kerk met acné, volgens John. Er is plaats voor 600 mensen, er zijn er 40. Hier en daar zit iemand. Een vreemdeling die deze kerk binnenloopt, denkt dat de mensen zover uit elkaar zitten omdat ze een ziekte hebben. Trouwens: zingen is op die manier niet mogelijk. Je hoort elkaar niet. Dan houd je zelf ook je mond.

Geruchten over de kerk

Over elke kerk leven gedachten, zowel bij de gemeenteleden als bij anderen.

Als die gedachten negatief zijn, gaan mensen het geloven en gaan ze die ook uitvoeren.

(Datzelfde geldt voor positieve gedachten natuurlijk)

John noemt het voorbeeld van een dominee die regelmatig tegen zijn gemeenteleden zei: 'wij kunnen niet zingen'. De mensen gingen het geloven en zongen niet meer. John ging met een groepje van hen zingen. Als je een kwartier met mensen zingt, ervaren ze dat ze kunnen zingen. Dit kleine groepje, deze twaalf mensen, ontdekten dat ze konden zingen. Dat was voldoende. De tendens werd omgedraaid. De gemeente zong weer. een ander voorbeeld: John kwam een keer in een kerk waar ze tegen hem zeiden: alsjeblieft doe niet iets nieuws hier, we hebben veel oude mensen.

John zei: "ik ben hier twee uur. Ik kan beleefd zijn of ik kan eerlijk zijn.

Die uitspraak over de oude mensen betekent dat jullie vinden, dat oude mensen geen nieuwe dingen kunnen doen. Maar God heeft beslist dat oude mensen nieuwe dingen kunnen doen. Neem Abraham en Sara en Elizabeth en Zacheus! God verwacht juist van oude mensen dat ze opwindende dingen doen!"

In een kerk in Melbourne waren nog maar dertig oudere mensen over. De voorganger nodigde hen drie keer uit voor een maaltijd. De gesprekken zouden gaan over de toekomst van de kerk. De eerste bijeenkomst spraken mensen hun teleurstelling uit. De tweede avond werd een omslag gemaakt van negatief naar positief. Ze besloten de kerk te sluiten en een gemeenschapscentrum te huren, één avond in de week. Van 17.30-18.30 uur aten ze gezamenlijk, daarna hielden ze een eredienst, en aansluitend gingen ze zingen of was er een inleiding over een bepaald onderwerp.

Al gauw waren er elke week tegen de honderd mensen.

Maar, vindt John, als de leden van een kerkgemeenschap denken: 'wij sterven uit',

dan is de tijd gekomen om te stoppen. 'Let them go'. Laat deze mensen gaan!

Rouw

Na de middagmaaltijd trek ik mijn wandelschoenen weer aan. Als je gaat wandelen moet je je naam en het doel van je wandeling opschrijven op een papier bij de deur, zodat ze, als je niet bij het eten bent, weten waar ze je moeten zoeken. Ik vergeet het elke keer. Ook nu. Pas als ik al een eind op weg ben, denk ik eraan. Ik weet nu de weg naar Columba's Bay. Dat is vandaag mijn doel. Het weer is prachtig, ik ben helemaal vrolijk, en toch loop ik, voor ik het weet weer te huilen.

Ik zeg vaak tegen mensen: voor rouw moet je de tijd nemen, maar nu ervaar ik het weer eens zelf.

Je kunt het wel naar de achtergrond drukken, als je druk bezig blijft, maar het verdriet is er. Beter kun je het de gelegenheid geven te komen. Gemakkelijk is het niet, maar het is nog erger als je het weg blijft drukken. Dat vervormt je hele emotionele leven. Dus eigenlijk komt het wel goed uit voor mij, dit verlof, zo kort na het overlijden van mijn vader. Dezelfde gedachten gaan weer door mij heen. Ik weet geen oplossing. Voorbij Lake Staonaig loop ik richting de baai. Iets daarvoor vind ik een mooi plekje op een heuvel. Een stoeltje als het ware. Hier kan ik mooi zitten, het uitzicht op de baai en de oceaan, de zon in mijn gezicht en de wind in mijn rug. Hier zou ik tijden kunnen blijven. Toch doe ik dat niet. Ik ga zingen aan het eind van de middag.

Zingen

Onder leiding van één van die enthousiaste meisjes studeren we enkele namiddagen allerlei liederen in. Vanmiddag zingen we onder leiding van Laura. Zij is eigenlijk de muzikleidster. De afgelopen week had zij vrij. Ongelooflijk! Zij is goed!!

Avond

Na de maaltijd is er een bonte avond. Diverse gasten uit beide gebouwen treden op. Hugh, een Engelse advocaat (ik heb een keer een eind met hem gewandeld) praat alles aan elkaar. Hij is hier al meerdere keren geweest en is helemaal enthousiast over Iona. Met veel flair praat hij één en ander aan elkaar, en als we even moeten wachten vertelt hij een mop! Zweedse en Nederlandse liedjes worden gezongen. Een Engelse speelt saxofoon. Elaine draagt een mooi gedicht voor en er zijn nog wat komische acts. Het is een geweldige avond en ik vind het heerlijk om eens gewoon tussen het publiek te zitten..

Ook de dienst is 'creative' – voorbereid door een groep uit de gasten, terwijl de anderen de lezingen van John Bell bijwoonden. Jan zit in de preekstoel. Het staat hem goed. Dat wordt wel wat met zijn predikantschap. Het bijbelgedeelte wordt in dans uitgedrukt o.l.v. Joan, een van de stafleden van Iona in Glasgow, en Carrie, onze politieagente uit London speelt tijdens enkele liederen vol vervoering op een Afrikaanse drum. Na de dienst spreek ik Jan aan; het voelde inderdaad heel goed op die stoel.

Donderdag 15 april

Het ontbijt begint met het gebed: *'O God, help ons opdat we niet zijn als haveremout, stijf en onbeweeglijk. Laat ons zijn als cornflakes, knapperig, fris en flexibel'*. Weer gelach! Ik wou dat ik deze gebeden had gekend, toen mijn kinderen nog klein waren. Humor en afwisseling, en zo nu en dan een lied, zo zou ik het nu doen. Nadat de kinderen te groot waren om hardop hun kindergebedje voor het eten te bidden, zijn wij overgegaan op bidden in stilte. Maar ik weet dat het voor hen geen betekenis heeft en ik vind het zelf ook moeilijk om in die korte tijd iets te bidden, wat meer is dan een standaardformule en wat echt tot mij doordringt. Een paar jaar geleden ben ik aan tafel begonnen met de gebeden uit Iona, maar op één of andere manier werkt het op die leeftijd niet meer voor hen: het komt te gekunsteld over. Jammer, jammer. Want het zijn prachtige gebeden, gevarieerd, soms grappig. Ze verwoorden verwondering, dankbaarheid. De mensen die ervoor gezorgd hebben, dat we te eten hebben worden genoemd, de vreugde van het samen eten, het effect van het voedsel op je ziel, en op de maatschappij.

Susan, een sportieve (ze heeft al hardgelopen vanmorgen) dertiger uit Chicago zit naast me. Zij traint predikanten. Ze werkt onder andere met de systeemtheorie. Zij zal me titels van boeken doorgeven. Erik vertelt, dat hem ook was opgevallen dat de mensen in de trein van Glasgow naar Oban de hele tijd zitten te eten. Toen was het geen etenstijd.

Het ochtendgebed

Het ochtendgebed is in grote lijnen elke dag hetzelfde: Openingresponsies, loflied, schuldbelijdenis. Dit keer dringt de tekst van deze 'confession' tot me door:

'Voor God en de mensen belijd ik mijn gebrokenheid. De manier waarop ik mijn leven, het leven van anderen en het leven van de wereld schaad'. Beantwoord met de tekst: *'moge God je vergeven, Christus je vernieuwen, de Geest je in staat stellen te groeien in liefde'*.

Als predikant heb ik nooit een schuldbelijdenis en genadeverklondiging uitgesproken aan het begin

van de dienst. Ik ben opgeleid door Prof. Dr. J.P. Boendermaker en ds W.G. Overbosch, allebei leidinggevende mensen in de liturgische beweging. Zij voerden ons terug naar onze katholieke wortels met een kyrie en gloria. Van harte ben ik daarin meegegaan. Van veel mensen had ik gehoord hoe ontmoedigend, kleinerend en vaak gekunsteld, het in die tijd op veel plaatsen nog gangbare benadrukken van je zondigheid was. Daar kon ik niets mee. Hier in Iona spreek ik nu ineens elke dag deze woorden: 'ik belijd mijn gebrokenheid, ik belijd dat ik mezelf en anderen schaad'. Ikervaar het als heel zinvol. Het is waar: elke dag opnieuw schaad ik mezelf en anderen. Het is goed (en bijbels) dat te beseffen. Ik hoef niet daaronder gebukt te gaan. Ik kan God vragen me te vergeven, en me te vernieuwen, elke dag weer.

Er volgt een gebed om Gods hulp ook in samenspraak:

V: Wees onder ons God, geef ons leven.

A: laten wij ons in U verheugen.

V: reinig onze harten.

A: vernieuw ons naar verstand en geest.

V: Geef ons de vreugde van uw hulp.

A: ondersteun ons met de Geest van uw vrijheid.

Het Onze Vader en de instemming:

Met alle mensen bevestigen we, dat we zijn gemaakt naar Gods gelijkenis, dat we zijn bevriend met Jezus en dat we kracht krijgen van de Heilige Geest. We bevestigen Gods goedheid in het hart van de mensheid, dieper geplant dan alles wat verkeerd is. Wij vieren het wonder van het leven, de zich ontvouwende bedoelingen van God, voor altijd werkzaam in ons, en in de wereld.

Er wordt een psalm gelezen (ook in samenspraak), een schriftlezing (deze weken na Pasen uit Exodus, de tocht door de woestijn). Ook vandaag is de tekst weer krachtig en kristalhelder.

Komt het door de vertaling of door de kernachtigheid van de Engelse taal of omdat ik deze verhalen fantastisch vind?

Bij een schriftlezing in onze kerken vind ik vaak dat de tekst niet helder overkomt. Ik dacht dat het aan de moeilijkheid van de bijbel lag. Dat is dus niet zo. Waar het dan wel aan ligt weet ik niet.

De dienst wordt afgesloten met gebeden en een samenspraak

Ons dagelijkse werk vloeit voort uit de eredienst en is ook dienst aan God. Corveeën dus!

Daarna gaat John Bell weer verder met zijn verhaal.

John Bell

Vanmorgen gaat het over veranderingen in de kerk. Veranderingen in je persoonlijke leven en in de kerk zijn twee van de drie (de derde weet ik niet meer) moeilijkste veranderingsprocessen. Belangrijk is altijd om na te gaan of problemen met veranderingen te maken hebben met het verstand, het hart of met de buik 'gut'/navel. Als je weet op welk niveau de weerstand zit, kun je adequater – namelijk op datzelfde niveau - reageren.

Het verstand:

Een voorbeeld uit een kerk in het noorden van Schotland: Sinds 1920 stonden in die kerk rijen stoelen achter elkaar. De pastor wilde dat veranderen zodat de kerk meer ontmoetingsgericht zou worden. Iemand maakte bezwaar: 'mijn voorvaders hebben al sinds 1750 op die manier in de kerk gezeten'. Toen de pastor in de archieven dook, ontdekte hij dat er sinds 1750 helemaal geen stoelen in de kerk stonden. Iedereen stond in die tijd. Hij kon de man de papieren laten zien. De man was overtuigd en staakte zijn verzet.

Nog een voorbeeld: het hangen aan het orgel als instrument voor de kerkmuziek.

In de bijbel worden vele instrumenten genoemd, behalve.....

De weerzin tegen het leren van nieuwe liederen: in het boek Openbaring wordt juist gesproken over het zingen van een nieuw lied als voorbereiding op de hemel.

De gedachte, dat God onveranderlijk is. Het tegendeel is het geval. Meerdere malen verandert God van mening (Jona bijvoorbeeld). En Jezus: hij kwam juist om alle dingen nieuw te maken. God verandert. Zijn liefde, die verandert niet.

In de tijd van de bijbel speelde weerstand ook al een rol. Bijvoorbeeld in Numeri: als de verspieters

terugkomen zijn ze negatief. Kanaän is onbereikbaar volgens hen. Mozes moest een weerwoord zien te vinden op het altijd weer herhaalde mantra: 'wij willen terug naar Egypte'! Dit speelt in elke gemeente. Hoe ver terug willen we gaan? Zelfs naar de slavernij in Egypte willen we terug!! Het wordt Mozes te veel en hij doet zijn beklag bij God, maar God geeft geen antwoord. Zijn antwoord is een derde weg: de tocht duurt 40 jaar, zodat de klagers zijn gestorven. Staan wij open voor de toekomst of houden we vast aan een verleden dat niet meer bestaat?

Het hart

Weerstand op het niveau van het hart zijn moeilijker. Soms hebben ze te maken met een verloren jeugd, met onverwerkt verdriet, met tekort gedaan zijn in het verleden.

Bijvoorbeeld: een jonge dominee in zijn eerste gemeente vroeg de mensen voorin de kerk te komen zitten. Dat stuitte op weerstand. Een oude dame vertelde hem: de mensen willen niet zitten op de plaats waar vroeger iemand zat die nu dood is.

Op Allerheiligen vroeg de predikant aan de gemeente: 'wie zat hier, en wie zat daar'. Ze vertelden het. Er kwamen verhalen over de overledenen. 'Vandaag herdenken we hen' zei de dominee. Toen vroeg hij: 'denk je dat Jansen zou willen dat zijn plaats altijd leeg zou blijven'? Volgende week hangen we een blauw koord voor de achterste rijen.

Het lichaam

Weerstand tegen verandering kan ook een zaak van de buik zijn, van de 'guts'.

De weerstand wordt lichamelijk ervaren. Het zit in je lijf. Je kunt het niet vergeten. In een kerk speelde dat met betrekking tot de inrichting. De oplossing werd gevonden in het aanpassen van de inrichting aan de situatie. Nog een voorbeeld: een priester kon er niet tegen dat de koorleden mantels droegen. Hij voelde zich ontkracht.

Soms moet de weerstand gewoon benoemd worden. Als er sprake is van emotionele chantage bijvoorbeeld, moet je dat uitspreken.

'de kerk laat zich niet chanteren door mensen als jij'.

Het ultieme criterium is: brengt deze verandering het koninkrijk van God dichterbij?

Donderdagmiddag

Ik ga wandelen. Alleen. Weer naar Columba's Bay. Naar mijn nieuwe plekje.

Op de weg naar de Machair zit een jonge vrouw gehurkt foto's te nemen van de lammetjes, die overall tussen de schapen rondartelen. Als ik bij haar ben, vraagt ze me de weg naar Columba's Bay. Ik ga er zelf naar toe, zeg ik, we kunnen wel samen oplopen. In een flits gaat door me heen: ik wilde toch alleen gaan? In een flits gaat ook door me heen: dit is helemaal goed. Kristine heet ze, ze is godsdienstwetenschapper in Dortmund. Ze is een kleine week in Iona in de jeugdherberg. Haar zus is vorig jaar overleden. Het zoontje van de zus, tien jaar oud, heet Iona. Op Iona wil ze de betekenis van de naam Iona achterhalen en daarmee de reden waarom haar zus die naam aan haar zoon heeft gegeven. Kristine wil zich toe gaan leggen op rouwverwerking. Ze vindt dat belangrijk. Ik vertel over het verdriet om mijn vader, dat nu in de stilte, nu ik er tijd voor heb, bovenkomt. Als we bij mijn plekje op de heuvel zijn aangekomen, zeg ik, dat ik hier graag een poosje alleen blijf zitten. Zij gaat verder en verdwijnt achter de heuvels. Dan ineens zie ik haar weer, beneden op het 'strand'. Ze kijkt om. Ik zwaai naar haar. Ze zwaait terug. Dan gaat ze verder. Voor mij is het tijd om terug te gaan. Ik ga weer zingen. Laura bombardeert ons tot het koor van vanavond. Oeps. We oefenen een aantal liederen vierstemmig en ze legt uit hoe we haar instructies moeten volgen.

Bij de maaltijd zit ik naast Carrie. Ik dacht dat ik nu wel iedereen kende, maar elke keer zit ik weer naast nieuwe mensen! Ik word een beetje moe van al die verschillende mensen. Maar ook nu is het een verrassende ontmoeting. Carrie is predikant in Calgary voor vier dagen in de week. Zij heeft een specifieke taak: het organiseren van diensten voor en met jonge mensen op de vrijdagavond. Die dienst begint met een maaltijd (de jonge gezinnen hebben gezegd: we willen wel komen, maar we kunnen niet koken, we zijn moe op vrijdagavond. Er wordt dus voor hen gekookt). Dan is er een bijzondere dienst bijvoorbeeld met film of toneel of dans en daarna is er nog catechese.

Tafelviering

De avonddienst op donderdag is weer een tafelviering. Ditmaal is er een gigantische tafel gedekt in het koor. Het lijkt alsof we – in een paar rijen dik – aan een langwerpige tafel zitten. Het ziet er prachtig uit. Je voelt je meteen gast aan tafel.

‘Kom Heer Jezus, wees onze gast. Blijf bij ons, want de dag is ten einde. Bij vriend, bij vreemdeling, bij jong, bij oud: wees met ons vanavond. Kom dichtbij ons, zodat wij dichtbij jou kunnen komen. Vergeef ons, opdat wij elkaar kunnen vergeven

Vernieuw ons zo, dat waar wij tekort geschoten zijn, we opnieuw kunnen beginnen’.

De zegening van brood en wijn:

‘Heer Jezus Christus, nu in ons midden, nu we doen, wat u deed in een bovenkamer, Adem jouw geest op ons en op dit brood en deze wijn. Dat zij voor ons worden tot hemelse voeding en drank, vernieuwend, voedend en genezend. Dat wij uw lichaam op aarde mogen zijn: liefhebber en zorgend in de wereld’.

Vrijdag 16 april

Het morgengebed op vrijdag, d.w.z. de afscheidsdienst, is al om 8.15 uur want de boot vertrekt om 9.00 uur. Vroeg opstaan dus. Na de dienst wandelen Elaine en ik samen naar de veerboot. Ik wou dat ze niet in Anchorage woonde. Ik wou dat we vriendinnen zouden kunnen worden. Maar Alaska! Dat is gewoon te ver weg. We nemen afscheid. Ik neem van heel veel mensen afscheid. Zelf blijf ik aan wal. Dat is wel een beetje vreemd. Het komt maar zelden voor dat iemand twee weken op Iona blijft, begrijp ik nu. Je komt voor een programma van een week, en daarna begint de nieuwe week met een nieuwe groep, met hetzelfde stramien: dezelfde dagindeling, dezelfde vaste activiteiten, etc. Afijn: zo is het nu eenmaal afgesproken. Wie weet waar het goed voor is. Het komt ook wel weer goed uit. Het vliegverkeer boven Europa ligt stil vanwege de aswolk uit de vulkaan op IJsland. Daar hoef ik me nu geen zorgen om te maken. Alle stafleden en vrijwilligers zijn meegekomen om afscheid te nemen. Als de boot wegvaart maken ze een ‘wave’ en een ‘jell’ – een paar keer achter elkaar en met groot enthousiasme wordt iedereen uitgezwaaid. Zij gaan evalueren, schoonmaken, bedden opmaken en zorgen dat alles klaar is voor de twee nieuwe groepen, die morgen om 14.20 uur weer bij de ferry zullen staan. Ik loop de 100 meter naar mijn ‘all times favourite’ Argyll hotelletje. Ik word hartelijk begroet, lever mijn handdoeken in en krijg nieuwe handdoeken voor de volgende week. Ik kan al op mijn kamer! Het is een andere kamer, maar minstens zo knus en comfortabel. Ik was mijn ondergoed in de wastafel en hang het te drogen over buizen, de radiator en het raamkozijn. Ik zoek mijn geliefde plekje op: in de serre, met het prachtige uitzicht op een helblauwe lucht een helblauwe zee en het woeste Schotse landschap van het eiland Mull aan de overkant. Met een kan echte koffie erbij, en mijn laptop om alvast wat te schrijven, ben ik een volmaakt gelukkig mens. ’s Middags loop ik naar Columba’s Bay, naar mijn ‘stoeltje’ op de heuvel. Weer loop ik te huilen. Ik denk aan het verdriet en de zorgen van mijn vader en aan het verdriet en de zorgen van mijn zusje. Had ik iets moeten doen? Ik kom er niet uit. Er is geen oplossing.

Zaterdag 17 april – een nieuwe week

Om 14.20 uur sta ik bij de ‘jetty’, bij de aanlegsteiger. Jamie is er weer met het busje. Dit keer ga ik naar de Abbey. Deze groep is een stuk kleiner. Zo’n 28 mensen. We krijgen een rondleiding door het gebouw. Het zit ingewikkeld in elkaar met veel deuren en trappetjes. Ik slaap in een tweepersonskamertje, met een stapelbed, en zelfs een ladekastje met twee lades! Ik kies voor het onderste bed en de onderste lade. Schuin tegenover onze kamer is een douche, een wastafel en een wc. Een verdieping lager is een grotere wasruimte. Het kamertje kijkt uit op de kloostergang. Ik pak vast wat spullen uit. Mijn kamergenoot komt later. Ik hoop maar dat het niet een eerbiedwaardige oude dame is, zodat ik mij verplicht voel alsnog in het bovenste bed te gaan slapen! De maaltijd is zo mogelijk nog lekkerder en overvloediger dan die in het McLeod house. Er is hier een hele goede Duitse kokkin, hoor ik. Zou John Bell haar aangesteld hebben?

Als ik na het eten mijn tandenborstel wil pakken is een klein tener meisje een gigantische rugzak

aan het nuiptakken. Het is Allison, 28 jaar uit Montreal, type 'gipsy'. Ik ben de eerbiedwaardige oude dame, die in het onderste bed mag. Allison is een vrolijke meid.

Terwijl we een beetje babbelen pakt ze haar rugzak verder uit: allemaal bonte, rood en geelbruine lapjes komen eruit, allemaal opgerold, en zo legt ze die ook in haar lade. Lapjes meenemen – hoe kan dat als je een half jaar door Europa trekt? Ze heeft net een paar maanden in London gewerkt. Heb je dan niet al je ruimte nodig voor kleren? Of zijn die lapjes haar kleren? Allemaal opgerold?

Zaterdagavond

De welkomstdienst. Ik merk dat ik meer mee krijg nu. Twee verschillende dikke boeken, allemaal nieuwe liederen, alles in het Engels: soms miste ik wel eens wat. Een herkansing is zo gek nog niet. De jongeren die de diensten leiden, doen het erg goed. Ze spreken vrijuit en duidelijk gearticuleerd. Het kan bijna niet anders of ze zijn getraind. Bij elke lezing of lied wordt gezegd: het paarse boek, blz 392, bladzijde 3,9,2. Eenvoudig, eenvormig en 'to the point'! Heel goed! Elke keer weer ervaar ik het als inspirerend dat jonge mensen voorgaan in de diensten!

De gasten van de Abbey deze week zijn een groep uit Engeland, uit de buurt van Newcastle, en er is een groep uit Amerika, beide onder leiding van de predikant en dan zijn er nog vier losse personen, Allison en ik, Jane, stagebegeleider van predikanten in opleiding in Vancouver (één van haar studenten is staflid in het McLeod house), en Vicky, ook uit Canada. Samen met haar man leidt ze een enorme boerderij in Manitoba, ook is ze bestuurder in de kerk en in een grote organisatie van scholen. Hier is een aparte eetzaal, de 'refectory': een prachtige langwerpige zaal met houten lambrizingen en houten kloostertafels en een aparte zitkamer. Ik ben weer een 'seal': dus verantwoordelijk voor de avondmaaltijd.

Zondag 18 april

Het is koud in de Abbey, in de eetzaal, en in de zitkamer. Elaine verwonderde zich er al over vorige week. In Anchorage hebben ze het binnen nooit zo koud. In de kerk is het nog kouder dan vorige week. Veel mensen hebben handschoenen aan en mutsen op tijdens de diensten! Op ons slaapkamertje hebben we een elektrisch kacheltje.

Maandag 19 april

In de Abbey heeft ieder een eigen huishoudelijk klus. Ik krijg deze week de zorg voor de 'common room' de zitkamer: stoffen, zuigen, kranten opruimen. Ook mag ik 'm inrichten zoals ik dat wil. Dat is een kolfje naar mijn hand. Nu staan de stoelen heel stijf langs de vier wanden. Daar gaan we iets gezelligs van maken.

Justice and Peace

De ochtenden in deze week zijn gewijd aan het onderwerp 'Gerechtigheid en vrede'. Allison Swinfen houdt de lezingen. Zij is een lid van de Community, (Iona heeft leden over de hele wereld), docent aan de universiteit van Glasgow en actief in de Wereldraad van Kerken.

Ze maakt ons attent op het feit dat we een heel beperkte groep zijn: blanke volwassen christenen. Al onze pogingen zijn partieel. Dat is genoeg. Ze geeft ons een paar grondregels van groepswork:

*We geven elkaar tijd en ruimte,

*We (ver)oordelen elkaar niet. Diep luisteren is het begin van vrede.

*Wat in de groep besproken wordt is vertrouwelijk

Dan zet ze ons aan het werk in een klein groepje.

Noem elkaar een conflict dat je vandaag had (het is 10.30 uur ongeveer) en jouw reactie daarop. Als we uitgesproken zijn in de drietallen, wijst Allison ons erop dat ze tijdens de bespreking veel gelach heeft gehoord. Terwijl het over (weliswaar kleine) conflicten ging. Als je het deelt, moet je lachen. Dat is opstanding (doorbraak en nieuw begin).

Dingen die je irriteren, roepen een scala aan negatieve gevoelens op. Dat is een uitdaging. En dan hebben we het nog niet over de aswolk, Afghanistan of de verkiezingen gehad.

We hebben allemaal dagelijks ervaringen met dingen die niet gaan zoals we zouden willen. In de ochtenddiensten benoemen we dat: 'ik belijd mijn gebrokenheid'.

Op deze belijdenis volgt de vergeving. Ons geloof heeft te maken met deze dagelijkse dingen. Als je wilt bouwen aan vrede, kun je die niet overslaan.

Onze betrokkenheid op een manier van leven, die vrede bewerkstelligt is gebaseerd op Jezus Christus. Mensen falen altijd. Als je het uitspreekt en deelt met elkaar kun je er om lachen. Dat verandert het perspectief. Daardoor is verandering mogelijk. Je kunt niet zeggen: 'ik los dit conflict op'. Dat doe je niet. Er is geen definitieve oplossing. Altijd dient zich wel weer een nieuw probleem aan. Je kunt wel werken aan transformatie van een conflict. Transformatie is een meer 'open' woord dan 'oplossing'. Het opent mogelijkheden.

Over het bouwen aan vrede, zegt Allison: Dat is niet hetzelfde als 'vreedzame gevoelens hebben'. Integendeel: meestal is bouwen aan vrede een strijd, een worsteling.

De Wereldraad van Kerken heeft als doelstelling voor dit decennium: 'just peace'.

Alleen als er gerechtigheid is, kan er vrede komen.

Dom Helder Camara en Martin Luther King hebben destijds gewezen op de spiraal van geweld: geweld - vernietiging - woede - apathie - geweld.

Woede brengt ons nergens. Door woede blijf je gevangen in die spiraal van geweld.

Om de spiraal van geweld te doorbreken heb je iets anders nodig:

steun (bijv. gebed voor de vijand) - troost - genezing - verzoening (om het leven in zijn volheid te kunnen ervaren). Genezing is niet hetzelfde als terugkeren naar het oude. Het betekent ook niet dat je de verschillen vergeet. Het is accepteren: 'hier zijn we nu'. Allison vertelt dat er in Duitsland veel werk aan verzoening is gedaan. Daar is een grote vredesbeweging.

De Wereldraad doet momenteel veel vredeswerk in conflictgebieden.

Wat doen wij? Hoe bouwen we aan vrede in onszelf? (Daar begint het: in ons hart, in onze huizen)

Maar ook, hoe bouwen we aan vrede in de gemeenschap en op de markt (geld ruïneert ons allemaal, vindt Allison). Hoe bouwen we aan vrede op de aarde (global warming) en tussen volken.

Je kunt jezelf zien als bouwer aan vrede. De kerk is direct betrokken, door gebed, door alles wat er in de bijbel staat over gerechtigheid en vrede.

In groepjes praten we nog een tijdje over wat we zelf doen. Ik ben onder de indruk van de activiteiten die er in de Engelse kerken worden ontwikkeld. Er is bijvoorbeeld een nationaal programma om energie te besparen in kerken, in de kerk van de groep uit de buurt van Newcastle is een 'care of creation' team, waarin jonge mensen actief zijn, die de ouderen erbij betrekken, er wordt gedaan aan daklozenopvang, en er zijn al ongeveer 500 'transition towns': tussen de flats in de stad worden (moes)tuinen aangelegd.

Maandagmiddag

Ik maak weer mijn bekende wandeling en daarna ga ik naar het Columba hotel, vlak bij de Abbey. Ze hebben daar een fantastische lounge, die uitkijkt over: de lucht, de zee, en het eiland Mull. In de Abbey hebben ze oploskoffie. Dus hier bestel ik 'ground coffee' en in een heerlijke luxe fauteuil lees ik in de boeiende biografie over de inspirerende stichter van The Community: George McLeod. Onze groep bestaat deze keer uit twee grote subgroepen, waardoor de integratie wat moeilijker gaat, vermoed ik. Elke keer als je aan een tafel gaat zitten, zit je midden in de Engelse of de Amerikaanse groep. Maar iedereen is heel aardig en er zijn contacten genoeg tijdens de diverse activiteiten. Doordat ik niet meedoe aan de programma onderdelen, die ik vorige week heb bijgewoond, is mijn contact met de groep wat minder intensief dan vorige week.

Dinsdag 20 april. The Pilgrimage

Om 10.00 uur sta ik weer klaar bij het St. Martins Cross voor de start van de pilgrimage. Die laat ik natuurlijk niet aan me voorbijgaan. De leiding is in handen van het zelfde drietal. Sara gaat nu voorop en zij voert het woord. Het is ijskoud vandaag en er waait een keiharde wind. Windkracht 10 vermoed ik. En dat bij 2 graden boven nul! Eerst inspectie van de schoenen. Mijn oog valt direct op een meneer uit het McLeod house, een Schot van zestig plus, met een korte broek en op blote voeten in sandalen. Hoe eigenwijs kun je zijn! In de aanmeldings-formulieren stond al dat je stevige waterdichte hoge schoenen nodig had, in de afkondigingen is het meermalen gezegd, in de

bijkeuken staan reserve-exemplaren voor wie zelf geen geschikte schoenen heeft. Jamie staat al met hem en zijn vrouw te praten. Hij is onvermurwbaar. Jamie wijst hem erop, dat The Community geen verantwoordelijkheid voor hem kan dragen. Hij is akkoord. We gaan van start. Kristine doet ook mee aan de pilgrimage. Lange tijd lopen we samen. Ze komt nog even terug op onze wandeling vorige week. Toen ze bij de baai was aangekomen, keek ze achterom. Ze zag allemaal heuvels en ze had geen idee meer waar het pad liep. Toen zag ze mij zwaaien en wist ze, hoe ze terug moest. Ik wandel nog een eindje met Allison. Ze vertrouwt me toe, dat ze terug in Canada, een keer een 'nice christian boy' hoopt te vinden. Dat heb ik in Nederland nooit iemand horen zeggen. Het klinkt me bijna ouderwets in de oren. Vreemd eigenlijk! Je staat juist zo sterk, als je samen voor dezelfde dingen staat!

Het is ijs en ijskoud vandaag. Ook al houd ik mijn handen zoveel mogelijk in mijn zakken, binnen een half uur zijn mijn vingers totaal verkleumd. Nooit gedacht aan handschoenen meenemen. Toen ik uit Schiedam vertrok was het 15 graden. Steeds weer wordt mijn oog getrokken door die man op blote voeten. Hij ziet er beroerd uit. Zijn voeten en benen zitten al gauw onder de modder. Ik word er naar van als ik het zie. Als we om een uur of twee bij de Machair de andere ploeg treffen, besluiten Kristine en ik ons bij hen aan te sluiten. Mijn handen zijn te koud en Kristine moet nog boodschappen doen voor het avondeten. (In de jeugdherberg moet je zelf koken). Nog iemand van onze groep, David uit Edingburgh, hij is van mijn leeftijd, besluit hetzelfde. Deze groep gaat zo ontzettend langzaam, dat wij, 'jonkies', ons afmelden bij de leidster. Met z'n drieën lopen we terug. David werkt voor de Europese Gemeenschap. Hij moet zaterdag op werkbezoek naar Cyprus. Hij wil nog zijn email inspecteren in het Columba Hotel. Zijn twee dochters hebben als vrijwilliger op Iona gewerkt. Dat was een bijzondere ervaring, maar het was hard werken.

Healing service

's Avonds is de healing service. We worden uitgenodigd om naar voren te komen.

Ik heb besloten om mijn vragen en gedachten over mijn vader en mijn zus voor God neer te leggen. Ik kniel in de kring. Even later voel ik een hand op mijn hoofd. Iemand die achter de kring staat, legt zijn hand op mijn schouder. Dat voelt heel goed. Een extra steun. *'Geest van de levende God, aanwezig bij ons nu'*, hoor ik, *'komt in jou, lichaam, ziel en geest, en geneest je van alles wat jou schaadt'*. *In de naam van Jezus. Amen.* Er gaat een schok door mij heen. We blijven nog geknield tot iedereen in de kring de handoplegging heeft gehad. Dan staan we op. Nieuwe mensen knielen. Ik ga niet terug naar mijn plaats. Ik blijf achter de kring staan. Die hand op mijn schouder heeft me zo goed gedaan, misschien kan mijn hand op een schouder iemand anders goed doen.

Als iedereen geweest is, lopen we terug naar onze plaatsen en komen nieuwe mensen naar voren. Na afloop van de dienst ga ik geen thee meer drinken. Ik wil nog even alleen zijn. In het donker wandel ik naar de noordpunt van het eiland.

Woensdag 21 april

De psalm in het ochtendgebed lezen we in wisselspraak. De eerste tekst door degenen met een fleecetrui, de volgende door de anderen. Steeds verzint de voorganger iets grappigs, soms zijn het gewoon de mensen aan de ene kant van de kerk en die aan de andere kant, maar het kunnen ook de theedrinkers zijn en de mensen die geen thee drinken of de mensen die blauw in hun kleding hebben en zij die dat niet hebben.

Allison vervolgt haar bijdrage over Justice and Peace, een belangrijk aspect van de Keltische spiritualiteit en van het werk van The Iona Community. De essentie van christelijke spiritualiteit is dienst aan de materiële noden van de mensheid, volgens George McLeod.

Vanmorgen praten we eerst in kleine groepjes over onze eigen ervaringen met geweld. Welk effect had het toen jij slachtoffer was, en toen je zelf de dader was?

Het valt op dat er bij slachtoffer en dader veel dezelfde negatieve gevoelens zijn.

Wat is onze reactie op dat geweld? Vluchten we of vechten we terug? Reageren we passief of met geweld? Wat zou er gebeuren als we niet direct de anderen beschuldigen, maar eerst kijken naar onszelf en naar hetgeen wij mogelijk uitgelokt hebben. Wat zou er gebeuren als we nu eens zouden

zeggen 'wij' i.p.v. (het beschuldigende en veroordelende) 'zij'.

Wat zou er gebeuren als we onze eigen mogelijkheden om iets te veranderen, zouden onderzoeken. Als we zouden zeggen: 'we kunnen' i.p.v. 'we kunnen niet'.

Soms is het doorbreken van de cyclus het beste wat we kunnen doen.

Genezing is een deel van conflicttransformatie. Dat is geen snelle oplossing. Degene die jou geweld aan doet, blijft je hele leven bij je. Je verdriet ook. Een trauma dat niet is genezen, is de oorzaak van nieuw geweld. Daarmee doe je jezelf kwaad (je richt het geweld naar binnen, acting-in) of de ander (je richt het geweld naar buiten, acting-out). Het genezen van trauma is een kernactiviteit van het pastoraat. Woede is een belangrijk gevoel, maar het is nog belangrijker dat je niet altijd woedend blijft. In plaats van erin te blijven, kun je ermee aan het werk gaan. Woede kan ook verslavend worden. De weg van genezing gaat via verdriet en rouw naar het accepteren van het verlies. Vervolgens kijken we naar de bijbel. De bijbel staat vol met verwijzingen naar geld en geweld. Als je die passages weg zou laten, zou een krachteloos boekje overblijven.

We bekijken een aantal uitspraken van Jezus over gerechtigheid en vrede:

'Keer hem de andere wang toe'

'Loop een extra mijl'

'Als iemand je mantel vraagt, geef hem ook je onderkleed'.

'Bid voor je vervolgers'

'Geef de keizer, wat van de keizer is'.

In groepjes weer, bekijken we wat het verhaal is, wie erbij zijn betrokken, wie de macht heeft en wat Jezus onderwijst: fight of flight of iets anders?

Het valt ons op dat de uitspraken van Jezus heel divers en verrassend zijn: de ene keer speelt hij de vraag terug, de andere keer laat hij agressie zien, dan weer pareert hij de vraag met humor, of met een uitdaging

Genezing

's Middags ga ik weer wandelen. Weer loop ik te huilen. Maar nu is het anders. De zorgen en de gedachten van de afgelopen week heb ik niet meer. Er is nu ruimte gekomen voor het gemis. Ook dat gaat gepaard met tranen. Maar het is anders: nu mís ik mijn vader. Nooit meer zal ik hem zien, nooit meer zullen we samen een fietstocht maken, nooit meer het karakteristieke gerinkel van zijn telefoon, als hij die opneemt, nooit meer de manier waarop hij 'Marjolijn' zei.....

Kristine is vanavond in de 'evening service'. Morgen vertrekt ze. We nemen afscheid als waren we zusjes.

Donderdag 22 april

De leiding van het programma wordt overgenomen door Robert, de man van Allison, die ook lid is van de Community. Allison moest voortijdig weg. Hij geeft ons vragen om met elkaar te bespreken. Dat levert ook wel weer onverwachte en interessante verhalen op, maar echt boeiend is het niet meer!

Tijdens mijn middagwandeling komen weer de tranen en weer voel ik het gemis van mijn vader. De gevoelens van vorige week komen niet meer terug.

Aan het eind van de middag - voor het zingen - want ik doe natuurlijk weer mee met het koor in de tafeldienst vanavond - zit ik in de Common Room. Charlotte- van de Engelse groep - valt binnen. Ze stort haar hart uit. Ze vertelt over haar persoonlijke leven en ook over wrijvingen op hun slaapkamer, hier in de Abbey. Gisteren hoorde ik ook al iemand van een andere kamer, daarover. Dat is waar ook. Dat kan ook nog! Gelukkig is dit aspect van het leven in gemeenschap aan mij voorbijgegaan. Vorige week met z'n zessen ging het heel goed en ook Allison en ik gaan prima samen. Allison is gewend in een jeugdherberg te leven en alles (zelfs het uitdoen van contactlenzen) in het donker en muisstil te doen, dus ik merk het niet eens als zij later naar bed gaat dan ik. Zij wil ook wel eens alleen zijn. Ze trekt zich dan terug op onze kamer, maar dat doet ze eigenlijk altijd als ik aan het wandelen ben. Soms treft ik haar dan, zittend in de vensterbank met een naaiwerkje (zij werkt bij een mode-ontwerper) en luisterend naar muziek op haar I-Pod. Zij is een enorme rom-

melkont, maar ze laat haar rommel precies op haar helft van de vloer en het kastje, dus daar is heel goed mee te leven. Als ze zich een keer verontschuldigt, zeg ik, dat ik het wel gewend ben van mijn eigen kinderen, en dat het mij niet in de weg zit (wat ook zo is). Haar moeder raakt nooit gewend aan die rommel, zegt ze. Eerlijk gezegd: thuis raak ik ook nooit gewend aan die rommel, maar dat zeg ik maar niet. Hier gaat het prima zo. Bij de anderen dus niet altijd.

Vrijdagmorgen: de 'leaving service'.

Before God, with the people of God, we confess to our brokenness, to the ways we wound our lives, the lives of others, and the life of the world. May God forgive you, Christ renew you and the Spirit enable you to grow in love.

The letting go:

As Columba laid down his books and the security of the monastery

A: so we lay down what is past and look to the future.

V: As Brigid comforted a stranger

A: so we take into daily life signs of hope and healing

V: As Patrick travelled on and Margaret build community

A: So we reach beyond ourselves to share the lives of others and touch a wider world

Het Onze Vader, een psalm, een lezing, een lied, gebeden van dankbaarheid en zorg, stilte en een zegen:

Zij die blijven zeggen: *'The Maker's blessing be yours on your road, on your journey, guiding you, cherishing you'*,

Zij, die gaan zeggen: *'The Son's blessing be yours, wine and water, bread and stories, feeding you, challenging you'*.

Zij die blijven: *'The Spirit's blessing be yours, wind and fire, joy and wisdom, comforting you, disturbing you'*.

Zij die gaan: *'The angels blessing be yours, on your house, on your living, guarding you, encouraging you.'*

Allen: *'Gods blessing be ours; the blessing of pilgrims, all the nights and days of our journey home'*.

Bij het Argyll hotel geef ik mijn handdoeken af. De ferry staat klaar. Vaarwel dierbaar Iona, vaarwel lieve en bijzondere mensen!

Wat heb ik meegekregen van Iona?

- * Veel inspirerende en, volgens mij, goed uitvoerbare ideeën voor de gemeente.
- * Mooie teksten en liederen.
- * Herinneringen aan bijzondere ontmoetingen.
- * Veel indrukken van een prachtig eiland.
- * Een verwerkte rouw (na de weken op Iona denk ik nog vaak aan mijn vader, maar ik hoef nu niet meer te huilen).
- * Een hernieuwd besef van de samenhang van geloof, zorg voor milieu, gerechtigheid en vrede.
- * Evenwicht in mijn leven, heb ik geloof ik nog niet, maar wel een verdieping van mijn geloof en daardoor meer liefde, vrede en vreugde. Zoals een lied van John Bell het zegt:

'He came down that we may have love (3x)

He came down that we may have peace (3x)

He came down that we may have joy (3x)

Halleluja for ever more.'

Marienrode

Zaterdag 8 mei

Deze week ga ik naar Marienrode, een klooster van Benedictinessen, ten zuiden van Hildesheim. Vorig jaar, tijdens een vakantie in Duitsland, las ik in de krant een artikel over dit klooster.

Het sprak me aan vanwege het eigentijdse cursusaanbod, en vanwege een uitspraak van de abdis dat zoekende mensen bij hen God terugvinden. Ik ga dus naar Marienrode. Maar er zijn ongetwijfeld veel Benedictijnse - en andere - kloosters, ook in Nederland, die een bezoek waard zijn.

Of ik tussen 14.30 en 16.30 uur kan aankomen? Natuurlijk, dat moet lukken. Vanuit Peheim, waar Ernst en ik een weekje vakantie houden, is het zo'n 2½ uur rijden. Ik doe het dan ook rustig aan. Na een onderbreking in mijn nachtrust, heb ik gelukkig nog een paar uur geslapen. Ik ontbijt dus wat later dan normaal, zoek m'n spullen bij elkaar, nog een paar telefoontjes en een blik in de familiemail. Op het ogenblik hebben we regelmatig contact. Er is veel te regelen, na het overlijden van mijn vader.

Er is een mail van één van mijn broers. Toch nog maar even lezen. Hij is gisteren bij mama geweest. Hij heeft met haar allerlei zaken besproken. Over een paar spullen, die bij papa stonden, en waarin zij mogelijk is geïnteresseerd - immers vroeger waren ze van hen samen - maar ook over allerlei praktische dingen, die haar zelf betreffen, voorzieningen, opname in een verzorgingshuis, haar begrafenis, de zorg voor onze schizofrene broer, die stukje bij beetje meer bij ons, als broers en zussen komt te liggen. Het is goed om deze onderwerpen met elkaar te bespreken. Mijn broer heeft dat gedaan en hij doet er verslag van. Prima natuurlijk, maar als ik de mail heb gelezen, merk ik dat ik helemaal sta te bibberen. Vreemd! Waarom?

Ik pak mijn laatste spullen, maar het bibberige gevoel gaat niet over. Ik dwing mezelf om erbij stil te staan. Wat is dit? Dan weet ik het.

Dit mailtje roept oude gevoelens in mij wakker. Door dit mailtje (en door al die mailtjes en ook door de ontmoetingen die we de laatste tijd hebben als broers en zussen), kom ik weer in de sfeer van mijn gezin van herkomst. En zodra je als volwassene terugkomt in je gezin van herkomst verval je weer in de oude patronen. Onmiddellijk heb je weer de rol, de plaats, die je als kind ook had. Of je nu schoolmeester, minister-president of winkeljuffrouw bent, zodra je de deur van je ouderlijk huis binnenstapt, zit je weer in de rol, die je vroeger thuis had. Nu gebeurt dat met mij. Oude gevoelens worden bij me opgeroepen. Heel lang geleden al heb ik die verwerkt en heb ik me verzoend met de manier waarop de dingen zijn gegaan. Ook ben ik toen in het reine gekomen met mijn moeder. Sindsdien hebben we een hartelijke relatie.

En toch komen nu die gevoelens weer boven. Ik heb meerdere malen gelezen en gehoord dat het nooit overgaat. Ik wist dat het waar was. Nu ervaar ik het aan den lijve. Het zijn de gevoelens van mijn kindertijd. Ben ik niet goed? Wat doe ik fout? Doet mijn mening er niet toe?

Van het ene moment op het andere ben ik niet meer wat ik allemaal ben: echtgenote, moeder, dominee etc., maar de zus van een broer, die veel verstandiger is, dan ik.

Zouden mijn andere broers en zussen ook dergelijke gevoelens hebben? Het kan haast niet anders. Ieder mens heeft zijn of haar jeugdtrauma's, en ook in ons gezin, met het slechte huwelijk van mijn ouders en een broer die schizofreen werd op zijn 15^e, heeft niemand een erg harmonieuze jeugd gehad, vooral de drie jongste kinderen niet.

Toch eens aan hen vragen. Gelukkig staat iedereen daarvoor open, hoe moeilijk het soms ook is. Uren duurt het: dat bibberige gevoel. Niemand kan er wat aan doen. Ik moet er zelf mee in het reine komen.

Ik bespreek het met Ernst. Gelukkig heb ik een wijze echtgenoot. Hij kent het verschijnsel, hij luistert naar mij én hij wijst mij op de goede bedoelingen en de gezichtspunten van de anderen. Dat is waar. Dat weet ik. Gelukkig zijn mijn broers en zussen ook met verstandige partners getrouwd. Het gebibber is over.

Ik moet weg! De kaart nog een keer bekijken, afscheid nemen van Ernst en dan, om 13.20 uur stap ik in de auto. Kan geen probleem zijn. Nog even benzine tanken. Alle pompen zijn in gebruik. Het

duurt minstens vijf minuten voordat ik erbij kan. Ha, ze hebben broodjes hier, en je kunt ze ook nog eens laten beleggen. Dat komt goed uit. Het was zojuist, na het late ontbijt, nog te vroeg om te lunchen, maar om tot 18.00 uur helemaal niets meer te eten, bevalt me waarschijnlijk ook niet. Een hulpvaardig meisje trekt behoedzaam wegwerphandschoenen aan, ze haalt boter uit een doos uit de koelkast en kaas uit een andere doos en smeert met grote zorg het volkorenbroodje aan beide kanten, tot de boter alles goed en gelijkmatig bedekt. Niet de gebruikelijke klodder hier en daar – nee: fantastisch. Dat maak je wel eens anders mee. De tijd begint een beetje te kriebelen. Maar iemand die met zoveel zorg haar werk doet, dat wil ik toch graag! Dat is een aspect van de Benedictijnse spiritualiteit: met zorg en aandacht doen, wat je doet. Dus ik spreek mezelf toe: rustig Marjolijn, wees blij!: Ik verheug me op een heerlijk broodje en bedank vriendelijk voor de goede zorgen.

Als ik wegrijd is het al 13.45 uur. Tja, nu houdt het niet meer over. Afijn. Het zal nog wel lukken. Het is rustig op de weg. Dat had ik wel min of meer verwacht. Zaterdag – aan het begin van de middag! Dan kan het niet erg druk zijn. Maar ten zuiden van Bremen beland ik in een file: wegwerkzaamheden. Ai. Dat kost tijd. Na de file toch maar iets harder op het gaspedaal drukken, dan haal ik het nog wel. De weg door Hildesheim lukt goed. Pas op het laatst aarzel ik. Een vriendelijke mevrouw stelt me gerust. Bij de schuur rechtsaf, dan nog een klein eindje doorrijden. Het is 16.20 uur als ik aankom. Net op tijd! Ik had niet graag het ritme van de zuster in de war gegooid.

Het klooster is een voormalig ‘Gut’ en is gevestigd op een Gutshof: een groot plein met rondom (omgebouwd) een paar grote gebouwen en veel schuren, en natuurlijk ook een kerk: twee kerken zelfs. Een zeer riante boerderij moet dit geweest zijn. En wat een heerlijke sfeer. Er staat één andere auto op het reusachtige plein.

De zuster die mij opendoet is allervriendelijkst. Vroeger was ze lid van de internationale vrouwenorganisatie ‘De Graal’ in Vogelenzang en in Ghana heeft ze missiewerk verricht. Ze heeft een vriendin in Capelle aan de IJssel. Ze heet Caecilia.

Ze laat me het huis zien en mijn kamer – een eenpersoonskamer! Wat een luxe! En nog ruim ook, met een bureautje, een gemakkelijke stoel, een eigen douche en wc en vooral: een prachtig uitzicht over tuin, weiden en bossen. Hier houd ik het wel een weekje uit. In de klapper met enige wetenswaardigheden staat: “Alle Gäste, die zum Kloster kommen, sollen wie Christus aufgenommen werden”. Het is een tekst uit de regel van Benedictus. Dat is nog eens een hartelijke ontvangst!

Nadat ik mijn spullen heb uitgepakt is het tijd voor de vesper. Mijn eerste. De kerk is vrijwel leeg. Ik zoek wat kerkboeken bij elkaar en ga op de voorste rij zitten, zo dicht mogelijk bij het koor. Ik heb er zelf een hekel aan als mensen zo ver weg zitten. Er komen een stuk of acht zusters binnen. Ze nemen plaats in het koor en beginnen te zingen. In het Latijn. Ai, daar had ik niet op gerekend. Gelukkig staat de Duitse vertaling in het boek naast de Latijnse tekst. Het is nogal zoeken in de verschillende boeken: soms kan ik het vinden, soms ook niet.

Aansluitend aan de vesper is de maaltijd in de eetzaal. Er is één tafel gedekt: voor ‘einzelne Gäste’. Dat zijn wij: vier personen, die onafhankelijk van elkaar zijn gekomen. Een echtpaar uit Freiburg van 70 plus, schat ik, een man uit Hildesheim van onbestemde leeftijd en ik. Andere gasten zijn er op dit moment niet.

De mevrouw uit Freiburg is hier vaker geweest. Steeds op cursus. Nu is ze hier vanwege het 50 jarig huwelijk van haar nicht in Hildesheim. Dat feest hebben ze vanmiddag gevierd. Erge honger hebben ze niet meer. Toch maar wat eten, want je kunt hier pas de volgende morgen weer wat krijgen. Mevrouw is afkomstig uit Hildesheim, blijkt nu. Mijn vraag of Hildesheim een mooie binnenstad heeft, roept heel wat bij haar op. ‘Nee, de binnenstad is gebombardeerd in de oorlog. De historische stad is verwoest, er zijn nog maar een paar authentieke straatjes overgebleven’. Nu, ik was toch al niet van plan om de stad te gaan bekijken. Daar mis ik dus niets aan.

Zonder dat ik het wist, heb ik bij mevrouw enige trauma’s opgeroepen. ‘Wij’, krijg ik het gevoel, hebben haar heel wat aangedaan. Na de bombardementen was hun huis verwoest en zij moest als kind met haar zus en ouders naar Neuhof, het dorpje hier vlakbij. Daar heeft ze tot 1951 gewoond. Pas toen waren in Hildesheim weer woningen beschikbaar. Voor haar ouders was het een moeilijke

tijd. Zij, als kinderen, hebben het – bekend ze wat zuinigjes – eigenlijk erg leuk gehad: een jeugd op het platteland: altijd heerlijk buitenspelen, meehelpen op de boerderij, veel plezier met de kinderen van het dorp.

Toen de Amerikanen kwamen waren ze niet blij. Ik denk: ook niet een beetje? Waren ze dan niet blij dat de oorlog voorbij was? Zo fijn was die oorlog toch ook niet voor de Duitsers? ‘De komst van de Amerikanen riep gemengde gevoelens op’, probeer ik. Ja, zo kun je het zeggen: ‘gemengde gevoelens’. De Amerikanen hebben nog het huis van haar ouders doorzocht: naar juwelen en naar Hitlerpropaganda. Dat hadden ze niet, of: niet meer (zei ze, geloof ik). Juwelen niet, of propaganda niet? Ik heb niet doorgevraagd. Maar, bekend ze – weer zuinig - voor de kinderen waren ze heel aardig. Ze deden spelletjes met hen en ze deelden snoep uit. Haar zus, toen 13 jaar, had nogal lef: zij mocht zelfs meerijden op een tank!

Een zuster komt binnen – ze voegt zich bij ons. Het is Maria Elisabeth, de abdis. Ze is allervriendelijkst. Ze komt afscheid nemen van het echtpaar dat morgenvroeg vertrekt. Ze vraagt belangstellend naar de feestelijkheden. Ze begroet mij. Zij heeft ook een vriendin in Nederland, ze weet even niet meer waar. Ze is altijd blij als er buitenlanders te gast zijn. Hè gelukkig, dat is prettiger om te horen. Mevrouw uit Freiburg beaamt het aarzelend. Nadat zuster Maria Elisabeth weer is vertrokken, vraag ik meneer – tot nu toe heeft hij nog niets gezegd - of hij uit Freiburg (waar ze nu wonen) komt. Nee, hij komt uit Oost-Pruisen, dat is nu Polen. Daar kwamen aan het eind van de oorlog, hij was toen zeven jaar, niet de Amerikanen, maar de Russen. Dat was nog iets anders. Zij waren op zoek naar vrouwen. De vrouwen zochten hun toevlucht bij elkaar en bij hun kinderen. Ze verzamelden zich met de kinderen in een gemeenschapsruimte. De kinderen kregen de opdracht te huilen als de Russen binnenkwamen. Ze begrepen toen niet waarom!

Ik moet bijna huilen als ik het hoor. De kinderen beschermen de vrouwen. Wat slim bedacht!

En wat een gemeenschapszin! En dan zo’n verhaal uit de mond van een meneer, die zijn mond niet opendeed. Als hij wat vertelt, heeft hij ook iets te vertellen. Het was een rijk gezegende maaltijd.

Nu om 19.15 uur naar de Vigilie, de avondwake. Weer alles in het Latijn, en uit die boeken word ik geen wijs. Wat duurt het lang. Ik overweeg om weg te gaan, maar ik zit weer helemaal voorin – toch niet zo heel slim misschien, en mijn schoenen klakken ook nog al. Even volhouden dan nog maar! Om 20.30 uur is het afgelopen. Ik maak nog een kleine wandeling in de directe omgeving. Ook dit landschap is weer prachtig!

Hoort dat erbij? Zou het in de stad ook kunnen bestaan? Een spiritueel centrum, een kerk misschien, een plek in de stad, waar mensen tot rust kunnen komen, stilte kunnen vinden, God kunnen ontmoeten, vervuld van de Heilige Geest hun dagelijkse leven leiden, zo bemoedigd worden, dat ze in hun dagelijkse leven open staan voor de ontmoeting met Christus. Dat is wat ik hoop. Dat is wat ik hoop dat onze kerk (de gemeenschap, het gebouw en wat er gebeurt) zou kunnen zijn.

Zondag 9 mei

De mis begint om 7.45 uur. Ik heb al hard gelopen vanmorgen en toch voel ik me niet fit. Ik heb niet goed geslapen. Mijn ogen zitten ook nog eens half dicht en dat voel ik. Het grootste deel van de mis is in het Latijn. Er staat gelukkig wel een Duitse vertaling naast, maar toch ontgaat me veel. Waarom doen mensen dit? Het gezang (Gregoriaans) vind ik eentonig. Het raakt me niet. Moet dit elke dag? En moet dit heilzaam zijn? En moet ik iets hiervan meenemen naar Schiedam, waar de mensen het al vaak te druk hebben om één keer in de week naar de kerk te gaan?

Ik spreek mezelf toe: ‘niet zo sceptisch! Kom op zeg! Een beetje meer respect voor de zusters en voor wat zij doen! Je bent er nu. Probeer er nu dan ook voor open te staan!

Een paar psalmregels, enkele woorden over de opgestane Heer, die opstaat in ons leven, dringen nu tot mij door, en ook de woorden van de voorganger en de vredeswens doen me goed. En de vriendelijke uitnodigende blik van zuster Ceacilia, die ons, zo begrijp ik, uitnodigt deel te nemen aan de eucharistie.

Na de dienst maak ik nog even een ommetje op de hof, want het ontbijt begint om 9.00 uur. De man uit Hildesheim en het echtpaar uit Freiburg zijn al begonnen. Ik ben weer te braaf blijkbaar. Zo

strikt is het dus niet. Ik vind het wel goed. Ik ben nog te slaperig om me erg in te spannen voor een gesprek. De anderen eten in een noodtempo en ik neem graag de tijd voor een maaltijd. Ze zijn al gauw weg en ik kan heerlijk in alle rust ontbijten. Daarna weer naar mijn kamer.

's Middags aan tafel zijn de meneer uit Hildesheim en ik de enige gasten.

Wat was zijn naam ook weer? Heinrich. Hij is niet erg spraakzaam. 'Ich wünsche Ihnen einen Guten Appetit'. Ik hem ook. Dan zwijgen we weer. Hij blijft tot dinsdag. Ik besluit me niet uit te gaan sloven. Dan maar in stilte van de maaltijd genieten – dat kan ook. Trouwens – hij eet snel – heel snel voor mijn begrippen. In een kwartier weet hij drie gangen te verorberen. Ik zeg hem, dat hij niet op mij hoeft te wachten. Ik heb net de soep op. Dankbaar ruimt hij bord en bestek op, wenst mij een 'angenehmer Tag' en vertrekt. Er hangt een prachtige kalender aan de muur met mooie teksten. Ik heb iets om over na te denken:

"Vertrau dich dem Herrn an und Sorge dich nicht um deine Zukunft!

Überlass sie Gott, er wird es richtig machen." Ps 37,5

"Der Schlüssel zum Herzen der Menschen wird nie unsere Klugheit sondern immer unsere Liebe sein." (Hermann Bezzel).

In alle rust geniet ik van een heerlijk diner.

Daarna maak ik een wandeling in de bossen op de heuvels. Met de kaart, die ik gisteren van zuster Caecilia heb gekregen, in de hand, verdwaal ik toch nog een paar keer. Dat komt ervan als je van de paden af gaat. Erg duidelijk is het allemaal niet. Van de twee dames die ik in het bos tegenkom, word ik ook niet wijzer: zij zijn hier nooit eerder geweest. Op een gegeven moment bereik ik de uitzichttoren. Ik heb dorst gekregen. Tijd voor een kop thee in de Gaststätte. Zo weinig mensen als er in het bos waren, zo veel zijn er hier. Ze vierden Moederdag met een brunch. De hitte binnen is niet te harden. Ik zoek mijn toevlucht op het terras. Er zou iemand komen, maar die komt niet. Dan maar niet. Ik klim op de toren: een mooi uitzicht heb je hier over Hildesheim. Het klooster zie ik ook. Dat helpt misschien bij het zoeken van de weg terug. Toch verdwaal ik weer. Ik ga van het pad af, om de juiste richting vast te houden, maar ik loop vast. Dan maar weer terug naar het pad. Laat ik goed opletten waar ik mijn voeten neerzet, als ik hier val en iets breek, ben ik onvindbaar. En ik was altijd zo bang, dat mijn vader dat zou overkomen op zijn lange fietstochten! Ik denk nog vaak aan mijn vader, maar na die twee weken op Iona, hoef ik niet meer te huilen als ik aan hem denk. Eindelijk kom ik op een punt, dat ik weer kan rijmen met de kaart en na drie uur wandelen ben ik weer 'thuis'!

's Avonds ga ik niet naar de Vigilie. Drie diensten waren wel genoeg voor vandaag. Nog één, die ook nog eens vijf kwartier duurt – nu maar even niet.

Ik bekijk de plattegrond en het foldertje van Hildesheim, dat zuster Caecilia mij heeft gegeven. Wat een prachtige stad! Een markt met prachtige oude (weer opgebouwde) panden, veel – zelfs vroeg middeleeuwse kerken – één met een plafond waarop de stamboom van Jezus is geschilderd, en één met koperen deuren. Beide behoren ze tot het Unesco werelderfgoed. Dat is dus heel wat anders, dan die mevrouw me vertelde! Tja – dan moet ik er toch naar toe. Morgen? Toch maar? Ik wil eerlijk gezegd graag even hier weg. Het is wel heel stil. En al die diensten in het Latijn!

De nacht van zondag op maandag

Ik slaap slecht. Al om 23.50 uur ben ik weer wakker. De nacht is net begonnen. Thuis ga ik vaak om deze tijd naar bed! Hoe kan dat? Na zo'n rustige dag, met zoveel uren beweging in de buitenlucht? Ik ben klaar wakker. Ik moet ook iets drinken. Slippers aan. Trui over m'n pyama en naar beneden. Een pilsje dan maar. Bij de eetzaal zijn een kast en een koelkast met frisdrank, bier en glazen. Daar kun je zelf wat halen. Het geld kun je in het geldkistje doen. Tot nu toe heb ik er geen behoefte aan gehad. En nu loop ik hier midden in de nacht. Ernst en Marten zouden eens moeten weten! Marjolijn drinkt bier! En op dit tijdstip! Het smaakt me nog goed ook! Nu moet ik goed kunnen slapen! Helaas om 5.00 uur ben ik al weer wakker. Ik zou naar de Laudan kunnen gaan. Die beginnen om 5.30 uur. Toch nog maar niet vanmorgen. Ik voel me te verformfaaid. Inderdaad. Zo zie ik er ook uit. Ik schrik ervan. Het voelt ellendig. Vroeger dacht ik dat mensen met wallen en gezwollen oogleden, grote problemen hadden. Maar die heb ik niet! Integendeel zou ik bijna zeg-

gen: ik verkeer in de meest ideale omstandigheden die je je maar kunt wensen. Ik heb al weken studieverlof. Ik heb een eigen kamer. Met een eigen douche en een eigen wc. Het is hier heel stil. Er is maar één andere gast, die hoor ik een heel enkele keer kuchen, dat is alles. De omgeving is prachtig en heel rustgevend. Ik heb de zondag echt gebruikt als een rustdag. Ik heb de getijden-diensten meegemaakt. Wat is dit?

Maandag 10 mei

Het ontbijt. 'Ich wünsche Ihnen einen guten Appetit'. 'Danke, ebenfalls'. Ik doe nog een poging tot een gesprek. 'U reist morgen weer af'? (Ik vraag naar de bekende weg: hij had al verteld dat hij tot dinsdag zou blijven.) 'Nee'. 'Vrijdag'. Het duurt even tot het tot me doordringt. Vrijdag? Dan vertrek ik. Hij zou toch dinsdag vertrekken? Ja, maar hij heeft zijn bezoek verlengd. Dus, al mijn maaltijden in het klooster ga ik doorbrengen met Heinrich? Want - ook al komen er zo nu en dan andere gasten - wij, aan de tafel van de 'einzelne Gäste' zijn tot elkaar veroordeeld. Ik denk weer aan de spreuk in het gastenboek op mijn kamer: 'Alle Gäste, die zum Kloster kommen, sollen wie Christus aufgenommen werden'. Ik doe mijn best om in Heinrich Christus te zien. Wie weet wat hij mij heeft te leren.

Ineens bedenk ik: als het Heinrich lukt om de hele week hier te blijven, dan moet ik toch niet kinderachtig doen. Ik vlucht vandaag niet naar Hildesheim. Ik doe wat ik van plan was: ik blijf op Marienrode. Hildesheim bekijk ik wel vrijdag, na mijn vertrek. Ik ben hier om tot rust te komen en om me te bezinnen op wat God mij te zeggen heeft. Als ik vandaag naar Hildesheim ga, loop ik daarvoor weg. Dank je wel Heinrich! Je bent voor mij een boodschapper van God.

Er ligt een ordner op mijn kamer met 'Exerzitien im Alltag'. (geestelijke oefeningen voor elke dag). Hoe ik dat er ook nog bij zou kunnen doen, in mijn gewone dagelijkse leven, weet ik niet, maar hier moet het toch mogelijk zijn. Het ziet er goed uit. Voor elke dag een oefening. Acht weken lang. Het is een uitgave van het bisdom Hildesheim. Zou elk bisdom eigen Exerzitien uitgeven? Het ziet er te goed uit voor een beperkt gebied. Hier kan iedereen z'n voordeel mee doen. Kent de Nederlandse R.K. kerk dit ook? Of de PKN?

Ik begin met de eerste dag van de eerste week. Het gaat over de ervaring van een oudere vrouw. Ze doet haar beklag bij de bisschop. Al jarenlang heeft ze een uur per dag besteed aan het Jezusgebed, en nog nooit heeft ze iets ervaren van de nabijheid van God. Hoe kan dat?

De bisschop, die haar en haar levensomstandigheden kent, raadt haar aan te stoppen met het bidden van het Jezusgebed. Hij doet haar een andere suggestie. Als je hebt ontbeten, ruim dan je kamer op, zet je leunstoel zó, dat je uitzicht hebt op je tuin, en leg je breiwerk gereed. Ga zitten, kijk je mooie kamer rond, en geniet daarvan. Geniet vervolgens een poosje van je tuin. Neem dan je breiwerk en begin te breien. Brei een kwartier lang voor de lieve God. Laat hem daarbij toekijken. Meer hoeft je niet te doen. Alleen: God laten toekijken terwijl je breit. Elke dag - een kwartier lang. Verwonderd bedankt de vrouw de bisschop en vertrekt. Een half jaar later komt ze terug. 'Wat ik een leven lang tevergeefs heb gezocht, heb ik nu gevonden. De nabijheid van God!'

Wat een prachtig verhaal. Ik schuif de stoel in mijn kamer zo, dat ik uitzicht heb op de tuin en het landschap en ga zitten en laat God toekijken. Een half uur lang.

Als je niet van breien houdt, kun je het, volgens het Exerzitienboek, ook doen bij het bekijken van een boek met prachtige platen, of tijdens het luisteren naar mooie muziek, of terwijl je zelf een instrument bespeelt. Speel dan voor God. Laat Hem toehoren.

Zo heeft de componist Anton Brückner het ook gedaan aan het orgel van St. Florian: zijn vreugde, zijn verdriet, zijn lijden, zijn vragen, zijn dank, zijn aanbidding: alles heeft hij het in orgel laten stromen. Voor Hem, zijn Heer en zijn Schepper heeft hij gespeeld. Maar je kunt natuurlijk ook God laten toekijken, terwijl je schildert, beeldhouwt, danst of wat je ook maar graag doet.

Ik ervaar het ook: Gods nabijheid - en elke keer als ik die ervaar - ben ik in tranen! In Gods nabijheid ervaar ik, op dit moment in ieder geval, Zijn ontferming over mij.

Daarna aan het werk. Mijn dagboek bijwerken. Voordat ik het weet luiden de klokken al weer.

De 'Mittagshore', (vreemde naam) om 11.40 uur. Alles laten vallen en naar de kerk. 'Dem Gottes-

dienst soll nichts vorgezogen werden', zegt Benedictus. Het dienen van God is belangrijker dan al het andere. Dat is heilzaam. Gewoon stoppen. Zo belangrijk is het nou ook weer niet, wat ik doe. Het is belangrijker dat ik God loof. Uiteindelijk geeft me dat juist weer vreugde in mijn andere bezigheden. Alleen: hoe doe ik dat thuis met al die dingen, die af moeten zijn op een bepaald tijdstip? Daar ben ik nog niet uit. De Mittagshore is inspirerend. Na het eten ga ik wandelen. Nu de andere kant uit.

Een stukje door het bos, door het dorp, en dan weer door het bos op de heuvel aan de overkant. Ik vergaap me aan de prachtige huizen en het liefelijke landschap. Deze wandeling is overzichtelijk en, met variaties, voor herhaling vatbaar. Ik ben ongeveer anderhalf tot twee uur onderweg. Prima. Daarna bezoek ik de boekwinkel van de zusters. Wat een prachtige boeken over theologie, spiritualiteit en gemeentewerk hebben ze hier. Ik bezwijk. Deze boeken zijn eenvoudigweg te goed om niet mee te nemen.

De zusters hebben niet alleen een heel bijzondere boekhandel. Ze hebben ook een interessant en eigentijds jaarprogramma, met week-, weekend- en dagcursussen, waarmee ze veel bezoekers trekken. Onderwerpen: 'Een oasedag' – een dag van stilte en gebed; 'mijn leven voor God ter sprake brengen'; oefeningen als inleiding op het Jezusgebed en een contemplatieve levenshouding; een inkeerdag: 'omvangen door God', 'wie is de mens, die van het leven houdt, en naar goede dagen verlangt?'; een cursus voor de vastentijd; een weekend mediteren over Psalm 23; ruimte scheppen in je lichaam, zodat de ziel er kan wonen (met adem- en bewegingsoefeningen om te ontspannen en dichter bij jezelf te komen); levenssporen ontdekken in het netwerk van relaties (opstellingswerk en spiritualiteit) en nog veel meer.

Vijf keer per jaar organiseren ze een jeugdvesper op de zondagmiddag.

Enkele thema's van de afgelopen jaren:

'Durch das Dunkel hindurch';

'Jesus im Menschen erkennen' Mt 25,31-40,

'Den Heiligen Geist in sich wirken lassen',

'Jesus in der Eucharistie begegnen';

'Träume nicht dein Leben - Lebe deinen Traum';

'Nicht ver-urteilen' Mt 5,21-22;

'Neu anfangen', Lk 15,1-7;

'Zeit mit Gott verbringen, die Welt mit anderen Augen sehen', Lk 6,12 e.v.;

'Mich selbst annehmen, weil Gott JA zu mir sagt' Mt 3,13-17.

Dinsdag 11 mei

Het ontbijt. 'Ich wünsche Ihnen einen guten Appetit'. 'Danke, ebenfalls'.

Er ontstaat nu toch een gesprek. Heinrich heeft een probleem. Zijn 'verdampte' sigaretten zijn op. Normaal rookt hij een pijp, maar dat kan hier natuurlijk niet. Alle ruimten zijn rookvrij. Hij moet dus steeds naar buiten om een sigaretje te roken. Maar nu zijn ze op. Hij was in eerste instantie ook niet van plan tot vrijdag te blijven. 'Een mooie gelegenheid om te stoppen met roken', opper ik nog. Maar nee, dat gaat natuurlijk niet zomaar, zeg ik erachter aan. Ik moet zelf vanmorgen naar de bank. Een zuster heeft mij verteld dat er een bank is in Hildesheimer Wald, 1 km hiervandaan. Wie weet is er dan ook een winkel. Ik heb nog zeep nodig en als het kan ook sinaasappels. Als er een winkel is, wil ik wel sigaretten voor hem meenemen. Hij fleurt helemaal op. Als het lukt 'wäre ich Ihnen sehr verbunden' (!) Hij overhandigt mij een tientje – hij wil wel meteen vijf euro terug, een pakje sigaretten kost immers hooguit vijf euro. Ik vraag me af of ik niet beter meteen twee pakjes mee kan nemen. Gezien de hoeveelheid die hij rookt, haalt hij nooit de vrijdag met één pakje, maar ik houd mijn mond. Dat moet hij zelf maar bedenken. Ik vind de bank en – als ik ernaar vraag - blijkt er ook een kiosk bij het busstation te zijn waar zeep, sinaasappels en sigaretten worden verkocht! Ik vertel Heinrich dat ik nooit eerder zo'n opdracht heb gehad!

Ik doe vandaag geen Exerzitien. Ik wil vandaag de Regel van Benedictus lezen. Ik krijg nog een gesprek met zuster Caecilia en dan wil ik goed voorbereid zijn. En de Regel: dat is toch ook gees-

telijke lectuur! Ik lees de middag en avond. Onderbroken door de diensten en door een wandeling natuurlijk, want zonder buitenlucht en beweging kan ik niet functioneren.

De Regel heb ik gelezen en bestudeerd (op een paar hoofdstukken over straffen na – die laat ik maar even liggen).

Daarna lees ik wat in het boek van Margot Kässman, 'Zur Geborgenheit finden. Antworten auf Fragen des Lebens'.

Ik lees enkele willekeurig gekozen hoofdstukken daaruit: 'Krankheit annehmen', 'Beieinander bleiben?', 'Pubertätskrise meistern', 'Ende der Freundschaft?'

Ik heb grote bewondering voor Margot Kässman. Ik vind – en velen met mij - haar een aansprekende persoon. Door haar moderne en aantrekkelijke verschijning, door de dingen die zij meemaakt en waar zij open over vertelt (moederschap, echtscheiding, kanker), en door haar levenswijze (zij loopt bijvoorbeeld hard, en nodigt haar kapper uit op het feestje voor haar 50ste verjaardag), maakt zij duidelijk dat zij midden in deze wereld en in deze tijd staat, en tegelijkertijd staat zij heel duidelijk voor wat de bijbel ons vertelt. Dat is toch wat wij willen als kerk. Naast haar theologische en communicatieve talenten, heeft ze ook nog eens goede bestuurlijke kwaliteiten

Het is fantastisch dat zij bisschop (Evangelisch Luthers) is geworden en ik vind het dan ook ontzettend jammer, dat zij nu alweer is afgetreden, door dat ongelukkige incident een paar maanden geleden: ze is met alcohol op, gaan rijden (ze had haar chauffeur voor die avond naar huis gestuurd – helaas, helaas!!) en betrapt. Meteen de volgende dag heeft ze haar ambt neergelegd, omdat ze vond dat ze onjuist had gehandeld en zich daarmee ongeloofwaardig had gemaakt.

Ik voel me zeer verwant met haar. Zij staat voor dezelfde dingen als ik. Als ik deze hoofdstukken lees, denk ik: het zouden mijn woorden kunnen zijn. Zij weet daar ook nog eens een verdieping in te brengen, die ik niet zomaar paraat zou hebben. Maar dit boek roept ook mijn verwondering op. Waardoor eigenlijk? Ik probeer het voor mezelf helder te krijgen.

Ze weet haar gedachten goed onder woorden te brengen, dat is natuurlijk belangrijk. Maar vooral vallen mij haar toegankelijkheid en haar gezag op.

Het boek is ontstaan als een reactie op de brieven, die mensen haar (als bisschop) schrijven over dingen waar zij mee worstelen. Meestal zijn dat mensen die zij niet persoonlijk kent. Omdat Kässmann niet ieder afzonderlijk kan antwoorden, schrijft zij in dit boek aan fictieve mensen, fictieve brieven terug. Zo kan ze ingaan op de problematiek die aan haar wordt voorgelegd en bereikt ze iedereen, die met dezelfde vragen worstelt. Vragen – om een indruk te geven - over omgaan met ziekte, met echtscheiding, met pubers, vragen over geloven, twijfelen, bidden, over tijd om te rouwen, zwangerschap, vergeving, eenzaamheid, ouder worden, vriendschap en zorgen voor je ziel.

Wat mij verwondert is de vanzelfsprekende autoriteit waarmee ze alles opschrijft. Mensen vragen haar wat. En zij verwachten van haar een antwoord. En zij geeft een antwoord. Een aansprekend antwoord ook nog eens, waarin ze haar eigen vragen en twijfels en onzekerheden niet overschreeuwt of uit de weg gaat. Volgens mij doe ik dat ook niet in mijn preken. Wat is het dan dat het anders maakt. Het is het gezag waarmee zij spreekt, vermoed ik. Het zelfvertrouwen, waarmee zij werkelijk een antwoord gééft. Niet: 'ik luister naar je, en dat is het dan. Ik weet het verder ook niet'. Niet: 'dit is mijn antwoord. Een antwoord onder vele mogelijkheden'.

Nee, zij zegt: 'dit is het antwoord'. In dat antwoord belicht ze de kwestie van meerdere kanten, waarbij ze ook haar eigen worsteling en onzekerheden onder woorden brengt, maar dan toch zegt ze: 'dit is het antwoord, dat ik nu kan geven'.

Ik geef een voorbeeld. In een brief aan een (fictief?) achternichtje - zij is door haar man verlaten - begint Kässmann met haar eigen gevoelens: 'Ik kan het ook niet begrijpen. Dat hij zich zo puberachtig gedraagt! En dat hij nu al met zijn nieuwe – versie tien jaar jonger – hand in hand door het dorp loopt, dat is wel het toppunt van onbeschaamdheid! Ik heb jullie getrouwd, en ik zie het nog voor me: dat mooie, gelukkige, stralende paar!' Even later zegt ze: 'je hoort het misschien niet graag: maar het is toch zelden, dat alle verantwoordelijkheid voor het mislukken van een huwelijk bij één van beiden alleen ligt.' (Kässmann is zelf gescheiden!) En vervolgens raadt ze haar 'achternichtje' aan om haar man naar haar kinderen toe niet af te vallen (hij is en blijft hun vader), ze geeft

praktische adviezen, hoe ze met haar kinderen om kan gaan, hoe ze haar verdriet kan verwerken, en hoe ze weer nieuw perspectief in haar leven kan vinden.

Margot Kässmann gaat er – als vanzelfsprekend - van uit dat mensen graag haar antwoord willen horen. En: blijkbaar willen mensen dat inderdaad. Ze is heel populair. Ook omstreden natuurlijk: een stellige houding roept stellige reacties op. Maar in ieder geval is ze een autoriteit.

Daarmee roept ze bij mij vragen op over mijn eigen functioneren.

Pas sinds enige maanden spreek ik me – in preken – heel duidelijk uit. Ik bedoel niet, dat ik ineens heel anders preek. Dat doe ik niet. Ik leg nog steeds de Bijbeltekst uit als een tekst die over onszelf gaat en ik denk dat ik daarmee nog steeds mensen kan verrassen en inspireren. Anders is, dat ik nu duidelijk(er), meer uitgesproken, stelling neem, mijn eigen mening geef in een preek. Niet zomaar over alles natuurlijk, maar over iets wat betrekking heeft op de Bijbeltekst, die aan de orde is.

Een tijdje geleden, had ik het gevoel dat ik vastliep. Ik heb toen een gesprek gehad met iemand, die pastor en therapeut tegelijk is. Dat ene gesprek had een enorm effect: Ineens voelde ik me 'bevrijd' – moet ik het zo noemen? Alsof ik met een toverstokje ben aangeraakt en tevoorschijn mag komen. Ik merk dat het aanspreekt. En dat mensen op zo'n moment op het puntje van hun stoel zitten. Zou er juist behoefte zijn aan een dergelijke duidelijkheid? Weerstand roept het ongetwijfeld ook op! Heb ik de moed daarvoor? Dat zal moeten blijken. Kässmann zegt ergens dat ze soms bang is voor haar eigen 'Courage', haar eigen moed. Dat herken ik. Wat durf ik, wat niet? Wat is wijs? Wat niet? De tijd zal het leren. Tot nu toe voelt het als een bevrijding. Mijn conclusie op dit moment: ben ik zelf inmiddels al begonnen, met wat voor Margot Kässmann zo vanzelfsprekend lijkt te zijn: duidelijk stelling nemen? In ieder geval is Kässmann voor mij een inspirerende persoon. Mijn ambitie, mijn roeping ligt op plaatselijk niveau, in de gemeente - dat is – volgens mij - de plek waar het moet en kan gebeuren, en als ik daar een goede bijdrage aan kan leveren - in deze tijd! -, dan ben ik al heel blij, maar ik kan veel van haar leren!

Ik hoop trouwens dat haar boek binnenkort in het Nederlands wordt vertaald. Ik ben erg benieuwd hoe het hier zou worden ontvangen.

Dit alles hangt samen met iets wat mij vaker opvalt, als wij in Duitsland zijn: de plaats van de kerk en van de geestelijkheid hier, is anders dan in Nederland.

De kerk heeft hier duidelijk een plaats in het openbare leven, de geestelijkheid evenzo.

Ik lees in deze weken de biografie van George McLeod (geschreven door Ron Ferguson) Hij is de stichter van de Iona Community. Juist nu lees ik een passage, waardoor ik meer inzicht krijg in de positie van de geestelijkheid (inclusief die van mijzelf) in Nederland de laatste decennia.

Het gaat over de grote veranderingen in de 60-er jaren (dus gedurende mijn kinder- en tienertijd) – waar ik natuurlijk veel van heb meegekregen, maar die ook – voor mij tenminste - net te vroeg waren, om echt te beseffen, welke invloed ze hebben gehad op het functioneren van predikanten). Ferguson, blz 327 e.v.:

Die tijd werd wel 'the permissive age' genoemd. De overblijfselen van het na-oorlogse tijdperk werden weggegooid. 'Wat goed voelt', werd de leidraad voor de nieuwe moraal. De nieuwe, uitbundige jeugdcultuur werd door de televisie wijd verbreid.

Studentenleiders, popmusici waren de woordvoerders van een nieuwe generatie.

Festivals werden de massale vieringen van de opwindende nieuwe cultuur, waarin met alles kon worden geëxperimenteerd.

De 'oude' politiek werd veroordeeld, als schuldig aan de bemoeienis van Amerika in Vietnam (ironischer wijze was juist Kennedy - de nieuwe jeugdige held - degene, die een rol speelde in de escalatie van de Vietnamoorlog).

De verwende kinderen van ouderwetse, Amerikanen veroordeelden de waarden van hun ouders, en begonnen Flower-Power. In die tijd leek 'de waarheid' iets van een vroegere generatie. Het werd afgeschreven, alleen al omdat het niet-jong was.

De nieuwe cultuur bood plaats voor religie, maar wel voor een bepaalde religie. De nadruk lag op het onderzoeken van nieuwe religieuze ervaringen. Alles was betrekkelijk. De kerken werden vooral gezien als deel van het probleem, in plaats van als deel van de oplossing. De

kerken werden diep beïnvloed door dit nieuwe klimaat. Zij maakten deel uit van het gezag, dat aan geloofwaardigheid had ingeboet. Zij kwamen in het defensief. Doordat alleen het subjectieve en het experimentele werden gezien als authentiek, was de theologie in het nadeel. Ook door filosofen werd de kerk aangevallen: Invloedrijke filosofen beschouwden alle uitingen over metafysica als nonsens. De positivisten beschouwden alleen het empirisch verifieerbare als 'waar'. Daardoor werd een God 'buiten ons', die handelt in liefde ten opzichte van de wereld, een onmogelijk idee.

Een sleutelwoord van de nieuwe tijd was 'eerlijkheid'. Het betekende: de weigering om iets te accepteren op basis van gezag. De nieuwe trend zorgde voor bevrijding en opheldering – 'at its worst it led to self-rigtheous humbug'.

In 1963 verscheen 'Honest to God' van John A.T. Robinson. Het veroorzaakte een sensatie. Robinson baseerde zich vooral op Bonhoeffer en Tillich. Hij maakte de discussies onder filosofen en theologen toegankelijk voor de leek. Moest de kerk de seculiere opvatting over de wereld overnemen, en zoeken naar verwijzingen naar God daarin, of moest de kerk stelling nemen tegen het secularisme. Het debat was opwindend en onbeslist tegelijk.

Het 2^e Vaticaans Concilie, bijeengeroepen door Paus Johannes XXIII, vergrootte de onzekerheid door traditionele noties van gezag en gehoorzaamheid te laten vallen. Het was alsof de hele religieuze wereld in beweging was. Als traditionele denkwijzen over God al ter discussie stonden, hoe zat het dan met de moraal? Ook al was de traditionele christelijke ethiek gebaseerd op liefde, toch werd zij ervaren als gebonden aan regels, en gebaseerd op gehoorzaamheid. Er ontstond een 'situatie-ethiek' – waarin weinig als zonde werd beschouwd – alles hing af van de context.

In een wereld waarin 'het beeld' dominant was, en niet het woord, leek de kerk een dinosaur, die was gevangen in zijn eigen verleden. Elke keer weer werd de kerk in het defensief gedrongen. Het lidmaatschap van de kerk werd massaal opgezegd, en binnen de kerken was onzekerheid troef. Gebrek aan vertrouwen in de boodschap van de kerk en haar vormen was een besmettelijke ziekte. Ook veel predikanten ervoeren de kerk als een reactionaire kracht, een struikelblok op de weg naar vooruitgang. Predikanten voelden zich overvraagd door de verwachtingen van de gemeenteleden, die stamden uit een verleden tijd, gemeenten waren in verwarring door gedesillusioneerde predikanten die –voor hun gevoel – spotten met de dingen van God.

Tot zover – een vrij vertaald – citaat uit het boek van Ferguson. Er zijn ongetwijfeld betere, grondigere uitvoerige kenschetsen over de 60-er jaren te vinden. Daar gaat het mij nu even niet om. Natuurlijk is dit niet nieuw voor mij, maar het maakte me wel bewust van iets waarvan ik me niet zo bewust was.

Zelf was ik in de zestiger jaren te jong om aan den lijve te ervaren welke veranderingen het met zich mee bracht. Inderdaad waren dominees in mijn kindertijd meer een autoriteit, maar tegelijkertijd waren het ook mensen, die veel bij ons thuis kwamen, en met wie uitgebreid werd gediscussieerd. Toen ik zelf als predikant begon – in 1983 als bijstand in het pastoraat en in 1985 als predikant – was de positie van de predikant en van de kerk allang veranderd. Nog wel kwam er voor de intrede en ook weer bij mijn afscheid een interview in de regionale krant – wat in mijn laatste gemeente niet meer gebeurde. De kerk is in de laatste decennia steeds meer naar de achtergrond geschoven. Die veranderde positie was voor mij altijd een vanzelfsprekende positie. Ik beschouwde mijzelf niet als een autoriteit. Toen mijn hospita mij er indertijd op wees dat ik verantwoordelijk werk ging doen, was ik verbaasd. Zo had ik het zelf nog niet bekeken. De bescheiden positie van de kerk, leidde tot een bescheiden positie van mijzelf als predikant. Niet dat ik mijn werk niet belangrijk vond. Ik ervoer aan den lijve dat het voor mensen heel belangrijk was. Pas nu eigenlijk realiseer ik me dat mensen er behoefte aan hebben dat de kerk richting wijst, duidelijk is, en natuurlijk boven alles liefde uitstraalt en doet ervaren hoe rijk en vreugdevol het leven kan zijn.

Waarom is dit nu ineens een onderwerp in mijn beleving en in mijn verslag daarvan?

Het komt voor mijzelf als een verrassing. In ieder geval door wat ik tot nu toe in de verschillende

landen om me heen zie en ervaar.

Opeens realiseer ik me hoe onduidelijk en bescheiden (is positief en negatief tegelijk) wij als kerken ons hebben opgesteld, en hoezeer we daarmee mensen in de kou hebben laten staan.

Ik ervaar het als inspirerend als ik op Iona jonge mensen zie, die de diensten leiden, en als ik zie hoe goed ze dat doen: vol zelfvertrouwen, maar ook vol overtuiging en enthousiasme! Ik ervaar het als ontroerend als ik de – over het algemeen toch al wat oudere – zusters in Marienrode hun dienst zie doen: al zingend, voorlezend, biddend, vierend en levend vanuit hun geloof, zijn zij degenen die het geloof levend houden: zij zijn degenen die het al die jaren door vastgehouden hebben, die openstonden voor nieuwe ontwikkelingen en die hebben verbonden met hun geloof, en nu – nu veel mensen zoeken naar geloof – zijn zij degenen, bij wie het geloof weer gevonden kan worden, en die mensen overal in de kerken inspireren.

Ik moet hierbij ook denken aan de oudere mensen in onze gemeente, die door hun trouw en geloof en leefwijze er voor hebben gezorgd en er voor zorgen, dat jonge mensen nu weer kunnen instappen.

Ik moet ook denken aan mijn eigen vader. Elke zondag zat hij trouw in zijn eigen kerk. Wat voor familiefeestje er ook was, waar dan ook, mijn vader ging eerst naar de kerk. Hij steunde de kerk financieel en met vrijwilligerswerk. De laatste jaren van zijn leven liep hij nog met de collectebus van het verjaardagsfonds. Hij las elke dag in de Bijbel. De passages, die hij mooi vond, noteerde hij. Eén ding staat voor mij vast: het komende seizoen ga ik catechisatie geven, hoe weinig jongeren er misschien ook aan meedoen. Ik doe het zelf. En dan gewoon heel basaal, grondig en degelijk: over gedeelten uit de Bijbel, zodat jonge mensen zelf een sleutel in handen hebben om de Bijbel te lezen, en over bidden en zingen, zodat ze de kracht daarvan in hun eigen leven kunnen ervaren.

Woensdag 12 mei

Ik voel me weer belabberd tijdens de Heilige Mis. Zó opstaan en de eerste uren van de dag doorbrengen, dat moet toch eens afgelopen zijn. Ik ben me er nu veel meer van bewust dan anders. Thuis, als ik werk, valt het me niet zo op. Ik voel het wel, maar ik ga gewoon aan de gang. Maar nu voél ik het zo als ik om 7.45 uur stil in de kerk zit. Een hoofd als een, ja als een wat? Alsof er een steen op mijn hersenen ligt. Vroeger (toen ik 18-20 jaar was) vond ik het absurd, dat mensen daarover klaagden. Toen had ik het gelukkig ook nog niet. Nu – de laatste jaren – wel. Ik vind het nog steeds waardeloos. Dat kan toch niet de bedoeling zijn. Waarom lukt het me niet dit te veranderen? Ik weet het wel. Tenminste – dat denk ik: Het is mijn mateloosheid. Daar zit ik dus nu, in de mis. Heer ontferm U, zingen de zusters, en even later in het Sanctus: misericordias mei. Ik moet huilen. Waarom maak ik er altijd zo'n puinhoop van? Waarom kan ik niet gewoon maat houden. Ik had gewoon moeten stoppen gisteravond. Ik hoop dat er een tijd komt, dat ik wel weer gewoon 's avonds kan lezen en studeren, maar nu moet ik het blijkbaar even nog niet doen.

Volgens Benedictus (net gisteren gelezen in zijn regel) is niets zo in strijd met het christen zijn als onmatigheid. Hij noemt maat houden de moeder van alle deugden. Tja, dan is het niet goed met mij gesteld. En ik vrees dat ik wat dat betreft een grote ondeugd aan mijn kinderen heb doorgegeven. En dat in deze mateloze tijd!

Ik hoop maar niet dat zuster Caecilia zich zo meteen meldt voor een gesprek met mij. Dan barst ik vast in tranen uit.

Gisteren was er een jonge vrouw aan het diner, die alleen aan een tafel ging zitten.

Het kwam op mij wat vreemd over, maar nu denk ik: dat doe ik ook. Ik ben niet in de stemming om met anderen te praten.

Maar na de dienst, buiten, raak ik al weer met iemand in gesprek en voel ik me al weer anders. Ach ja – gewoon een beetje babbelen, dat kan toch wel. Nee. Toch niet. Iedereen aan tafel houdt zijn/haar mond stijf dicht. Alleen kauwgeluiden zijn te horen. Boeiend. Ik eet extra langzaam, dan gaan ze misschien gauw weg, maar dat doen ze ook niet, het lijkt wel alsof ze zich uit beleefdheid verplicht voelen om te wachten tot ik klaar ben. Ja, normaal vind ik dat logisch. Maar als je omringd bent door zoutpilaren?

Maar dan komt zuster Caecilia binnen. Morgen kan ik een gesprek met haar hebben, om 10.45 uur. Zij (!) begint wel gezellig te praten. Zij verzorgt de bloemen in huis en tuin. Er zijn er niet zoveel op het ogenblik. Narcissen en tulpen zijn uitgebloeid en andere bloemen zijn vanwege de kou nog wat achter.

Het gesprek komt op de crisis in de kerk – zo wordt het hier duidelijk ervaren – dat is me de laatste tijd al vaker opgevallen – ook de pastoors noemen het zo. Daarmee wordt bedoeld het misbruik, dat momenteel overal aan het licht komt, van kinderen door geestelijken.

Het is in Duitsland begonnen met de openbaringen van een rector van een beroemd gymnasium in Berlijn en het lijkt wel alsof dat alles aan het rollen heeft gebracht. Het schijnt dat er veel meer mensen dan normaal de kerk verlaten. Het lijkt ons dat deze kwestie niet de enige reden kan zijn. Waarschijnlijk is het de laatste druppel voor mensen, die allang weinig of geen vertrouwen meer hadden in de kerk.

Zo'n 15-20 jaar geleden, tijdens een training, hoorde ik er al van. Een katholieke collega vertelde dat hijzelf slachtoffer was geweest. Hoe het kan dat het pas nu openbaar wordt, terwijl er toch al veel langer minstens vermoedens waren, en er dus ook al veel eerder maatregelen genomen hadden kunnen worden?

Te lang is de priesterstand hoog te paard gezeten, suggereert Caecilia. En ook denkt ze, dat priesters/geestelijken niet hebben geleerd om te gaan met kritiek.

Gaat het in Duitsland dan toch anders toe dan in Nederland? Ik heb nooit zo gevoeld dat ik hoog te paard zat. Integendeel – bij ons heeft een predikant minder aanzien dan een brandweerman, geloof ik. (Alhoewel ik persoonlijk, de brandweer in hoog aanzien heb.) Of heeft het te maken met mijn vrouw-zijn?

En: leren omgaan met kritiek, heb ik al heel lang geleden moeten doen. Niet dat ik er zo goed in ben, maar toch: ik weet niet beter, zou ik bijna zeggen. Je kunt maar beter zo snel mogelijk leren, daarmee om te gaan, want anders heb je geen leven. Als predikant ben je bij voorbaat al iemand op wie iedereen al gauw kritiek heeft. Ook binnen de gemeente - waarin mensen het predikantschap op zich waarderen, zou je zeggen. Er zijn zoveel verschillende mensen en je hebt een positie, die toch in het oog valt.

Misschien is het in Duitsland inderdaad anders. Het valt ons altijd op als we Duitse kranten lezen. Heel vaak (bijna elke dag) staan er foto's van priesters en dominees en bisschoppen in. Overal zijn ze bij. De bisschop preekt bij de opening van de nieuwe eetzaal van de basisschool, als de jaarcijfers van de bank worden gepresenteerd, als er een gebeuren is voor de jeugd – altijd is er een geestelijke prominent bij aanwezig. Ook alle activiteiten van de kerk en van geestelijken zelf komen uitgebreid in het nieuws. Misschien heeft de kerk hier inderdaad en als vanzelfsprekend gezag. Het maakt de kerk een stuk beter zichtbaar.

Het kan dus ook nadelen hebben.! Zelf denk ik, dat de internaatsvorm, het celibaat, en een bepaalde moraal een grote rol spelen.

Ik doe weer mijn geestelijke oefening vandaag. Dat wil zeggen: ik doe die van gisteren

Voor die van vandaag heb ik een afbeelding nodig, en die heb ik niet.

Het gaat over Genesis 1.

'God sprak: Laat ons mensen maken, naar ons beeld, aan ons gelijk. Zo schiep God de mens naar zijn beeld. Als beeld van God schiep Hij hen. Als man en vrouw schiep hij hen.....En God zag alles wat hij had gemaakt. Het was heel goed.'

De opdracht is:

Wat zeggen deze woorden over mijn leven, zoals het nu is.

Wat zeggen deze woorden voor mijn leven, zoals het in de toekomst zou kunnen zijn.

Een half uur denk ik na over deze woorden.

God zag dat het goed was – ik zoals ik ben – dat is een troost.

God zag dat het goed was – ik, zoals ik kan zijn – dat is een bemoediging.

Marion Lüttge (bureaumedewerker en cursusleidster) geeft me de nieuwe Exerzitienmap van het bisdom ter inzage. Eens in de paar jaar komt er een nieuwe uitgave. Volgens haar zijn in ieder geval

die van de bisdommen Hildesheim, Freiburg en Augsburg heel goed. Marion doet me nog een idee aan de hand: ik kan een kring vormen rond dergelijke Exerzitien. Je zou dan – voor een bepaalde periode – één keer per week kunnen samenkomen voor zo'n anderhalf à twee uur. Je kunt beginnen met een gebed en met een lied, vervolgens een Bijbelgesprek houden, de ervaringen van de afgelopen week met de oefeningen bespreken en afsluiten met het uitdelen van de nieuwe oefeningen. Ik lees een tekst van Kierkegaard in de nieuwste map.

'Als mein Gebet immer andächtiger und innerlicher wurde, da hatte ich immer weniger und weniger zu sagen. Zuletzt wurde ich ganz still.

Ich wurde - was womöglich noch ein grösserer Gegensatz zum Reden ist -ich wurde ein Hörer. Ich meinte erst, Beten sei Reden. Ich lernte aber, das Beten nicht bloss Schweigen ist, sondern Hören.

So ist es: Beten heisst nicht sich selbst reden hören, beten heisst still werden und still sein und warten, bis der Betende Gott hört'.

Dat sluit aan bij wat mij vanochtend overkwam. Ik hoorde, dat God zich over mij ontfermt. Het is goed om dat te horen. Normaal realiseer ik me dat niet zo. Dan denk ik meer aan Gods ontferming voor de anderen. We leven van ontferming zou ik zeggen – die heb je zo nodig in je fragiele kwetsbare leven. Ik ook.

Tijdens de dienst aan het eind van de morgen (de Mittagshore) zit ik nogal achterin de kerk. Ineens zie ik daar (tussen kerkbanken en koorbanken) het kruis hangen, (de andere keren zat ik zo voorin de kerk, dat ik het niet kon zien) met Jezus eraan. Het raakt me: ook mijn lijden, mijn verdriet, mijn worstelingen, ze hangen aan dat kruis. Een mooi beeld. Bewogen, vol mededogen, vol ontferming. En – dat weet ik – en dat wordt elke dienst weer gezegd: de opgestane Heer leeft ook in mij.

Nog een mooie tekst in deze dienst. Jakobus 4 vers 7,8 en 10:

'Sucht die Nähe Gottes, dann wird er sich euch nähern'.

Ja. Zo werkt het. Zo gaat het.

Moet ik toch eens tegen mijn kinderen zeggen. En – als het zo uitkomt - tegen andere mensen, die sceptisch tegenover het geloof staan.

'Ordnet euch Gott unter. Leistet den Teufel Widerstand. Dann wird er auch fliehen. Sucht die Nähe Gottes, dann wird er sich euch nähern.

Demütigt euch vor den Herrn, dann wird er euch erhöhen'.

Donderdag 13 mei. Hemelvaart

De mis is extra feestelijk. Er is zelfs een misdienaar. Een jonge meid met lang blond haar, die heel ijverig en toegewijd de priester helpt. Vanmorgen word ik ineens getroffen door de eerbied in de dienst. Bijvoorbeeld: de zusters zingen in één week het hele psalmboek door. Bij elk gebed spelen de psalmen dus de hoofdrol. Vaak worden er meerdere psalmen (helemaal) gezongen. Voor en na elke psalm zingen ze steeds het Halleluja, en elke keer gaan ze daarbij staan. Wij als kerkgangers – de gasten, en ook zijn er regelmatig mensen uit de omgeving – gaan staan als de zusters binnenkomen en als ze weggaan, en tijdens de evangelielezing en andere belangrijke momenten in de dienst, maar niet bij elk Halleluja.

Die eerbied ervaar ik ook bij de eucharistie. Wij mogen in het koor komen. We staan naast de zusters, ieder krijgt brood en doopt het in de wijn, allemaal tegelijk eten we het op, nadat we eerst hebben gezegd: 'Heer ik ben niet waardig dat u onder mijn dak komt, maar spreek slechts een woord en ik word gezond'.

Ik moet denken aan de ervaring van George McLeod toen hij, in 1933 in Jeruzalem was. (Vanwege een persoonlijke crisis was hij een tijdje gestopt met werken en verbleef hij een paar maanden in het Midden-Oosten).

Pasen vierde hij in een Oosters-Orthodoxe kerk. Het maakte een overweldigende indruk op hem. Het was voor hem het antwoord op alle theologische debatten over de opstanding: "Christus is opgestaan. Fysiek? Subjectief? Objectief? Het zijn allemaal lege woorden. Dat Christus is opgestaan, dat is duidelijk. Hier, in deze viering, werd het nieuwe opstandingsleven zichtbaar.

McLeod herontdekte de kerk als het lichaam van Christus. Meer goede werken, meer geloof, dat was niet de oplossing. Hij had een andere manier van 'kijken' nodig, een nieuwe 'visie'. Die vond hij in deze viering. Die visie was persoonlijk, politiek en kosmisch tegelijkertijd. Het was alsof het spirituele en het lichamelijke één werden in dit onvergetelijke moment van openbaring. Heiligheid werd heelheid en heelheid werd heiligheid."

Daar moest ik aan denken tijdens de viering van de eucharistie. Hier sta ik in een katholieke kerk tussen de zusters - of de paus of wie dan ook het nou goed vindt of niet. Al die verschillen tussen de kerken, wat doen ze er eigenlijk toe. Het gaat erom dat Christus in mij leeft. Daartoe word ik gevoed. Daardoor is opstanding in mijn leven mogelijk en daardoor wordt het steeds weer realiteit. Nog een formulering valt me op. De priester begint het Onze Vader met de volgende woorden: 'wij heten kinderen van God, en wij zijn het ook, daarom bidden wij vol vertrouwen'..... Prachtig. Goed om steeds weer te horen dat je kind van God bent. Ook dat kan ik gaan doen in Schiedam. Bij het ontbijt zitten er weer een paar mensen alleen aan een tafel. Nu begrijp ik het: zij zijn in re-traite, en daarom zwijgen ze en eten ze apart. Bij ons aan tafel zit een jonge vrouw, de misdienaar van zojuist, Kathrina. Ze is 22 jaar. Ze begint meteen volop te babbelen. Heerlijk, een verademing! Ze komt uit Göttingen en is hier sinds maart regelmatig.

Ze doet mee met de 'ora et labora' weken: de gasten verblijven in het klooster. Tussen de gebedsdiensten door verrichten ze schoonmaakwerkzaamheden in en rondom het klooster. Goed idee! Helemaal passend in de Benedictijnse spiritualiteit, met z'n eenheid van lichaam en geest. Het huishoudelijk en praktische werk wordt op deze manier verricht en als gast krijg je meteen een training in een manier van leven en werken, die heilzaam is, en die je thuis ook kunt toepassen.

Kathrina gaat vaak mee met pelgrimsreizen. Dat kan zijn met de bus, te voet of op de fiets. Zij gaat met busreizen mee, maar er zijn dit jaar bijvoorbeeld ook mensen vanuit Berlijn op de fiets naar de oecumenische Kirchentag (is vandaag begonnen) in München gegaan. Onderweg wordt er onder andere gebeden etc., waardoor het niet zomaar een fietstocht is, maar een echte pelgrimstocht. Het lijkt wel op de 'pilgrimage' in Iona. Ook een goed idee!

Kathrina vertelt vol enthousiasme dat ze de paus drie keer van dichtbij heeft gezien. Twee keer Johannes Paulus en nu ook Benedictus. Fantastisch vond ze dat! En ze vertelt over de indrukwekkende begrafenis van bisschop Josef Homeyer van Hildesheim (ik heb een hele bijlage van de krant over hem. Ik ga dat nog lezen). Massaal zijn daar jongeren naar toe gegaan om afscheid van hem te nemen.

Ook heeft ze al eens een priesterwijding meegemaakt waarbij - vertelt Heinrich - de aanstaande priester op een gegeven moment zegt: "Hier ben ik". Zuster Maria Elisabeth, die zich inmiddels bij ons heeft gevoegd, weet precies hoe het gaat: daarna gaat de aanstaande priester languit op de grond liggen, ten teken van volledige overgave aan God.

Ik wist dat wel van Eric (een vriend van mij) - toen hij indertijd abt werd (ik ben daar - jammer genoeg, denk ik nu- niet naar toe gegaan), maar ik begrijp nu eigenlijk pas echt hoe mooi dat is. Toen leek het me behoorlijk vreemd!

Kathrina heeft ook een 'Profess' meegemaakt - zeer indrukwekkend - dat is de gelofte van een non/monnik de bij de intrede in het klooster. Ze vertelt het allemaal heel enthousiast en trots!

Heinrich heeft een probleem. Zijn sigaretten zijn weer op. Zal ik hem aanbieden, die voor hem te halen? Nee. Het hoeft niet. Maria Elisabeth vertelt hem dat er vlakbij een automaat is. Ze legt hem uit waar hij die kan vinden. Hij loopt vrij slecht, maar zo te zien is het haalbaar.

Nu eerst het artikel over bisschop Josef lezen. Er waren meer dan 1000 mensen bij de uitvaartdienst aanwezig. Tijdens zijn leven bewoog hij zich in de grote samenhang van kerkelijk, maatschappelijk en politiek leven. Hij was secretaris van de synode van bisdommen in Duitsland, hij gaf impulsen aan de oecumenische consultatie over economische en sociale vragen. Daardoor was hij toonaangevend bij belangrijke kerkelijke en sociaal-politieke beslissingen.

'In Mundum Universum' was zijn lijfspreuk: 'In de hele wereld'. Hij heeft veel gereisd en zich ingezet voor vrede en wederzijds begrip. Als gelovige, hield hij van de mensen (hij vertelde graag over de mensen uit Hildesheim) en van het leven, hij kon nabijheid bieden, was gul en kon vertrouwen

geven (ook aan jongeren). Hij kon wel eens onrustig zijn en ongeduldig, maar zijn innemendheid maakte dat draaglijk. Hij was de drijvende kracht voor geloofsverkondiging, dienst aan verzoening en wereldwijde partnerschappen. Een bruggenbouwer tussen kerk en maatschappij.

Ik ga verder met de 'Exerzitien':

"Het kan zijn dat je in toenemende mate weerzin ervaart tegen de oefeningen, tegen bezinning en bidden, hoewel je daar aanvankelijk juist naar verlangde. Dat is heel normaal. Uiteindelijk betekent bidden, een inbreuk op ons 'ik'. Bidden is een inbreuk op de houding waarbij we alleen aan ons eigen belang denken. Het is je richten op God met je hart, je ziel en je verstand. Wij willen plezier hebben, ons niet vervelen, we willen ook niet lijden. Met de woorden van Jezus betekent bidden: worden zoals Hij, Hem in jou woning laten maken, je zelf verloochenen, sterven. Daar houdt 'ons ik' niet van. Het is bang tekort te komen.

Als je een dergelijke weerzin ervaart, bedenk dan: wij kunnen onszelf alleen maar aannemen zoals wij zijn. Niks vergoelijken. Het voor onszelf en voor God eerlijk ter sprake brengen. En gewoon verder gaan met oefenen. Dat is genoeg. God werkt in de diepte. En daar gebeurt meer dan wij bewust waarnemen.

Het kan ook zijn dat je in deze weken veel stemmingswisselingen ervaart. Dat kan ook te maken hebben met de oefeningen in het leven van alle dag. Regelmatige stiltetijden, en een behoedzame/oplettende omgang met het leven maken je fijngevoeliger.

Wat je anders bedekt met activiteiten, wordt nu door het onderbreken van al die activiteiten duidelijker merkbaar.

Daar komt nog bij, dat je ook in deze momenten bezig bent met verlangen, met wat verloren is, met wat donker is, schuld, onvermogen, verdriet en pijn.

Het is een belangrijke geestelijke opgave, deze kanten van onszelf waar te nemen en aan te nemen. Dat wil zeggen: geduldig daarmee te leven en ze God te laten zien. Hij draagt het mee. Hij houdt van ons zoals we zijn, en hij geeft de kracht tot verandering. Laten wij dan liefdevol omgaan met onszelf, en behoedzaam met degenen, die onze gevoeligheden gewaarworden."

Ik lees bij Margot Kässmann: (blz 92)

'De tekst van psalm 43 raakt me vaak: 'leer mij te handelen zoals U behaagt, want u bent mijn God'. Dat zet alles in een andere context, vind ik: het eigen leven, de beslissingen, die genomen moeten worden, en ook de druk, de angst, de dwang, die je mogelijk ervaart'.

En, lees ik bij haar:

'Mattheus 16,26 is de centrale vraag in ons leven: 'wat helpt het de mens als hij de hele wereld wint, en schade leidt aan zijn ziel?' Wij gaan die vraag te vaak uit de weg, omdat we door het leven rennen en niet merken dat het leven vergaat. Wie het leven wil winnen, moet stil staan, stoppen. Uitstappen, opnieuw orde aanbrengen. Wat is belangrijk? Wat niet? Wat is oppervlakkig? Wat geeft verdieping. Wat is belangrijk voor mij? Opnieuw je ziel vinden.

En: vervolgens met de familie om de tafel gaan zitten en samen duidelijk krijgen, hoe het verder moet.'

En nog iets, wat hier bij aansluit: (blz 121) 'het verhaal van de Indiaan, die voor het eerst auto rijdt. Na een tijdje vraagt hij de chauffeur te stoppen. Hij stapt uit en gaat op de stoep zitten. De chauffeur vraagt wat hij doet. 'Ik wacht totdat mijn ziel is aangekomen', zegt de Indiaan. Dat is wat ons vaak overkomt. Alles gaat te snel. We verlangen naar rust en stilte, naar een week in een klooster.'

Om 10.45 uur heb ik een gesprek met zuster Caecilia

Ik heb een paar praktische vragen over de getijdendiensten. Benedictus geeft in zijn regel werktijden aan, maar mij is niet duidelijk wanneer. (Ik geloof dat die in de hedendaagse kloosters zijn aangepast; in ieder geval in Marienrode).

Het blijkt dat Benedictus (in Italië) rekende vanaf zonsopgang tot zonsondergang. De gebedstijden waren, afhankelijk van het seizoen, op verschillende tijdstippen. Alles werd bij daglicht gedaan (behalve de vigilie, de nachtwake. De vigilie is soms 's morgens, soms 's avonds). 's Nachts moet er altijd een licht branden. Dat is het symbool voor Gods aanwezigheid, ook in nacht en duisternis. 's Morgens staan de kloosterlingen vroeg op, om aanwezig te zijn als Christus komt.

Ons echte gesprek gaat niet over praktische dingen. Ik wil graag met zuster Caecilia spreken over mijn mateloosheid. Want daar zit ik echt mee. En ik voel ook dat ik dat moet oplossen voor ik weer aan het werk ga. Hoewel het wel moeilijk zal blijven. Mijn werk is zelf al zo oeverloos. Het gaat 's avonds en in het weekend door. Ook al werk ik nog zo hard, altijd blijft er heel veel over, wat ik ook nog zou kunnen doen.

Caecilia is een lieverd. Ze begint te vertellen dat maat houden ook voor de zusters altijd moeilijk blijft. Natuurlijk de getijdendiensten helpen je maat te houden. Je moet dan wel stoppen met werken, het werk neerleggen, maar het is en blijft ook voor hen altijd moeilijk. Zij vindt het houden van de getijden dan ook niet genoeg. Je hebt daarnaast nog je persoonlijk gebed nodig.

's Morgens tussen Lauden en Terz hebben de zusters tijd voor persoonlijk gebed, 'Lectio divina' en 'oratio'. Daarnaast hebben ze ook nog eens gezamenlijk één keer per jaar Exerzitien. Vijf dagen lang. Het helpt haar dat in de Regel staat: 'wie meer nodig heeft - moet ook meer krijgen, zonder zich daarop te laten voorstaan. Wie minder nodig heeft - moet ook minder krijgen'.

Ik vind haar echt een schat. Iemand met wie je in vertrouwen kunt praten. Het doet me goed. En: het is bijzonder te ervaren, dat zij nu een pastor is voor mij. Ze wijst mij er nog op, hoe belangrijk het ook voor mij is om geestelijke begeleiding te hebben. Ik denk dat ze gelijk heeft. Frans Andriessen heeft hier een boek over geschreven (ik heb het al jaren. Ik zal het eens gaan lezen). Bij het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen kun je hierin een training in krijgen. Je krijgt dan zelf begeleiding, en je wordt getraind om anderen geestelijk te begeleiden. Heel belangrijk denk ik: het pastoraat van de toekomst misschien?

Caecilia raadt me ook nog aan de biografie te lezen van de Heilige Antonius van Egypte. Hij was een woestijnvader uit de 3^e eeuw. Hij was 18 jaar toen zijn ouders overleden. Toen hij het verhaal van de rijke jongeling hoorde was hij zo onder de indruk dat hij al zijn bezittingen heeft verkocht. Zijn zusje van 14 jaar bracht hij onder op een goed adres en hijzelf trok de woestijn in. Hij is ruim 100 geworden. Het is een rijk boek - alle psychologie zit er al in, volgens Caecilia. Ook op m'n lijstje zetten dus.

Maar: dit was de inleiding op het volgende verhaal van Antonius: Antonius zegt: 'zodra je God looft, zijn alle vijanden verdwenen'. 'Als je echt God looft - zijn ze gewoon weg'!

En nog een verhaal van hem:

Op een keer had hij - misschien was het door de honger(?) - een hallucinatie. In ieder geval: alle dieren in de woestijn, de grote en de kleine kwamen op hem af. Hij zei, als God je op mij af heeft gestuurd, doe dan wat je moet doen. Als God je niet op mij af heeft gestuurd, ga dan. Ze gingen allemaal.

Ook vertelt ze me nog, dat een pastoraal gesprek in ieder geval niet vermoeiend hoeft te zijn, omdat je een doorgeefluik bent van de liefde van God!

Bij de lunch vertelt Heinrich dat hij met de bus naar Hildesheim is gegaan om sigaretten te kopen. Arme Heinrich. Hij is eerst naar het busstation gelopen; dat is verder dan de automaat die Maria Elisabeth hem had gewezen en op het busstation zelf was hij tien meter verwijderd van de kiosk!

Donderdagmiddag maak ik voor de laatste keer een wandeling. Het is een prachtige dag in een prachtige omgeving. Op de Gutshof kom ik een gezelschap tegen: twee families, die in de Protestantse Kerk, op de andere hoek hun kinderen hebben laten dopen. Wat bijzonder. Het zijn voor het merendeel jonge mensen. Ze zijn naar de kerk gewandeld (zeker een uur) en nu wandelen ze weer terug. Het is een vrolijke bonte stoet in een prachtig groen landschap.

Tijdens de vesper valt me weer eens op hoe krachtig, prachtig en duidelijk de schriftlezingen zijn. Dus niet alleen in het Engels, ook in de Duitse vertaling is de Bijbeltekst voor mij veel gemakkelijker toegankelijk dan zo vaak in de Nederlandse vertaling! Hoe kan dat toch?

Een week lang heb ik het meegemaakt: 'ora et labora', de term die de Benedictijnse levenswijze samenvat. De dag wordt gestructureerd door de gezamenlijke gebedstijden en bidden en werken worden op God en op elkaar betrokken.' God moet in alles verheerlijkt worden', zegt Benedictus. Elke dag ervaar je: dood en opstanding.

Vrijdag 14 mei

Tijdens de mis vanmorgen zit een ouder echtpaar op de voorste rij. Zij zijn 50 jaar getrouwd vandaag. Hun kinderen zitten achter hen. In de gebeden worden ze genoemd. Aan het eind van de viering loopt de priester naar hen toe, zegt kort iets over de vele jaren die ze samen hebben geleefd. Ze geven elkaar de rechterhand en zeggen dat ze trouw willen blijven aan hun huwelijksbelofte. Daarna krijgen ze een zegen mee. Heel eenvoudig en heel mooi – in het midden van de gemeente. Na het ontbijt vertrek ik. Als ik mijn spullen in de auto heb, ga ik Caecilia zoeken. Ze heeft een cadeautje voor me: een tekst van Franz von Sales – voor als ik geen tijd heb voor mijn persoonlijk gebed. Ik had haar bekend dat ik dat wel heb ingepland, maar dat ik soms zoveel werk heb, dat ik het maar oversla. De tekst luidt:

‘Als je hart zwerft of lijdt, breng het dan behoedzaam terug op z’n plaats. Breng het zachtjes in de tegenwoordigheid van God. En zelfs als je in je hele leven niets anders hebt gedaan, dan elke keer weer je hart terug te brengen in Gods tegenwoordigheid, hoewel het steeds weer wegliep, nadat je het had teruggebracht, dan heb je je leven goed vervuld.’

Ik ben geroerd. Prachtig. Dank je wel, lieve Caecilia. Die hang ik boven mijn bureau. Dat is iets om steeds weer te bedenken. Ze hoopt dat ik nog eens terugkom. Ik krijg zoenen. Als een jong meisje zo uitbundig, zwaait ze me uit.

Ik kom door Hildesheim. Ik aarzel. Die kerken waren wel heel bijzonder, maar echt in de stemming voor een toeristisch uitstapje ben ik niet. Ik rijd toch maar even naar het centrum. In de winkelstraat valt mijn oog direct op een – zo te zien gewone - boekhandel met in de etalage allerlei literatuur over geloof en spiritualiteit. Wat is dat? In Marienrode hadden ze zo’n geweldige winkel, en nu hier, een paar kilometer verder, ook al! Wat is dat in Duitsland? Zijn Duitsers veel religieuzer dan Nederlanders? Ik kan het niet geloven.

Het marktplein in Hildesheim is inderdaad prachtig, maar de prachtige gevels worden aan het oog onttrokken door tenten (kraampjes) met hoge puntdaken. Jammer. Er zijn veel toeristen. Het staat me gauw tegen. Ik drink nog wat en rijd weg. Onderweg bedenk ik dat ‘mijn hart in Gods nabijheid brengen’ soms misschien iets is, wat ik ‘tussen de bedrijven door kan doen’, vaker is het, denk ik, ongetwijfeld een langdurig proces. Afijn. Ik hang de tekst van Caecilia boven mijn bureau. Zo word ik er meerdere keren per dag aan herinnerd.

Wat heb ik meegekregen van Marienrode?

- * Een aantal goede ideeën, die ik mee kan nemen naar de gemeente.
- * Een bezinning op de plaats waar ik beroepsmatig sta.
- * Vooral: een verdieping van mijn geloofsleven. Hier ben ik door een fase gegaan, die niet gemakkelijk is, maar die je niet kunt overslaan.

Plum Village

Plum Village is het centrum van de Zen-Boeddhistische Gemeenschap rond Thich Nhat Hanh in de Dordogne in Frankrijk. Thich Nhat Hanh is een wereldwijd beroemde geestelijke leider. Naast de drie centra in Frankrijk is er een centrum in Duitsland, en ook in de Verenigde Staten zijn enkele centra waar monniken en/of nonnen samenleven. Thich Nhat Hanh is afkomstig uit Vietnam, waar hij al jong monnik werd. Met name in de oorlog speelde hij een leidinggevende rol. Op het platteland stichtte hij scholen en gezondheidscentra. Tijdens de vredesbesprekingen in Parijs leidde hij de Vietnamese Boeddhistische delegatie. Na de oorlog werd hem de toegang tot Vietnam ontzegd. Sinds die tijd, werkt en woont hij in Plum Village. Hij geeft lezingen over de hele wereld en veel van zijn boeken zijn in vele talen uitgegeven.

Enkele boeken van zijn boeken heb ik met interesse gelezen. Ik denk dat ik kan leren van de boeddhistische leefwijze en van het boeddhistische denken. In de boeken van Thich Nhat Hanh herken ik veel, wat ook voor ons als Christenen belangrijk is. Grappig vond ik om te ontdekken dat een aantal van mijn Amerikaanse collega's in Iona Thich Nhat Hanh goed bleken te kennen, boeken van hem hadden gelezen en soms zelfs ook te gast waren geweest in een dergelijk centrum of dat heel graag wilden.

Ook ben ik geïntrigeerd door al die mensen in onze samenleving, die hun heil zoeken bij het boeddhisme, terwijl onze samenleving toch doordrenkt is van het christelijk geloof. Wat zoeken en vinden zij hier, wat zij in onze kerken niet vinden.

Donderdag 27 mei

Met de Thalys en de TGV reis ik in één dag van Rotterdam naar Bordeaux. In zeven en een half uur, inclusief een overstap in Parijs van één uur en 10 minuten, van Gare du Nord naar Gare Montparnasse. Verbijsterend die TGV: in een half uur ben je van Rotterdam in Antwerpen. De reis naar Parijs zou nog sneller kunnen, als het spoor tussen Antwerpen en Brussel aangepast zou worden.

Op het station in Bordeaux koop ik vast een kaartje voor de reis (in een gewone trein) morgen naar St. Foye la Grande. Het duurt drie kwartier voordat ik aan de beurt ben. Er zijn 14 loketten, waarvan er 2 in gebruik zijn. (later ontdek ik dat er net die dag een staking is in verband met plannen om de pensioenleeftijd te verhogen).

Bij het VVV kantoor krijg ik van een verveelde medewerker een plattegrond van Bordeaux. Ik ben uitgedroogd. Dus eerst even wat drinken op het terras voor het station. Als ik opkijk van mijn plattegrond zie ik ineens een TGV voor mijn neus. Het duizelt me. Hoe kan dat? Dan dringt het tot me door: dit is een tram. Prachtige trams hebben ze hier sinds 2003: geluidloos glijden ze door de stad. Een kaartje voor een uur kost slechts € 1,40. Je kunt er overal mee komen. Met de tram ga ik naar het hotel en daarna loop ik de stad in. Mijn ziel is nog niet aangekomen. Hij komt ook niet meer aan deze avond. De reis ging blijkbaar te snel. Overal in de stad zijn sportploegen luidruchtig aanwezig. Ook op de terrassen aan het plein St. André. Ik ga maar binnen zitten. Er komt nog één andere gast binnen. Een man, ik vermoed een Amerikaan, zo'n tien jaar jonger dan ik. We hebben wat oogcontact zo nu en dan, maar hij is niet in voor een gesprek, zo te zien.

Ik had me verheugd op een heerlijke Franse driegangen maaltijd (als student op reis in Frankrijk kon ik me dat nooit veroorloven) maar dit smaakt helemaal nergens naar. Hoe zit dat met die beroemde Franse keuken? Met weemoed denk ik aan het Argyll hotel op Iona. Daar werd het menu met zorg samengesteld, en het eten met liefde bereid.

Vrijdag 28 mei

Na een onrustige nacht, word ik om 7.00 uur wakker. Hoofdpijn. Nog geen energie om uit bed te komen. Mijn ziel is blijkbaar nog steeds niet gearriveerd. Om 8.00 uur toch maar opgestaan. Ik eet de heerlijke sinaasappel, die ik van huis heb meegenomen. Dat voelt goed. Ook maar even m'n haar wassen vanmorgen, hier heb ik een douche en privacy. Ik heb geen idee hoe het in Plum Village zal zijn. De douche is geweldig. Dat voelt al weer beter. De ontbijtzaal is erg ongezellig en

rommelig. Dat het behelpen zou zijn, in verband met een verbouwing, had ik al begrepen, maar dat het zo onverzorgd is, verbaast me. Het stokbrood is niet te eten. Ik heb nog nooit eerder in Frankrijk stokbrood gegeten dat niet lekker was. Hoe zit dat met de beroemde Franse bakkers? Gelukkig is er nog wat ander brood en met een paar koppen koffie en mijn gidsje van Bordeaux, sluit ik me af voor de omgeving, en geniet.

Ik wil geen 'site seeing' van Bordeaux doen, Ik bereid me voor op mijn verblijf in Plum Village. Ik kies een mooie wandelroute door de stad. Bewust loop ik langzaam. Dat is al meditatie: wandelmeditatie. Ik let op mijn ademhaling. Zo kom ik in contact met mijzelf (in één bewuste ademhaling) en met de omgeving (in drie bewuste in- en uitademingen). Dat werkt. Terwijl ik op deze manier door de stad loop, voel ik dat mijn ziel in de buurt komt. Ik loop langs de kolossale kathedraal St. André. Nee, ik loop er naar binnen. Waarom kom ik niet eerder op dat idee? De kerk is indrukwekkend en toch op een bepaalde manier eenvoudig. Nu voegt mijn ziel zich weer bij me. Er hangt een prachtige tekst bij de kaarsjes die je kunt aansteken. Een tekst, die je nu eens niet verbindt met iemand om wie je zorg hebt, of met iemand die is overleden, maar met jezelf.

*'Wanneer ik een kaars aansteek,
de witte vorm, fier rechtop,
de vlam, die flikkert:
dat ben ik, zoals ik zou willen zijn voor God:
puur, rechtop, lichtgevend.
De was, die verteert,
ook dat ben ik, met mijn vreugde, mijn moeite, mijn werk.
Dat alles 'verteert' me, dag voor dag.
Dat ik niet tevergeefs leef.
Dat ik licht en warmte rondom mij verspreid,
zoals deze eenvoudige kaars'.*

Wat een mooie tekst. Even later koop ik twee kaarten. Eén voor mijn moeder en één voor mijn nichtje. Zij is vandaag jarig. Zij krijgt die tekst erbij.

Ik loop verder. Bij een bakker, die er erg goed uitziet, koop ik een broodje. Het is een olijvenbroodje met pesto, sla, plakken mozzarella en tomaat. Op een terras drink ik een kop thee en aan de prachtige brede boulevard langs de Garonne eet ik mijn broodje. Het is waanzinnig lekker! Die bakker moet ik over een week weer opzoeken, als ik op doorreis naar Taizé nog een nacht in Bordeaux verblijf. Ik weet nog wel ongeveer waar hij was. Ik schrijf een paar uur op mijn laptop aan de rustige boulevard. Nu heb ik genoeg moed verzameld. In de tram, naar het station: op naar Plum Village! **Plum Village** ('pruimendorp', genoemd naar de pruimenboomgaard op het terrein)

De reis met de trein van Bordeaux naar St Foy la Grande is heerlijk. We doen ongeveer een uur over de 85 km. Een normaal tempo. Deze reis kan mijn ziel bijbenen.

Al gauw zie ik overal wijngaarden. Het is de omgeving van de beroemde St. Emillion. Een tijdje later wordt het nog mooier en afwisselender: ook hier zijn wijngaarden, maar vooral ook veel weilanden en graanvelden. Wat een lieflijk en idyllisch landschap.

Ineens ontdek ik dat het een paar minuten voor vijf is. Ik ben er al bijna. Ik krijg de zenuwen. Ik eet nog gauw een stukje brood, dat was overgebleven. Wie weet hoe laat de zusters eten. Even later stap ik uit op het pittoreske stationnetje van St Foye la Grande, waar ik zal worden opgehaald.

Ik loop door de stationshal. Er zijn loketten. Er zit ook iemand achter. Handig om te weten in verband met de terugreis. Ik kan hier een kaartje kopen. Door de hal loop ik naar buiten: een schattig pleintje, met mooie bomen. Aan beide kanten staan auto's geparkeerd. Diverse mensen worden opgehaald. Ze stappen in en rijden weg. Ik kijk zoekend om me heen, maar niets wijst op iemand van Plum Village. Als alle auto's weg zijn, loop ik toch maar even naar binnen. Misschien weten de dames aan het loket iets. Inderdaad. Op mijn vraag volgt een heel verhaal. Ik begrijp er niet veel van, maar wel, dat het normaal is dat ze aan de late kant zijn en dat ik gewoon maar moet wachten. Gelukkig. Een kwartier later stopt er een auto. Twee jonge meiden stappen uit. Ik schrik: beide in bruine monniksgewaden. De een het hoofd kaal geschoren en de ander een doekje om haar hoofd.

Hoe heb ik zo dom kunnen zijn. Natuurlijk dragen ze pijn, en ook dat kaal geschoren hoofd, had ik kunnen bedenken. Ze zijn heel vriendelijk, net zo vriendelijk als ze er altijd uitzien. Mijn koffertje gaat in de achterbak, ikzelf achterin en even later tuffen we door het liefelijke heuvelandschap. De twee Franse meisjes, Cecile en Emanuelle, zitten gezellig in het Frans te kletsen. Zo nu en dan leggen ze mij iets uit. Ik vind het wel best. Even later rijden we het erf van Plum Village op.

Het ziet er erg Frans uit: diverse gebouwen: eenvoudige 'woningen' en oude boerenschuren. Er zijn ook twee grote lage nieuwgebouwde zalen. Alles ligt wat achteloos verspreid tussen veel groen, bomen, en bloemen op het terrein. Aan het eind van het terrein is nog een soort boeddhistische tempel, of beter gezegd een afdak, met trappen aan vier kanten. Onder het dak hangt een grote klok. Ik word naar het kantoortje geleid. Een schattig, kaal geschoren Vietnamees meisje probeert mij te laten betalen. Dat lukt niet zomaar, maar uiteindelijk krijgt ze dan toch het bericht dat mijn betaling is geaccepteerd. Ik heb niet gepind, en ook geen bevestiging van betaling gegeven en op het bonnetje, dat uit het apparaatje ratelt, staat helemaal niets! Ik begrijp van haar, dat dit vaker voorkomt. Ze zijn niet zo professioneel, zegt ze. Omdat ze heeft gelezen dat mijn betaling is geaccepteerd, wil ze het hierbij laten. Ze is bang dat ze me anders twee keer laat betalen. Mocht het toch niet in orde zijn, dan ontdekt ze het later wel. Dan kunnen we alsnog tot actie overgaan.

Cecile laat me de diverse vertrekken zien. Deze week is Thich Nhat Hanh er niet. Een paar weken geleden had iemand me dat al gemaïld. Eerlijk gezegd had ik, toen ik me aanmeldde, niet verwacht dat hij er zou zijn. Ik weet dat hij veel reist. Nu blijkt dat hij wel vaak hier is, en dat hij normaliter twee keer per week de Dharmalezing (ik weet nog niet wat dat is) houdt. Toch wel jammer, dat ik hem net mis. Het is ongetwijfeld heel bijzonder om hem te horen spreken en om hem mee te maken. Hij is nu naar Duitsland. Daar zal hij een week een retraite verzorgen voor Nederlanders (als ik dat geweten had, had ik daar ook heen kunnen gaan) en vervolgens een week voor Duitsers (in het EIAB - European Institute of Applied Buddhism 70 km ten oosten van Keulen). Er zijn veel zusters met Thich Nhat Hanh meegegaan. Normaliter zijn hier zo'n 40 zusters, nu nog maar een stuk of tien. Ook zijn er daardoor weinig gasten. Ik vind het wel goed. Het gaat mij er vooral om het leven hier in deze gemeenschap mee te maken. Er zijn drie centra in de Dordogne. Ik zit in 'Lower Hamlett', dat is voor vrouwen. Een paar kilometer verderop is het grotere 'Upper Hamlett' - voor mannen, en een kilometer of 10 verder is nog: 'New Hamlett': dat is voor gemengde groepen.

De maaltijd is bijzonder smakelijk. Op een tafel staan allerlei - mij onbekende - gerechten uitgesteld. We lopen er langs, met ons bord en/of onze kom. Vóór ze langs de tafel lopen, vouwen de zusters hun handen (ter hoogte van hun kin) met de handpalmen tegen elkaar en maken ze een buiging met het hoofd. Dan pakken ze een bord en/of een kom. Sommige zusters doen al het eten in een kom. Er is soep en rijst en er zijn diverse soorten groenten. Je kunt met (mes en) vork eten. Een enkeling gebruikt stokjes. We wachten tot iedereen aan tafel zit. Dan weer hetzelfde gebaar: handpalmen rechtop tegen elkaar, een lichte buiging, we glimlachen naar elkaar en we beginnen te eten.

Er wordt weinig gepraat tijdens de maaltijd. Degenen die praten, praten heel zachtjes. Een paar keer gaat de telefoon. De zusters verstijven, lijkt het wel, maar als de telefoon een paar keer is overgegaan, loopt er toch iemand naar toe. Zij voert het gesprek vervolgens zo zachtjes, dat het me onverstaaanbaar lijkt voor de persoon aan de andere kant van de lijn.

Op het bord in de eetzaal staat elke avond het programma voor de volgende dag.

Morgen - zaterdag - mijn verjaardag - staan we om 5.00 uur op. Om 5.30 uur geleide meditatie in de kleine zaal, om 6.45 uur persoonlijke oefening - dat is lichaamsbeweging - je mag zelf weten wat je doet, en om 8.00 uur ontbijt. Daarna volgt de 'household delight'. Wat een vondst om het huishoudelijk werk zo te noemen!! Het kan inderdaad leuk zijn om te doen en zo'n benaming helpt je ook nog eens om het als iets heel plezierigs te ervaren.

Daarna volgt de werkmeditatie: werken dus.

We slapen met z'n vieren, op een slaapzaal, met 9 bedden. Gelukkig, ik hoef niet boven in een etagebed. Er zijn geen plankjes, of haakjes, Dan maar het bovenste bed en de vloer gebruiken om de meest noodzakelijke spullen neer te leggen. De rest blijft in de koffer en in mijn rugzak. Overal - in

de eetzaal, op de veranda, in de wc's, in de badkamer, bij de spiegel staan teksten, die je aanmoedigen om zuinig om te gaan met water en papier en die je aanmoedigen om vriendelijk te zijn. Ik ga ze opschrijven. Het zijn wenken, vriendelijk opgesteld, die je even bepalen bij onze manier van omgang met elkaar en met het milieu.

Alles is hier heel eenvoudig. Er is een wc en er is een heel eenvoudige badkamer met een wastafel en een douche. Wij delen die nu met zijn vijven. In de zomerweken zijn hier honderden gasten (ook kampeerders). En die moeten dan allemaal doen met diezelfde paar wc's en die ene badkamer (later ontdek ik in de schuur nog twee wc's en twee wastafels)? Best ingewikkeld, lijkt mij. Het gebruikte wc papier mag je niet doorspoelen. Dat gaat in een prullenbak. De afvoer is nogal gevoelig. Die kan dat papier niet verwerken. Even wennen. Een enkele keer gaat het mis en heb ik het er al ingegooid voor ik er erg in heb, maar meestal lukt het wel. De teksten staan zo nadrukkelijk op de muur, dat je het bijna niet kunt vergeten. Ook het doortrekken in onze wc is enigszins bijzonder. Er gaat niet veel water door, zoveel is wel duidelijk.

Op een kamer voor drie personen boven, slaapt Marlene. Zij was er vorige week ook al. Zij komt van oorsprong uit Duitsland, woonde in Australië, en nu al weer heel lang in Noorwegen. Ze heeft drie kinderen op de basisschool. De slaapzaal deel ik met Marie-Ange uit Frankrijk, zij heeft een man en een zoon van elf, met Elfriede, 34 jaar, zij komt uit het zuiden van Duitsland, zij is voor haar opleiding naar Nederland gekomen en daar gebleven, zij is danseres, en met Lilian, een - van oorsprong - Chinese uit Californië. Een internationaal gezelschap dus. De meeste zusters komen uit Vietnam. Een aantal van hen spreken alleen Vietnamees.

Zaterdag 29 mei

Om kwart over vier word ik wakker. Ik ben jarig. Zal ik het aan iemand vertellen? Ik zie wel. Om iets voor vijven sta ik op. Als ik me aankleed overweeg ik een moment om mijn (eenvoudige) sieraden niet om te doen. Ze lijken mij niet te passen in deze omgeving. Uiteindelijk besluit ik ze toch maar gewoon te dragen. Ze horen nu eenmaal bij mij. Om 5.30 uur verzamelen we ons (als gasten, alleen Lilian is er niet, ze is nog herstellend van de jet-lag) bij de meditatiezaal. Er is nog niemand. We wachten, maar er komt niemand. Dan gaan we zelf maar mediteren. Om 6.00 uur verschijnen de zusters en begint de geleide meditatie echt, maar eerst worden op een soort altaar kaarsen aangestoken.

Als de meditatie begint biggelen de tranen me over de wangen. Echt handig zitten, doe ik ook niet. De kleermakerszit houd ik niet lang vol. Mijn spieren zijn daar niet op getraind, vrees ik.

Emanuelle, zit vlak achter me. Onopvallend wijst ze me op een andere mogelijkheid: op m'n knieën zitten met twee van die zitzakjes boven op elkaar onder mijn billen. Dat gaat beter, maar een uur houd ik dat niet vol. Dan maar niet. Als ik thuis mediteer, doe ik dat gewoon op een stoel. Dan kan ik me goed ontspannen. Maar die zijn hier niet, dus hier zal ik aan de matjes en kussens moeten wennen.

Na de zittende meditatie volgt in dezelfde ruimte een wandelmeditatie - voetje voor voetje. Een inademing op één stap, een uitademing op de volgende.

Het is nog de tijd van de zogenaamde 'Noble Silence' ('de edele stilte'). Vanaf 's avonds 21.00 uur tot 's morgens nadat je na het ontbijt je eigen bord hebt afgewassen (dus tegen 9.00 uur ongeveer) wordt er gezwegen. Maar toch voert een zuster na de meditatie kort het woord. Ze biedt haar excuus aan: omdat de matjes nog niet klaarlagen voor de meditatie. Tja - daar kan ik nou niet mee zitten - maar dan toch ook, omdat de zusters er pas om 6.00 uur waren. Gisteravond laat hebben ze nog een bespreking gehad. Daarna hebben ze het programma aangepast. Niemand van ons heeft toen nog het bord gezien.

De 'personal practice' duurt van 7.00 - 8.00 uur. Tijd voor een wandeling dus. Het is heerlijk buiten. Toch loop ik binnen de kortste keren weer te huilen.

Het ontbijt verloopt in stilte. Weer staat er allerlei - het meeste voor mij onbekend - eten - gelukkig ook wat zelfgebakken brood - op een tafel uitgestald. Ieder buigt, de handen tegen elkaar voor het gezicht, voordat zij eten pakt, voordat ze begint te eten en ook voordat ze weer van tafel gaat. Na

de maaltijd wassen we allemaal ons eigen bord en bestek af. Op de veranda naast de eetzaal staan vier teiltjes: het eerste met zeepsop en een sponsje, daarin was je af, daarna dompel je bord en bestek achtereenvolgens in het tweede, derde en vierde teiltje om het zeepsop af te spoelen. Dan zet je het in een rek om te drogen. Als je klaar bent met afwassen na het ontbijt is de Noble Silence voorbij en mag je weer praten.

Als ik later Ernst bel – in verband met al die meditaties, zou ik zelf even een seintje geven, wanneer we telefonisch contact zouden kunnen hebben - moet ik alweer huilen. Wat is dit? Komt het omdat ik jarig ben, en dit toch wel de treurigste verjaardag in jaren lijkt te worden? Is het vermoeidheid? Ik ben toch aardig vroeg naar bed gegaan. Of is het de stilte die op me afkomt? Je zou zeggen: inmiddels ben ik wel wat stilte gewend. Maar hier is de stilte toch nog weer nadrukkelijker aanwezig. De Noble Silence alleen al duurt 12 uur lang en dan zijn er nog de andere meditaties en de maaltijden, waarbij ook niet gesproken wordt.

Na de 'household delight' krijgen wij, als nieuwe gasten, uitleg over de gang van zaken in Lower Hamlett. Er worden twee groepjes gevormd: een Franstalige: Marie-Ange en ik, en een Engelstalige: de anderen. Emanuelle is onze gids. Ze vertelt ons over de dagelijkse praktijk. Ze begint met de manieren, die je ter beschikking staan om tot jezelf te komen: 1. de bewuste ademhaling; 2. de klok; en 3. de 'noble silence'.

De bel is hier heel belangrijk. De bel, dat is die hele grote klok, die wordt alleen geluid voordat de Dharmalezing begint; de bel, dat is ook de grote klok, die buiten de eetzaal hangt, die wordt geluid als een maaltijd of een meditatie begint; de bel, dat is ook de ouderwetse pendule in de eetzaal, die elk kwartier slaat, en dat kan ook de telefoon zijn. Het geluid van de bel is iets om dankbaar voor te zijn. Het is een geluid, dat zomaar inbreekt in je bezigheden. Het geluid van de bel maant je te stoppen. Het helpt je weer helemaal in het hier en nu te komen. Dat is enorm belangrijk, want alleen door in het hier en nu te zijn, en elk moment bewust te leven, kun je gelukkig zijn en een vervuld leven ervaren. Het is dus fantastisch, dat we al die klokken hebben. Ze helpen je om 'thuis' – dat wil zeggen – bij jezelf - te komen. Elke keer als de klok slaat, stop je even, je richt je aandacht op je ademhaling. Na drie bewuste in- en uitademingen (als ik het goed heb begrepen, misschien is één ook genoeg) ga je weer verder met je bezigheden, maar nu ben je er weer helemaal bij.

Nu begrijp ik waarom de zusters tijdens het eten lijken te verstijven als de telefoon gaat, en die eerst een paar keer laten rinkelen, voordat ze hem opnemen.

Deze 'technieken' brengen je terug in het 'hier en nu'. Je komt dichterbij je emoties, bij wat er in je omgaat. De zusters reiken ons de basis aan. Wij kunnen het zien en er zelf mee experimenteren. Het gaat erom dat je je gedachten kunt beheersen en sturen, dat je je negatieve gedachten om kunt buigen naar positieve.

Eigenlijk draagt alles wat je hier doet, daaraan bij. Alles kun je mediterend – met je volle aandacht - doen: thee drinken, eten, werken.

Bij het eten bijvoorbeeld kijk je eerst hoe prachtig het er uit ziet. Je laat dat goed tot je doordringen. Dan begin je. Elke hap eet je met alle aandacht. Je kauwt minstens dertig keer voor je iets doorslikt. Dat is goed voor je spijsvertering, het helpt je om je bewust te zijn van de waarde van het eten, en het maakt dat je er voluit van geniet.

Belangrijk is ook, vertelt Emmanuelle, om onze vreugde te voeden. Dus: wees je bewust van de schoonheid van de natuur, van de kleuren, van alle mooie en goede dingen, die er zijn, laat die tot je doordringen. Dat maakt dat je sterker staat als het moeilijk is.

Ook samen werken is belangrijk. In deze tijd moeten de voorbereidingen getroffen worden voor de zomerretraites. Dan zijn er honderden gasten. Samen werken geeft energie, vreugde en gemeenschapsgevoel.

Ook wijst ze ons nog enkele manieren waarop je heilzaam met elkaar kunt praten:

1^e je toont je vreugde, dat je samen bent, bijvoorbeeld door een kwaliteit die je bij de ander gevonden hebt, te benoemen. Het is als een zaadje, dat je water geeft;

2^e je spreekt je spijt uit als je de ander hebt geschaad of een fout hebt gemaakt;

3^e – in vervolg hierop – zeg je, dat je de volgende keer de hulp van de ander nodig hebt, om herha-

ling van je fout te voorkomen;

4^e als de ander jou heeft doen lijden zoek je een zachte manier om dit ter sprake te brengen. Dus: geen verwijtende toon. Constaterend. Stel je hebt eten gemaakt en je gast is niet gekomen. Dan kun je je gevoel uiten: 'ik was bedroefd'. Of zeggen: bel me de volgende keer. Ik ben er. Ik houd van je. Wat kan ik doen om je te helpen dat je het de volgende keer niet vergeet? Houd het doel in het oog. Dat is: dat het in de toekomst beter wordt.

Als werkmeditatie 's middags moeten Marie-Ange en ik een zuster helpen met de linnenkasten. De zuster ziet er slecht uit, ze is snipverkouden. Ze spreekt geen Engels en ook geen Frans, alleen Vietnamees. We beginnen in de kasten in de eetzaal. De theedoeken en de handdoeken zijn blijkbaar niet goed opgevouwen. Zij haalt steeds een stapel uit de kast, en wij vouwen ze opnieuw. Als het klaar is lopen we naar een ander gebouwtje. Hier is de linnenkamer. Het is ons niet duidelijk wat de bedoeling is. Zij haalt steeds wat uit de kast, rangschikt het iets anders en wij kijken toe. Vervolgens gaan we naar het gebouwtje, waarin onze slaapzaal is. In de hal is een gigantische kast vol dekbedovertrekken en hoeslakens. Zo te zien zijn ze niet netjes genoeg opgevouwen. Daar kan ik in komen. Wij moeten de hoeslakens opnieuw opvouwen. Vroeger heb ik van mijn moeder geleerd hoe je linnengoed moet vouwen. Ze kende de regels van het vak. Maar toen mijn moeder op de huishoudschool zat, waren er nog geen hoeslakens. Dat heb ik dus nooit geleerd. Marie-Ange wel. Zij heeft een perfecte methode. Die onthoud ik. Alleen: je moet het wel met z'n tweeën doen. Marie Ange doet het samen met haar man of met haar zoontje. Ik realiseer me nu dat ik mijn eigen kinderen, de kennis van het vouwen van linnengoed niet heb doorgegeven!

Samen vouwen Marie-Ange en ik – ook maar zwijgend - wel zo'n veertig hoeslakens opnieuw. Het ziet er weer tamelijk keurig uit. Wel jammer trouwens dat we het óver moeten doen. Als je het met alle aandacht doet, zou het niet zo moeten zijn, dat iemand anders hetzelfde werk nog een keer moet doen, lijkt mij.

Na het avondeten maken Marie-Ange en ik een wandeling. We 'vergeten' de Noble Silence, maar erg geanimeerd wordt het gesprek niet. Zij is zo'n tien jaar jonger dan ik, schat ik, ze kijkt voortdurend heel ernstig, somber zelfs. Zoals veel jonge vrouwen in Frankrijk, heeft ze kort haar, maar de meisjes, die ik in Bordeaux heb gezien hebben allemaal een geweldig leuke coupe in hun haar. Zij niet. Het ziet er een beetje vreemd uit. Om één of andere reden flitst de gedachte aan kanker door me heen.

Zondag 30 mei

Zondag is een bijzondere dag in de Hamletts. We mogen wat later opstaan en we ontbijten al om 7.00 uur. Om 5.45 uur, als ik, voorafgaand aan de meditatie op de veranda een kop thee drink (er staan hier koppen, een ketel met kokend water en allerlei soorten thee en ook teiltjes natuurlijk – je kunt ervan nemen wanneer je wilt) lopen er vreemde mensen rond. Klopt dit wel, vraag ik me af. Wat doen zij hier? Alles op het terrein is open. Iedereen kan dag en nacht overal in en uit lopen. Natuurlijk sta ik hen, in de beste traditie van het Zen-Boeddhisme, vriendelijk te woord. Het is een Frans echtpaar. Ze willen graag meedoen met de meditatie van zes uur. Ze nemen ook thee. Blijkbaar kennen ze het hier. Om 9.00 uur is de Dharmalezing. Ik heb geen idee wat het is, maar langzamerhand wordt het me duidelijk. Vanuit de beide andere centra komen busjes vol met broeders en zusters en ook komen er veel gasten van buitenaf: mensen, die hier in de buurt wonen? Mensen die hier op vakantie zijn? We gaan naar de grote meditatiezaal. Ieder pakt een matje en kussentje en in een halve cirkel gaan we op de grond zitten. De dharmalezing wordt normaliter twee keer in de week gehouden door Thich Nhat Hanh, op donderdag en op zondag, maar nu zal deze worden gehouden door een Vietnamese zuster. Er zijn koptelefoons voor een Engelse en voor een Franse vertaling. Er zijn ook een paar kinderen en jongeren. Voor mij zit een jongen, met lang haar en twee heel verschillende sokken. In zijn linkersok zitten gaten bij de tenen en op de hak. Het zou Marten kunnen zijn. Verhip: daar zie ik ineens de man, die tegelijk met mij in het restaurant in Bordeaux zat! De lezing is een soort preek, ingeleid met een kort ritueel. Het gaat over leven in dit moment. Dus: alles wat je doet, met volle aandacht doen, als recept voor een gelukkig leven en een heilvolle

samenleving. Belangrijk is de manier waarop je de beoefening uitvoert. Als je niet gelooft in wat je doet, is het slechts verspilling van energie. Het begint met 100% vertrouwen hebben: als je dat mist, kun je niet je hart en ziel in de oefening leggen. In de sangha (gemeenschap) ervaar je, dat je samen energie en vrede kunt voortbrengen. Als je met compassie naar de ander kijkt, ontvang je zelf als eerste heilzame energie.

De al wat oudere zuster, die de dharmalezing houdt, zit er heel ontspannen bij, en moet soms hartelijk lachen bij wat ze zegt. Na afloop is er weer een kort ritueel. Daarna volgt een pauze.

Om 12.30 uur is de gezamenlijke lunch. Al deze mensen (150? 200?) blijven dus bij ons eten! Overall verspreid over het terrein zitten groepjes mensen te praten. Iedereen lijkt zich wel te vermaken. Geen probleem blijkbaar dat het nog een paar uur duurt voordat we gaan eten. Als Thich Nhat Hanh zelf er is, zijn er nog heel veel meer gasten, vertelt iemand.

Het eten staat weer net zo opgesteld als anders. Als je hebt opgescheept, loop je ermee naar de grote meditatiezaal. Iedereen gaat met z'n eten in een halve cirkel zitten, rijen achter elkaar dus, en als iedereen er is, begint de maaltijd met een kort ritueel. Vervolgens eten we allemaal in stilte, met de volle aandacht bij het eten! Na het eten weer in de rij voor de afwas. 's Middags zijn er discussiebijeenkomsten. Er wordt een Engelstalige en een Franstalige groep gevormd. Ditmaal sluit ik me bij de Engelstaligen aan. De bijeenkomst wordt geleid door een broeder, die afkomstig is uit Amerika. In een centrum in Californië heeft hij het werk van Thich Nhat Hanh leren kennen. Ieder stelt zich kort voor. De man, die ik in het restaurant in Bordeaux heb gezien heet Simon.

Hij is een Amerikaan. Hij is deze week in Upper Hamlett, het centrum voor mannen. Hij is eigenlijk protestant, maar in de kerk heeft hij zich nooit echt thuis gevoeld. Hier ontdekt hij dat hij wel een religieus mens is. Hij geniet zichtbaar. Het lijkt wel alsof hij met volle teugen alles opneemt, wat hier wordt gezegd. Er is gelegenheid om vragen te stellen. Ieder die iets zegt of vraagt, vouwt eerst de handen voor het gezicht tegen elkaar, en maakt de bekende kleine buiging en glimlacht; als je klaar bent met praten, doe je hetzelfde. Het voorkomt dat je zomaar losbarst, het maant je als het ware zorgvuldig te spreken, en het is heel respectvol ten opzichte van degene, aan wie je de vraag stelt, of aan wie je antwoord geeft.

Maandag 31 mei

Vandaag is het 'Lazy Day', een luie dag. Dat is het elke maandag. Niet zo gek na zo'n drukke zondag. 'Lazy Day' betekent: geen meditaties, geen werkmeditatie, geen 'household delight'. Alleen de maaltijden zijn ingeroosterd: 8 uur, 12.30 uur en 18.00 uur. De regels bij de maaltijden gelden vandaag niet. Je mag praten. Je hoeft niet te wachten op de anderen. Je mag buiten eten. Dat laatste doe ik. Dat doe ik altijd graag, als het even kan.

Na het ontbijt maak ik een lange wandeling: zo'n drie uur, door het prachtige heuvelslandschap. Ik heb een route bedacht, maar die blijkt niet helemaal haalbaar te zijn. Het is een beetje moeilijk in te schatten met al die heuvels. Iets anders dan maar. Het is overall prachtig. Als ik terugloop word ik lange tijd vergezeld door een paar blaffende honden. Het zijn Duitse Herders. Ze zitten achter een afrastering, maar ze lopen wel een paar honderd meter, de lengte van het gazon van hun eigenaars, luid blaffend met me mee. Brrr. Ik krijg kippenvel. Even later weer hetzelfde. Nu zijn het twee gigantische Sint Bernhardhonden, bij een soort vakantiewoning nota bene. Wat een bewaking hebben die mensen. En bij ons in het centrum staat alles open. Niets gaat op slot. Ik heb nog nergens een sleutel gezien! Na de lunch, houd ik een siësta. Ik kom bijna niet meer uit m'n bed.

Op een of andere manier ben ik enorm moe. Ik ben niet de enige. Regelmatig ligt er overdag één van ons te slapen. Ik zou er wat voor geven, als ik nu in mijn heerlijke woonkamer zou kunnen gaan zitten, met een koekje of een chocolaatje bij de thee. Hier zal ik moeten wachten tot zes uur. Er is alleen thee. Nog een keer naar het dorpje Loubès lopen, dat trek ik niet meer. En dan zul je nog zien, dat de winkel dicht is ook. Om drie uur hijs ik me dan toch maar omhoog, pak mijn spullen bij elkaar en zoek een plekje om te kunnen schrijven. En daar zit ik nu: onder een afdakje, dat nog niet eerder tot mijn bewustzijn was doorgedrongen, met het uitzicht op de vijver met de soms zeer luid kwakende kikkers. Als je dichterbij komt, worden ze stil! Nu zijn ze ook aardig rustig, ik hoor

vogels en krekels. Achter de vijver is de boomgaard met de pruimenbomen. Genieten dus. Ik voed mijn vreugde! Een belangrijke bezigheid!

's Avonds is de Lazy Day alweer voorbij. De 'nieuwe week' wordt geopend met een ceremonie in de kleine meditatiezaal. De zusters lijken wel opnieuw geschoren. Ze hebben nu een okergeel gewaad aan (in plaats van het bruine). Ze zien er prachtig uit: jong, gezond, stralend, fris. Het ritueel begrijp ik niet goed. Het is iets met kaarsen en met water. Op het altaar staan een paar mooie bloemschikkingen en schalen met fruit.

Dinsdag 1 juni

De meditatie begint pas om 6.00 uur. Wat een luxe. We worden verwend. Ik weet niet waarom. Mijn wekker gaat om 5.25 uur want we moeten allemaal voor 6.00 uur al in de badkamer geweest zijn. Lilian is al weg zie ik. Om 5.45 een kop thee op de veranda. Ik zie het licht worden. Heerlijk. Mijn vader zei altijd al, dat de dag zo vroeg in de morgen op z'n allermooist is. Ik ben het met hem eens. Toch heb ik bijna nooit de moed om zo vroeg op te staan. Ik neem nog een kop thee. Ineens zie ik dat het al bijna zes uur is. Ik moet naar de meditatiezaal. O nee, dat is waar ook: eerst moet de bel geluid worden, en daar zit ik naast, dus ik kan rustig even wachten tot iemand de bel komt luiden. Zo stipt zijn ze niet altijd. Het duurt nu toch wel lang. Vreemd. Ik loop naar de meditatieruimte en zie buiten allemaal schoenen staan. Ze zijn dus toch al begonnen om 6 uur. Er is een stille meditatie. Ik kan er vrij geruisloos tussen komen. Gelukkig. Het mediteren zorgt ervoor dat ik er verder niet mee kan zitten. Na de stille meditatie volgt het reciteren van een lied in het Vietnamees en vervolgens worden de 14 mindfulness trainingen opgelezen (zie hieronder, bij het gedeelte over deze middag).

Erg goed. Kan ik helemaal mee instemmen. Daarna is er nog een gedeelte alleen voor de zusters. Wij mogen vast met onze 'practice' beginnen. Voor mij een wandeling dus. Heerlijk. Ik heb een uur. Om acht uur begint het ontbijt. Bijzonder het heuvellandschap. Ik ben nu in korte tijd in drie heel verschillende heuvellandschappen terecht gekomen. Allemaal zijn ze indrukwekkend. Ik zou niet kunnen zeggen welke ik het mooiste vind. Bijzonder is het overzicht dat je hebt. Dat hebben wij in ons vlakke land niet. Bijzonder is ook het steeds veranderende perspectief. Wat je het ene moment ziet, zie je het volgende moment niet meer of heel anders.

Na het ontbijt hebben we 'household delight'. De taken zijn niet ingevuld zoals anders, en onze badkamer staat niet op het lijstje met taken. Die zet ik er dan maar denkbeeldig bij. Ik vind dat die wel een beurt kan hebben. Blijmoedig begin ik aan mijn klus. Altijd dankbaar als je een stralende badkamer achter kunt laten. Na enig zoeken -Elfriede weet nog van haar vorige bezoeken waar één en ander staat, - heb ik wat schoonmaakspullen bij elkaar verzameld. Een spons en een trekertje voor de spiegel. Als ik klaar ben, zie ik dat het er een stuk beroerder uitziet dan daarvoor. De tandpastavlekken zijn weg, maar het is een oude verweerde spiegel met veel beschadigingen, en de trekker heeft heel wat strepen achtergelaten. Het ziet er niet uit. Een speciaal middel voor spiegels helpt ook niet. Nu, in ieder geval weet ik dat hij schoon is. Vervolgens de wastafel en de douchecabine. Die knappen wel wat op. Ik ontdek dat er maar één straaltje water uit de douche komt. Ik wil eigenlijk vanmiddag mijn haar wassen. Marie-Ange zei dat het een goede douche was! Nu nog de vloer. Als ik ermee klaar ben is de wastafel weer vies. Nog maar een keer dan. En nu naar de eetzaal want de werkmeditatie begint. Iedereen staat bij elkaar te zingen. Verhip, nu ben ik al de tweede keer te laat vandaag. Weer kan ik onopvallend aanschuiven. Niemand lijkt het zelfs maar op te merken. Dat is wel bijzonder hier. Je voelt nooit iets van een veroordeling. Je wordt helemaal geaccepteerd. Het leven komt overeen met de leer. Dat voelt wel heel prettig. Je voelt je niet zo gauw schuldig.

Er wordt nog wat voorgelezen: het is goed je bewust te zijn van je sterfelijkheid. Dat is een aanmoediging om in het hier en nu te leven. Dan gaan we aan het werk. Marie-Ange, Elfriede en ik gaan met een zuster naar de vijver. Er zitten nogal veel algen in. Die zijn schadelijk voor de lotusbloemen. Met een bladvork moeten wij die groene drab eruit vissen. De zuster doet het voor. Ik vraag haar hoelang we dit moeten doen. Anderhalf uur. Tot 11.15 uur dus. Het is heel stil. Je moet rustig wer-

ken, anders trek je de lotusbloemen kapot. Het is oppassen: de wal is nogal zacht en voor je het weet lig je zelf in de vijver. Dat lokt me niet erg. In alle rust werken we gestaag door. Zo nu en dan komt een kikker ons luid kwakend gezelschap houden. Het voelt heel ontspannen en toch heb ik er om 11.00 uur wel weer genoeg van. En ik verlang – als we om 11.15 uur stoppen – ontzettend naar koffie. Ik heb nu al vier dagen geen koffie gehad. Niet dat ik zo ontzettend veel koffie drink, meestal alleen bij het ontbijt twee kopjes, maar toch: ik zou er wat voor geven als ik nu een kopje koffie kon drinken. Daar moet ik wat op verzinnen. Vanmiddag even naar het dorp misschien?

Nu zoek ik maar weer mijn toevlucht bij een kop thee. Marie-Ange vraagt zich nog bezorgd af of ik zeker weet dat we al mogen stoppen. Ik vertel haar wat de zuster heeft gezegd. Maar dan hoor ik om 12.00 uur de klok luiden: het teken dat de werkmeditatie voorbij is. Tja.

Om half één lunch. Ik heb trek. En toch eet ik weer niet heel veel. Het voedsel is op een of andere manier zo samengesteld dat je niet de neiging hebt je te overeten. Of ligt het aan het bewuste kauen in stilte, de eet-meditatie?

Om half drie lopen Marie Ange en ik samen naar het dorp. Zij met het nobele doel een ansichtkaart te kopen en te versturen. Ik om een kop koffie te drinken en misschien iets lekkers te kopen.

Het winkeltje is heel aardig. Ik bezwijk voor een kleine rol koekjes. Waarom, vraag ik mezelf af. Een behoefte om iets herkenbaars te eten misschien? Het dorpscafeetje ziet er vies en rommelig uit. Op het 'terras' drink ik mijn koffie. Het smaakt goed, maar is voor mijn gevoel (komt dat door ontwenning?) erg sterk en alweer bijna te koud. Op de terugweg vertelt Marie Ange dat ze lerares schei- en natuurkunde is op een gymnasium. Vorige zomer heeft ze borstkanker gekregen. Ze heeft alle behandelingen gehad en slikt nu nog hormoonpillen (vijf jaar lang). Ze is niet genezen. Je bent nooit genezen, zeggen de artsen. Ik schrik. Is dat Frans gebruik? Ik weet dat het risico bestaat, dat de ziekte terugkomt, maar ik ken toch ook veel mensen, die van kanker genezen zijn. Als dit de Franse praktijk is, lijkt me die niet erg bemoedigend. Ik vraag me af of zij – met haar zeer katholieke naam – geen steun van uit de kerk heeft gehad. Ze is erg teleurgesteld in de kerk.

Daar verwacht ze helemaal niets van.

Om 4 uur hebben we met een zuster een discussie over de 5 mindfulness trainingen.

De mindfulness trainingen zijn teksten (ieder een half A4-tje lang ongeveer) die belangrijke waarden van het Zen-Boeddhisme verwoorden. Je kunt op een gegeven moment besluiten je te verbinden aan deze 'trainingen'. Je verplicht dan jezelf om na te komen wat er in zo'n tekst staat. De vijf mindfulness trainingen zijn voor mensen, zoals wij, leken dus. Er zijn ook 14 mindfulness trainingen, die zijn voor de broeders en zusters.

De eerste van de vijf is eerbied voor het leven, de tweede, het ware geluk, de derde, ware liefde, de vierde liefdevol spreken en de vijfde: voeding en genezing. We gaan vooral in gesprek over de tweede training. Een fragment daaruit: 'Ik zal me oefenen in het 'diep schouwen', om te kunnen zien, dat het geluk en het lijden van anderen, niet gescheiden zijn van mijn eigen geluk en lijden. Werkelijk geluk is niet mogelijk zonder begrijp en mededogen..... Ik ben me ervan bewust dat geluk afhangt van mijn geestelijke houding (mental attitude) en niet van uiterlijke omstandigheden, en dat ik gelukkig kan leven in het huidige moment eenvoudigweg door te bedenken dat meer dan genoeg voorwaarden aanwezig zijn om gelukkig te kunnen zijn'.

Dat is waar. Ik ben het ermee eens. Ik heb er zelfs ervaring mee – en toch blijft het ook moeilijk. Elfriede vertelt dat ze uit Zuid-Duitsland is vertrokken omdat ze het daar te benauwd kreeg. Zij heeft dus toen niet haar 'mental attitude' veranderd, maar de omstandigheden. Een paar jaar geleden had ze een hele goede baan, maar de sfeer was er zo vreselijk, dat ze besloot daar weg te gaan: weer veranderde ze haar omstandigheden dus. Ik moet denken aan mijn beginjaren in Deil en Enspijk. Toen had ik het moeilijk. Ik kon toen niet zomaar weggaan. Ik wilde dat ook niet. Ik heb toen mijn 'mental attitude' veranderd, en werd daar gelukkig. Dat was niet eenvoudig. Het kostte veel tijd en het was veel werk, maar ik heb er vooral veel van geleerd, en het helpt me ook nu nog. Dit principe is ook toe te passen op heel eenvoudige dingen. Je kunt bijvoorbeeld droevig worden van regen. Dat hoeft niet. Dat scheelt je heel wat levensvreugde. Je eigen houding veranderen, vergroot je geluk aanmerkelijk. Dat zie ik ook vaak bij mensen, die ziek zijn of gehandicapt, en die

daar een goede weg in vinden. Bewonderenswaardig! Maar het blijft moeilijk. En soms, als het niet anders kan, moet je kiezen voor een andere omgeving. Marlene vertelt dat ze hier anderhalve week geleden is gekomen met een enorme woede. Hier heeft ze geleerd daar op een andere manier mee om te gaan. Ze leed zelf het meeste daaraan. Omarm het, accepteer het zoals het is. Ze heeft het omarmd – zoals Tich Nhat Hanh zegt: ‘het gewiegd als een kleine baby’. Dat is compassie hebben met jezelf. Dan kun je ook compassie hebben met de ander, zelfs dus met degene op wie je zo woedend bent. Ook Lilian heeft hier ervaring mee. Ze had grote moeite met haar familie: hoe ze met elkaar omgingen en gaan. Ze heeft geleerd er zelf anders in te staan. Maar ze heeft er toch ook nog veel verdriet van.

Dan is het tijd voor de wandelmeditatie buiten. Een uur lang bij elke stap die je zet, je bewust zijn van die stap. Steeds weer dwalen mijn gedachten af, maar steeds ook weer kan ik mijn aandacht ombuigen en richten op de volgende stap. Na het eten bekijk ik de boeken die in de meditatiehal worden gebruikt op de verschillende dagen van de week. Ik kom dus iets later op onze kamer, dan Elfriede en Marie-Ange. Ze hebben net een muis zien lopen. Hij heeft gegeten van de chocola van Elfriede. En net nu heb ik die verhipte koekjes gekocht!! Volgens de anderen kan de muis niet op het bovenste bed komen. Daar leg ik het dan maar neer. Ingepakt in een plastic zakje. Zou het helpen?

Gelukkig vindt iedereen de koekjes lekker. Die zijn dus wel gauw op.

Woensdag 2 juni

We hoeven alweer pas om 5.30 uur op te staan. Dat komt goed uit, want ik heb vannacht ineens zomaar een paar uur wakker gelegen. Ik denk dat het van de overdosis cafeïne is gekomen! Ik was klaarwakker. Al die tijd heb ik aan eten gedacht! Helaas lukte het me niet om mijn gedachten stop te zetten en mezelf tot slaap te dwingen.

Vandaag gaan we de auto's wassen: de busjes waarmee de zusters en de gasten voor de Dharma lezingen van het ene naar het andere centrum worden vervoerd. Ze zijn ontzettend vies. De schoonmaakmiddelen die we gebruiken zijn weer beperkt, en we lopen elkaar behoorlijk in de weg, maar uiteindelijk worden ze toch wel wat schoner dan ze waren. Ik moet nog wat doorgeven van de teksten, die hier overal hangen. Eerst ‘luisteren naar de klok’. Daarvan bestaan drie versies:

Versie 1.

Luister, luister!

Dit prachtige geluid, brengt mij terug naar mijn ware woning

Versie 2

Luisterend naar de bel, voel ik dat wat mij kwelt, verdwijnt.

Mijn geest is kalm, mijn lichaam ontspannen,

Er komt een glimlach op mijn lippen.

Als ik het geluid van de bel volg,

Brengt mijn ademhaling mij terug

Naar het veilige eiland van geconcentreerde aandacht.

In de tuin van mijn hart bloeit de bloem van de vrede in volle pracht.

Versie 3

Als ik de bel hoor, kan ik al mijn kwellingen laten gaan.

Mijn hart is rustig. Mijn verdriet is voorbij.

Ik ben niet langer gebonden aan wat dan ook.

Ik leer te luisteren naar mijn lijden

En naar het lijden van de ander.

Wanneer begrip in mij ontstaat, komt ook het mededogen.

Vergankelijkheid

De dag eindigt

Ons leven gaat voorbij.

Laten we goed kijken:

Wat hebben we gedaan met de tijd, die is verstreken?

-ijverig oefenend met ons hele wezen,

leder moment, ten volle levend -

Laten we ons bevrijden van elk lijden

Ons bewust zijn van onze vergankelijkheid,

Opdat ons leven niet voorbijgaat in nutteloosheid.

In de badkamer:

Terwijl ik mijn tanden poets, beloof ik puur en liefdevol te spreken

Bij elk goed woord, gaat een bloem open in de tuin van mijn hart

Bij het handen wassen:

Het water stroomt over mijn handen.

Dat ik het op een goede manier gebruik

Zodat onze kostbare planeet behouden blijft.

Water komt van bronnen hoog uit de bergen

Water loopt diep in de aarde

Op wonderbaarlijke wijze komt het water naar ons toe,

En onderhoudt al het leven.

Mijn dankbaarheid is groot.

Als je in de spiegel kijkt

Bewustzijn is een spiegel,

Die de vier elementen reflecteert.

Schoonheid komt

van een hart, dat liefde voortbrengt,

En van een geest, die open is.

Als je wc en/of badkamer schoonmaakt:

O, wat is het heerlijk, schoon te maken!

Hart en geest: van dag tot dag worden ze helderder.

Op diverse deuren staat:

Elke morgen vreugde schenken,

Elke middag pijn verminderen

Bij het thee drinken:

Deze kop thee in mijn beide handen

Mijn gedachten zijn helemaal gericht op de thee,

Dat is 'mindfulness':

Mijn lichaam en geest zijn helemaal in het hier en nu.

En nog een hele mooie, vind ik:

'Reverence is the nature of my love'.

Eerbied is de aard van mijn liefde.

Donderdagmorgen 3 juni

Iemand wees me er gisteren op dat je ook kunt mediteren op bepaalde woorden.

Dus bijvoorbeeld, bij de inademing denk je aan 'kalmte' en bij de uitademing aan 'glimlach'. Dat ga ik vanmorgen proberen. Heerlijk: wat een kalmte adem ik in. Een glimlach op mijn gezicht toveren bij elke uitademing, terwijl er niet iets is om te lachen en niemand tegen wie ik kan glimlachen. Dat

is een beetje ingewikkeld, maar later op de dag merk ik wel, dat die glimlach heel gemakkelijk en automatisch tevoorschijn komt.

Ik mediteer op dezelfde manier op de woorden overvloed en dankbaarheid.

Het maakt me bewust van de overvloed hier: het heerlijke eten, de prachtige natuur, de vriendelijkheid van de zusters, hun gastvrijheid, dat ze ons laten delen. Ik denk ook aan onze overvloed thuis, fijne mensen om ons heen in familie, vrienden en op het werk en in de gemeente, ik denk aan het heerlijke eten dat we altijd ter beschikking hebben, een heerlijk huis in een welvarende maatschappij.

Na de meditatie buigen we drie keer diep: op de knieën met het voorhoofd op de grond.

Ik weet niet waarvoor maar ik vul het maar op mijn eigen wijze in: voor God, voor Christus en voor de Heilige Geest

Dharmalezing

Vandaag gaan wij uit: naar New Hamlett in de buurt van de plaats Duras. Omdat Thich Nhat Hanh er niet is, is er geen Dharma lezing, maar er is gelegenheid om vragen te stellen. In het – toch wel schone – busje maken we de prachtige tocht. Wat een prachtig centrum. Weer heel Frans, maar wat moderner en beter uitgerust dan het onze.

Voor het gesprek gaan we naar een grote zaal. We zitten in een halve cirkel. Er zijn één zuster en twee broeders die onze vragen zullen beantwoorden. Eerst worden er vragen verzameld. Ik vraag hoe je jongeren het beste kunt benaderen. Om de beurt nemen ze een vraag voor hun rekening. Altijd worden elke vraag en antwoord begonnen en beëindigd met het vouwen van de handen, als een lotusbloem voor je gezicht, een glimlach en een buiging. Ze spreken uit hun eigen ervaring.

De jongeman, die mijn vraag voor zijn rekening neemt, vertelt dat hij als tiener erg was geïnteresseerd in spiritualiteit. Hij wilde antwoorden vinden. Belangrijk vindt hij om te proberen jongeren te leren kennen. Dat kost tijd. We moeten ons hart voor hen openen, zodat wederzijds vertrouwen groeit. Op die leeftijd ben je kwetsbaar. Het is geen rustige tijd. We moeten hen omarmen, niet 'duwen'. Ik hoef hen niet te onderwijzen. Blij zijn om hen te zien, tijd met hen doorbrengen, vrienden zijn. Zij onderwijzen mij. Ook hier is sprake van wederzijdse afhankelijkheid ('interbeing'): ik ontvang van hen en zij van mij.

Als ik me zorgen maak, heb ik het recht hen dat te vertellen.

Toen hij tiener was, miste hij vertrouwen in volwassenen. Hij was zelf het meest onder de indruk van mensen, die ergens voor stonden. Energieke en enthousiaste mensen, die hem belangrijke vragen stelden, 'levende' mensen, die open stonden, belangstellend en vriendelijk waren. Mensen, die 'aanwezig' zijn: bij wie geen verschil is tussen wie ze zijn en wat ze uitstralen. Als wij 'aanwezig' (present) zijn, dan zullen ze ons vragen stellen.

Een andere vraag is hoe je goede zadjes het beste water geeft. Door dingen te doen die je voeden. Als je slechte zadjes hebt? Die kunnen omgevormd worden. Door bij jezelf te zijn, er niet tegen te vechten, door de moeilijkheden juist te verwelkomen, (it's all in our heads) te observeren, er met je aandacht bij te zijn, niet oordelen maar voelen, en proberen ze te vervangen door positieve dingen. Als je oefent, zul je veranderen, maar het kost tijd. Stukje bij beetje zul je merken dat je steviger wordt.

Hoe kun je jezelf steeds weer herinneren aan het oefenen? Vriendelijk zijn voor jezelf, creatief zijn en zoeken naar nieuwe wegen, je verbinden, jezelf een belofte doen, desnoods schriftelijk.

Ook de sangha (de gemeenschap, die samenkomt om te luisteren en te oefenen, wat bij ons de gemeente is) komt nog ter sprake. Die is belangrijk. Die heb je nodig om te blijven oefenen.

De sangha scheidt de voorwaarden voor de oefening. In de sangha ontwikkel je gemeenschapsgevoel. De sangha heeft en geeft kracht: het is een collectieve energie.

We gaan de wandelmeditatie doen. De pruimenboomgaard hier ligt op een heuvel. We gaan er dwars door heen. Boven pauzeren we een tijd om te genieten van het uitzicht. Ongelofelijk wat een mooi plekje. Als iemand overweegt om naar Plum Village te gaan, zou ik New Hamlett aanraden; maar ik heb Upper Hamlett niet gezien natuurlijk.

Het is tijd voor de maaltijd. Als ik heb opgeschept, zie ik niemand meer. Waar is iedereen gebleven.

In de meditatiehal. Balancerend met een bord en een kom soep en een schaal met besjes loop ik het hele eind ernaar toe. Weer wachten we tot iedereen er is. Normaliter zijn er dus nog veel meer mensen. Tijdens de zomerretraites houdt Thich Nhat Hanh zelfs twee Dharma lezingen per dag! We eten in stilte. In de rij voor de afwas spreek ik Simon nog even. Of ik mijn vraag stelde in verband met mijn eigen kinderen. Nee. Het was met het oog op de catechisanten in mijn gemeente. Ik ben predikant. Ik geloof dat hij schrikt. Zondag vertelde hij dat hij zich nooit thuis heeft gevoeld in de kerk. Hij houdt blijkbaar liever maar een beetje afstand. Als we aan het eind van de middag weer terug zijn in Lower Hamlett zijn we uitgeput (?!): we duiken allemaal in bed!

Vrijdag 4 juni

Om 5.30 uur opgestaan, om 6.00 uur meditatie, weer op de woorden 'kalmte en glimlach' en 'overvloed en dankbaarheid'. Deze keer schieten mij te binnen de overvloed van de het geloof, de mensen die het ons hebben doorgegeven en de kinderen, aan wie wij het niet genoeg hebben doorgegeven.

Van 7.00- 8.00 uur maak ik mijn laatste wandeling. Ik ga richting Loubès Bernac. Nog één keer laat ik de schoonheid van het landschap diep tot me doordringen. Zo voed ik mijn geluk. Eens kijken of ik na al dit mediteren rustig kan blijven als die vreselijke honden weer beginnen te blaffen. Ik loop langs het eerste huis. De Sint Bernardhonden zijn stil. Blijkbaar slapen ze nog. Ook bij het huis met de herdershonden is alles nog in rust. Als er ik net voorbij ben, rijdt daar een auto het erf op. Meteen barst het geblaf weer los. De koude rillingen lopen over mijn lijf. Ik kijk niet om. Hopelijk gaat alles goed. Als ik even later omkeer, en er dus nog een keer langs moet, beginnen de honden meteen luid te blaffen. Tot mijn afgrijzen zie ik dat het hek nog openstaat. Het is bezig zich automatisch te sluiten, maar het is nog open. De honden kunnen er gemakkelijk door. Tot mijn grote opluchting en verbazing komen de honden niet door het hek. Ze blijven er achter. Toch goed opgevoed, die honden. Natuurlijk lopen ze de honderden meters van hun tuin weer met mij op, maar nu kan ik het goed verdragen.

Ik geniet nog een keer van het heerlijk ontbijt. Uitvoerig kauw ik op mijn stukjes sinaasappel. Na het ontbijt spullen pakken. In vijf minuten heb ik alles gepakt. Ik verschoon mijn bed, voor de volgende gast. Maak de badkamer en de twee wastafels en wc's in de schuur schoon. Prullenbakken legen en zakken naar de container brengen. Klaar. Het duurt nog ruim een uur voordat we vertrekken. Wonderlijk: normaal schiet ik altijd gigantisch in de stress vlak voor een vertrek, en nu ben ik al om 9.45 uur klaar.

Nog maar even naar het kantoortje. Is mijn betaling gelukt? De zuster weet het niet. De zuster die toegang heeft tot de bankrekening is in Duitsland. Ik kan thuis wel zien of het bedrag is afgeschreven van mijn rekening. Zo niet, dan nemen ze nog wel contact met mij op. Ze bedankt mij voor mijn bezoek, en hoopt dat ik nog een keer terugkom! Echt een lieverd. Mijn oog valt op een spreuk die ik nog niet eerder heb gezien:

'Goed luisteren om beter te kunnen begrijpen, goed kijken om beter te kunnen liefhebben'. Hij hangt bij de poort. Die neem ik mee. Dan gaan we. Cecile en Emanuelle brengen ons. Ze kletsen volop. Wij zitten stil achterin. Wonderlijk: door die Noble Silence voel je veel minder behoefte om te praten, ook als er geen Noble Silence meer is. Zoveel dingen die je normaal zegt, lijken nu zo volstrekt overbodig. Ook in de trein zijn we vrij rustig. Elfriede heeft de laatste dagen veel gehuild. Marie-Ange en ik juist de eerste dagen. In Libourne nemen we afscheid van Marie Ange. Elfriede en ik reizen samen naar Bordeaux. Zij neemt daar de TGV naar Amsterdam. Ik blijf er nog een nacht, voordat ik doorreis naar Maçon, voor mijn volgende - en laatste - retraite. Als we het station in lopen hebben we allebei dezelfde gedachte: brood!! Elfriede weet een goede bakker op het station. Het zal wel. Ik ga lekker mijn eigen bakker opzoeken in het centrum van de stad!

Het kost me heel wat zoeken voordat ik 'm terugvind bij de Place Tournus. Hij heet 'Paul', 'Maison de qualité, fondée en 1889'. In ieder geval heb ik nu weer zo'n heerlijk broodje voor de treinreis morgen. Ik zoek het hotel op. Het is heel eenvoudig, maar het voelt als enorme luxe na de afgelopen week. Nu eerst naar de wasserette en dan de stad in. Wat een geweldige stad is Bordeaux! Ik

geniet van een heerlijke Franse maaltijd in een gezellig restaurantje in een gezellig straatje. De volgende morgen stap ik vroeg in de tram. Als ik uitstap voor het station valt mijn oog op de bakker naast de ingang: 'Paul', 'Maison de qualité, fondée en 1889'! Wat! Dat was dus de bakker van Elfriede! Daar heb ik gisteren wel een uur naar lopen zoeken in de binnenstad! Hier hebben ze ook een filiaal. De reis, per TGV, duurt de hele dag: via Toulouse, Montpellier, Avignon en Valence naar Lyon, en vandaar naar Maçon.

Wat heb ik meegekregen van Plum Village?

- * Ik ben dichterbij mezelf gekomen door de oefeningen en door de stilte.
- * Ik heb veel gehuild deze retraites. De laatste jaren huilde ik bijna nooit.
- * Ik merk dat het me goed heeft gedaan. Ik ben óók veel vrolijker nu.
- * Oog en liefde voor de grote waarde van eenvoudig leven.
- * Heel belangrijk: een groot respect voor de zusters en voor de wijze waarop de zusters hun geloof in de praktijk brengen!!!
Daar kunnen wij als christelijke kerken veel van leren, vind ik.
- * Een nieuw besef van de kracht van de sangha – in ons geval: de gemeente.
Zo sterk kun je dus samen staan!!!

Taizé

Zondag 6 juni

De bus van Maçon naar Taizé gaat om 7.00 uur, om 8.00 uur en dan pas weer om 13.00 uur. Ik neem de bus van 13.00 uur. Even nog genieten van het alleen zijn en van de luxe en het comfort van het hotel. Even nog op een gewone stoel zitten, in alle rust mijn haar wassen, ontbijten, inpakken en wat schrijven. Ik mis dan wel de kerkdienst. Daar staat tegenover dat ik de komende week drie keer per dag in de kerk zal zitten. Dat moet genoeg zijn.

Het kaartje voor de bus kost € 1,50. Voor € 1,50 een busreis van een uur! Het begint te onweren en te regenen. In een buurt met vrijstaande huizen zie ik een echtpaar op hun terras. Ik benijd hen. Heerlijk in hun eigen huis, in hun eigen tuin. Zij kunnen gewoon naar binnen gaan, als ze dat willen!

Een week Taizé. Ik zie er tegenop. Ik moet weer zo nodig. Zucht. Waarom doe ik dit allemaal. Ik had toch ook thuis kunnen blijven. Gezellig. Gewoon. Niet al dit gedoe. Ik heb gehoord dat het ontbijt in Taizé bestaat uit een broodje en een reepje chocola. Brrr! Weer onbekende mensen, weer een onbekende gang van zaken, weer een week in een slaapzaal, weer leven in alle eenvoud. Zo zit ik wat te miezeren tot ik ineens denk: ik lijk wel een oude zeur. Waar heb ik het over? Massa's mensen gaan naar Taizé. Wat is het probleem. Wat heb ik nou net de afgelopen week geleerd. Ik denk aan mijn ademhaling. In en uit. Misschien helpt dat. Ik adem in en ik adem uit. 'Kalmte' in, 'glimlach' uit. Het voelt al iets beter.

Het landschap is heuvelachtig maar toch weer heel anders dan in Schotland, Hildesheim en de Dordogne. Het doet meer denken aan de Alpen: een breed rivierdal met aan weerszijde dan wel geen bergketen, maar toch een lange rij heuvels. Het groen is anders, donkerder, dan in de Dordogne. We rijden door Cluny. Ik zie iets - maar niet veel - van de oude ommuurde abdij (in 910 n.Chr. gesticht). We gaan van de doorgaande weg af, rijden door een piepklein middeleeuws dorpje, en dan, even later, stopt de bus voor de ingang van Taizé.

Taizé

Een open terrein ligt voor me. Bij de ingang een houten poort met luidklokken en een klein gebouwtje met het bord 'Welkom' in vele talen. Het gaat open om 15.30 uur. Het is nu 14.00 uur. Wachten dus. Ik loop wat rond. Een afdak met bankjes (van drie planken: 2 pootjes en 1 horizontale plank om op te zitten) eronder. Daarachter de afwaskeuken: een ruimte waar tieners grote ketels schoonmaken. Het ziet er vrolijk uit. Onder een ander afdak staat een bordje 'extra eten'. Misschien een kop thee of koffie of zoiets voor mensen die op andere tijden arriveren? Er is niets. Afijn. Hoeft ook niet. In de bus heb ik een sandwich gegeten, er zijn hier kranen en ik heb een flesje.

Ik red het wel tot de maaltijd van 19.00 uur.

Met m'n bagage loop ik weer verder. Nog een afdak, een tentdak, met banken eronder, en nog één. Het heeft wel iets van het indianenkamp van één van mijn broertjes vroeger, of van een camping, of een vluchtelingenkamp. Het ziet er vrolijk en ontspannen uit. Enkele groepen jongeren met bagage zitten onder zo'n tentdak. Ook een paar groepen volwassenen. Een beetje verloren voel ik me. Niemand spreekt me aan. Ik spreek ook niemand aan. Ik zie ook mensen met slaapzakken. Verhip. Had ik een slaapzak of een lakenzak mee moeten nemen? Niet goed opgelet!

Dan een rechthoekig gebouw. De kerk.

Het is een soort zaal. Super eenvoudig. Bij de ingang een paar plankjes met Bijbels in alle talen, stapels liederenbundels en een formulier met de instellingswoorden van het avondmaal, ook in vele talen. Een toelichting bij de eucharistie hangt aan de muur. Die is op zondagmorgen. Ook tijdens elk morgengebed worden brood en wijn uitgedeeld. Brood en wijn zijn voor iedereen, ook voor kinderen, ook voor mensen, die nooit gaan, ook voor hen, die denken, dat het niet voor hen is. Als je Christus wilt ontvangen, ben je welkom. Vóór in de kerk, grote 'vlammen', lijken het wel, van

doek: oranje/rood, rechtopstaand, uitlopend in een punt, een paar blokken van opeengestapelde open kubusvormpjes met (nu niet brandende) kaarsjes erin. In de rechter zijmuur zijn zes kleine, gebrandschilderde ramen: Jezus op een ezel, de verheerlijking op de berg, een duif. In het midden van de kerk, in de lengterichting, is door twee rijen lage (1 m hoog) afrastering van groene bladeren een soort middenschip gecreëerd. In die strook in het midden staan hier en daar knielbankjes en een stuk of zes stoelen. Achter elkaar, rechts voorin. Ik weet niet voor wie die zes stoelen zijn. Niet voor mij en al die andere honderden tot duizenden mensen in ieder geval. Dat wordt dus een hele week op de grond zitten.

Ik loop weer verder. Links van de kerk is een toiletgebouw en achter de kerk, evenwijdig daaraan rijen 'barakken'. De slaapvertrekken, vermoed ik. Aan de andere kant van de weg zijn grote parkeerterreinen en ook een veld met hele grote (40 m lang?) blauwe tenten. Ik loop terug. Wachten maar. Wat is nou een uur? Geen probleem. Een mevrouw spreekt me aan. Een Française. Ze is hier vandaag met een groep van het bisdom: mensen, die pas zijn gedoopt of hun eerste communie hebben gedaan. Ze spreekt me aan omdat ik alleen ben. Ze vindt het niet leuk als iemand alleen is. Aardig! Ik ga zitten op een bankje. Een mooie gelegenheid om wat te schrijven. Na drie kwartier typen op dat bankje voel ik mijn billen, en mijn rug. Na drie kwartier al! Mijn hemel! Hoe moet dat een hele week! Vroeger voelde ik nooit zo iets. Ik word oud. Ik stop. Het is kwart over drie.

Naar de ontvangst.

De Nederlanders – vier – worden naar Froukje gedirigeerd. Meteen is mijn 'verloren' gevoel weg. Dit is heel persoonlijk en kleinschalig.

Froukje is gisteren aangekomen. Ze heeft eindexamen gedaan. De dag voor de uitslag reist ze weer terug naar Nederland. Zolang ze hier is, doet ze vrijwilligerswerk.

Na een korte begroeting stuurt ze ons door naar de 'betaling'. Ook een jonge man, een student, zo te zien. De broeders hebben alle taken uitbesteed aan jongeren. Niet alleen de corvee, waaraan iedereen mee moet doen, maar ook de organisatie wordt door jonge vrijwilligers gedaan. Ze verblijven hier zo'n drie maanden tot een jaar, en ook wel korter blijkbaar. Deze jongen heeft één arm. De creditcard werkt niet, dan maar de gewone kaart. Weer geen pin nodig! Afijn. Het zal wel goed zijn. Ik krijg een soort knipkaart voor de maaltijden deze week en ik krijg het nummer van de kamer waar ik zal overnachten. Helemaal aan het eind van het terrein. Een klein gebouwtje, met verschillende deuren, achter elke deur een kamertje met 3 stapelbedden en een rek voor de koffers. Mijn koffertje is dus deze week mijn kast. Ik leg de wekker en de zaklantaarn op strategische plekken onder mijn bed. Op dit moment is er alleen nog een jonge Duitse vrouw, Marion. Ze heeft twee kinderen van 14 en 3 jaar. Ze is voor het eerst sinds de geboorte van haar tweede kind alleen een week weg. Als tiener was ze ook al in Taizé, maar in die tijd waren er alleen maar koude douches. Dat vond ze te hard. Een paar jaar geleden kwam ze weer terug. Nu zijn de voorzieningen beter geworden. Ze had behoefte om even uit de dagelijkse hectiek te stappen. Als jonge moeder voelt ze zich permanent in beslag genomen door anderen. Ik vertel van mijn voorgaande retraites. 'Dan ben je vast al helemaal verlicht', zegt Marion. 'Bijna perfect', spot ik met haar mee, en ik denk aan mijn getob in de bus een paar uur geleden.

Er is nog tijd voor een nadere verkenning van het terrein.

Ik hoop dat ik nog een laken kan regelen. Op het bed ligt alleen een hoedlaken en een deken. Er is een huis, El Abioth, op het terrein van 'de zusters' – daar kan ik het vragen. Achter de 'balie' praten twee jonge vrouwen Nederlands met elkaar. Inderdaad – zij heeft een laken. Gelukkig! Ik ben héél blij! Direct onder de muf ruikende deken slapen, lokt me niet erg. Ik maak van de gelegenheid gebruik om even te vragen wie zij zijn. Zij zijn zusters van – als ik het goed heb onthouden – St. Adreas. Zij hebben zich verbonden aan hun orde, en werken in Taizé. Ze dragen gewone kleren, net zoals de broeders. Tijdens de diensten dragen de broeders een witte gebedsmantel. De zusters zitten tijdens de dienst tussen de andere kerkgangers. Zij dragen een grijze jurk, tot net over de knie, en een kapje. Wat hun taken precies zijn, is me niet helemaal duidelijk. In ieder geval is de medische zorg en de EHBO bij hen ondergebracht en meisjes en vrouwen kunnen ook een gesprek met hen aanvragen.

Om 19.00 uur is het avondeten.

De jongeren en de volwassenen eten apart. De jongeren vóór op het terrein, de ouderen in tent F, helemaal achteraan. Als de maaltijd niet vegetarisch is, moet je als vegetarische volwassene je maaltijd vóór halen, bij de jongeren, en vervolgens helemaal naar tent F lopen, en daar - bij de andere volwassenen - je bord leeg eten. Blijmoedig maak ik de wandeling (een kilometer?) met mijn bord met pasta. Ik ben intussen gewend om een heel eind met mijn eten te lopen! Het eten gaat weer snel hier. Ik schuif aan en ben meteen in gesprek met een drietal Denen en een drietal Duitsers. Zij komen hier elk jaar. Ze vertellen mij, dat je hier alleen een lepel krijgt. De hele week zal ik geen messen en geen vorken zien. Ook je brood moet je snijden en smeren met je lepel. Oké. Ik heb het nog nooit eerder geprobeerd, maar het zal heus wel lukken. Langzamerhand leer ik me al heel aardig met heel weinig te redden, vind ik zelf. Ik ben nog lang niet klaar of corveërs komen al weer langs om de borden op te halen. Als ik eindelijk klaar ben, is alles al opgeruimd. Ik breng mijn bordje zelf maar naar de afwaskeuken. Ook daar zijn ze al bijna klaar met de afwas!

Nu het avondgebed.

Ik pak de bundel en enige losse papieren bij de ingang en zoek een plekje net aan de andere kant van de groene afscheiding. Hier en daar zitten al mensen en ook in het middengedeelte zitten al een paar broeders. Langzamerhand begint de kerk vol te stromen. Vanaf de voorkant van de kerk komen de broeders binnen. Een man die net nog in gewone kleren aanwijzingen gaf aan een paar jongeren, komt nu in een gebedsmantel naar binnen. Om 20.20 uur beginnen de klokken te luiden. Er komen steeds meer broeders. Het houdt maar niet op. Zelfs op het allerlaatste nippertje nog.

Ik wist niet dat er zoveel zijn. Een paar ouderen, een paar zestigers en vijftigers schat ik, maar ook hele jonge mannen. Er zijn hele leuke bij! Blank, zwart, uit Afrika, uit China, uit Latijns Amerika, uit Indonesië, uit de hele wereld, zo te zien. Eén van hen, het kan niet anders, is de tweelingbroer van de monnik in Plum Village, die mijn vraag heeft beantwoord. Als twee druppels water!

Zouden de oudste broeders voorin zitten en de jongeren meer achterin? Helemaal gaat dit niet op. Vrij voorin zit een hele jonge man. Later dringt tot me door dat hij het instrument bespeelt. Wat is het - een orgeltje, een keyboard? Ik kan het niet zomaar thuisbrengen. We beginnen te zingen. Vanaf het allereerste moment voel ik me helemaal thuis. Dit is mijn traditie. Ik ben christen. Ik ben geen boeddhist. Dat heb ik ook nooit willen worden. Ik ben nu eenmaal in een christelijke kerk en in een christelijke cultuur opgegroeid. Dat is mijn achtergrond en ondanks alles wat er fout gaat, en in het verleden fout is gegaan, is ook dat een rijk geloof en een rijke cultuur. Ik heb groot respect voor de zusters en de broeders, die ik in Plum Village heb ontmoet. Ik heb veel van hen geleerd. Vooral hebben ze mij, door de manier waarop zij hun geloof beoefenen, geïnspireerd om meer te leven naar mijn eigen geloof, om het duidelijker vorm te geven en er duidelijker voor uit te komen. Maar ik ben en ik blijf een christen. Hier is mijn 'thuis'.

Het nummer van het lied wordt geprojecteerd op enkele plaatsen aan de lange zijden van de kerk. De broeder begint te spelen, of soms ook te zingen, en iedereen zingt mee. Elk lied zingen we heel vaak achter elkaar. Op deze manier leer je de liederen wel kennen, en vooral ook: op deze manier dringt goed tot je door, wat je zingt. Je komt in een gebedshouding, een meditatiehouding. In het liederen- en gebedenboek staat: 'De liederen zijn erop gericht mensen te helpen tijd te nemen voor Gods aanwezigheid. Ze moeten lang genoeg gezongen worden om afleidende gedachten tot rust te laten komen en de tekst van het lied tot ons door te laten dringen. Normaal wordt ieder lied zo'n vier tot acht minuten gezongen (de liederen verliezen hun zin als ze slechts drie of vier keer herhaald worden). Het aantal keren dat een lied gezongen wordt, hoeft niet van te voren vast te staan, maar iemand, een zanger of instrumentalist krijgt de taak een lied te beëindigen en het volgende in te zetten'.

Op een gegeven moment gaan wat broeders staan. Ook om mij heen is alles in beweging. Ik sta al, als tot mij doordringt, dat ik de enige ben, die staat. De anderen hebben zich alleen maar omgedraaid! Achteraan het middenpad leest een broeder een Bijbeltekst in twee verschillende talen. Vervolgens zingen we een lied en daarna draait iedereen zich weer om. Dezelfde tekst wordt in nog twee talen gelezen, daarna gaan we weer zingen, en dan volgt een lange periode van stilte,

opnieuw gevolgd door zingen. Op een gegeven moment staan de broeders op en lopen weg. Geruisloos heeft een andere broeder plaatsgenomen achter het keyboard. Hij gaat gewoon door met begeleiden. Enkele mensen staan op en gaan weg, maar de meesten blijven zingen. Het ene lied na het andere. En ieder lied heel vaak achter elkaar. In allemaal verschillende talen – ook een Nederlands lied en een Deens lied. Er zijn deze week veel Denen en Nederlanders heb ik gehoord. Attent! Ik kijk op mijn horloge. Het is al 21.40 uur! Ik zit al zo'n anderhalf uur in de kerk! Ik moet stoppen. Straks dreunen die liedjes de hele nacht door mijn hoofd!

Ik heb dorst. En ik heb ook even genoeg water gehad. Dan maar een biertje bij de Oyak. (het ontmoetingspunt/winkeltje/barretje vooraan het terrein.) De Oyak is een paar keer per dag open: aan het begin en aan het eind van de middag, en 's avonds van 21.45- 22.45 uur. Je kunt er wijn en bier krijgen (maximaal één bekertje per persoon). Het wordt beheerd door jongeren. Natuurlijk! Het bier smaakt goed. Ik heb even geen zin meer in gesprekken. 'Noble silence'. Langzaam loop ik terug naar de barak. Het voelt goed hier te zijn.

Maandag 7 juni

Één keer moet ik naar de wc deze nacht. Er brandt zwak licht in de ruimte met de toiletten, de douches en de wastafels. Alles is goed te vinden dus. M'n zaklantaarn kan ik wel opbergen. Als ik terugkom, doe ik heel zachtjes de deur van onze kamer open. Ik ben goed getraind intussen. De mevrouw in het bovenste bed vlakbij de deur – ik heb haar nog niet ontmoet – vliegt overeind en gaat luid fluisterend tegen mij te keer! In het Duits. Ze is zich dóód geschrokken. Wat denk ik wel, haar zo aan het schrikken te maken? Een stortvloed van verwijten krijg ik over me heen. Dat kan nog leuk worden. Ik moet elke nacht wel een keer naar de wc en het zou kunnen dat ik niet de enige ben. Wat een theater. Op deze manier maakt ze iedereen wakker! Ik begrijp er niets van. Op een gegeven moment zeg ik dat maar tegen haar. Ik loop verder en duik mijn bed weer in. In bed moet ik verschrikkelijk lachen. Ik probeer me in te houden. Straks maak ik iedereen nog wakker met mijn geproest! Maar ik kan er niets aan doen. Het is té zot. Déze mevrouw is in ieder geval nog niet 'verlicht'. Later probeer ik het van een andere kant te bekijken. Misschien was ze wel heel moe, na een hele lange reis, misschien heeft ze wel een hele moeilijke tijd gehad, en is ze hier om te herstellen. Geen idee, maar ik kan er niets aan doen: ik blijf lachen. De volgende morgen spreek ik haar aan. Ze heet Vera. Ze biedt haar excuses aan. Ze heeft een posttraumatische stressstoornis. Ze heeft een ernstig auto-ongeluk gehad en daar is ze nog niet van genezen. Van iets heel kleins kan ze heel erg schrikken. Zij en Emma, die ook op onze kamer slaapt, zijn hier samen met een groep jongeren en hun begeleiders.

Om 8.15 uur is het ochtendgebed.

Weer veel zingen, een schriftlezing in verschillende talen, een stilte, en nu ook de eucharistie. Op verschillende plaatsen van het middengedeelte staan twee broeders met brood en wijn. Er wordt niks aangekondigd of ingeleid, alles spreekt voor zich.

Het ontbijt.

Ook in tent F. Alles voor volwassenen is in tent F, of (als het droog is) op het grasveld ernaast. Wij hebben houten banken, een paar tafels én: metalen klapstoeltjes (heel eenvoudig, vervelend en gebutst). Toch attent van de broeders dat ze rekening houden met de oudjes. Dat maakt het leven een stuk aangenamer.

We lopen langs een tafel met corveërs erachter. Achtereenvolgens krijg je een (presenteer)blaadje, een soort soepkom (van kunststof), een lepel, een broodje, een botertje en een jammetje.

Een eindje verder staat een tafel met schalen met poeders: koffie, thee, choco, melk. Je schept een paar lepels poeder in je kom, vervolgens tap je heet water uit het reservoir en voilà: je drankje. Koffie, cacao, suiker, melk en zelfs poeder-théé – (het is de beroemde Taizéthee). Dat heb ik nog nooit gezien. De koffie dus maar. Smaakt uitstekend! Waar heb ik in Iona zo moeilijk over gedaan! (Thuis zet ik wel weer echte koffie.) Ik ontmoet William en Claire, een echtpaar uit Oxford. Ook zij zijn hier al veel vaker geweest.

Om 10.00 uur is de Bijbelstudie.

In tent F staan de klapstoeltjes in een halve cirkel. Iemand zet z'n fiets in de tent. Het is broeder Wolfgang. Hij leidt de Bijbelstudie. Hij is van mijn leeftijd, schat ik. Een Duitser. Eerst probeert hij helder te krijgen welke nationaliteiten vertegenwoordigd zijn, zodat hij weet in welke taal hij moet praten. Dat is nog niet eenvoudig. Er zijn Russen, Filippijnen, Denen, Duitsers, Engelsen, Amerikanen en Nederlanders. Er is niet één taal die iederéén kan begrijpen. Een oudere Zwitserse dame werpt zich op als tolk. Zij kan goed naar het Frans vertalen, maar dat is nog niet afdoende. Uiteindelijk doet Wolfgang zijn verhaal in drie talen, elke zin opnieuw: eerst in het Engels, dan in het Frans en dan in het Duits. Hij doet het nog vlot ook, en met humor! Knap!

Wolfgang vertelt eerst iets over de dagindeling in Taizé.

Het hart van het dagelijks leven zijn de gebeden. 'Wat zouden we zijn zonder de gebeden?' De tweede dimensie is het werk: het in de praktijk brengen van wat je bespreekt. Het geloof moet in de praktijk zichtbaar zijn. Het woord van God komt op aarde. Het moet iets doen. Anders terugkeren. 'Er is geen wonder zonder werk' (!).

In Taizé werken we allemaal mee. Het werk op zich is belangrijk: dat de wasruimten schoon zijn, dat het eten wordt opgediend en dat er wordt afgewassen, maar er is nog een ander aspect: door dit werk te doen, leren we de dingen te zien met de ogen van de ander. Hoe kijken we aan tegen de mensen, die toiletten schoonmaken en vuilnis ophalen? Vertrouwen begint, volgens Wolfgang, met het kunnen zien met de ogen van de ander. Dan heb je het over solidariteit. Daarvoor geven de broeders hun leven.

Wolfgang heeft het ook over de jongeren. Het gaat de broeders in eerste instantie om de jongeren. Het is belangrijk dat wij hen verwelkomen, hen de ruimte geven. In de diensten kunnen wij zijn als een mantel voor de jongeren. Zelfs als er voor ons, toen wij jong waren, niet zo'n mantel om óns heen was. Dat wil niet zeggen, dat wij hen die dan ook niet moeten bieden. Wij kunnen dingen doen, die men niet aan ons heeft gedaan. We hoeven niet te handelen vanuit ons eigen tekort, we kunnen handelen vanuit de overvloed van liefde die we van God hebben ontvangen. Dat is de vrijheid van een christen.

Wolfgang noemt een voorbeeld van een ervaring die enkele jongeren hebben opgedaan bij de Europese jongerendagen in Polen. Er zijn jaarlijks terugkerende Europese- (dit jaar in Rotterdam, van 28 december t/m 1 januari) en wereldjongerendagen, (dit jaar in Santiago in Chili) Op deze jongerendagen worden de jongeren ondergebracht in gastgezinnen. Een paar jongeren waren in Polen te gast in een kleinbehuisd gezin. Zij kregen de slaapkamer. De vrouwen van dat gezin sliepen in de keuken en de mannen bij de burens. Dat is nog eens gastvrijheid! Het heeft een onuitwisbare indruk gemaakt op deze jongeren (en op ons, al die mensen, aan wie het wordt doorverteld!).

Ook vertelt Wolfgang dat het de laatste jaren moeilijker is in de kerk. De jongeren praten meer, hebben meer moeite met stil zijn dan vroeger. Hij houdt het erop dat de omstandigheden zijn veranderd. Hoe ga je daarmee om? Hij daagt ons uit, om daar samen met de broeders aan te werken.

En nu naar de Bijbeltekst.

Lukas 15, de gelijkenis van de vader met de twee zonen, oftewel de gelijkenis van de verloren zoon. Hoe je het maar wilt noemen. Vandaag gaat het over de context en over de eerste verzen. We beginnen met de context.

Daarin zien we tollenaars en zondaars, die naar Jezus gaan. Zij, die door iedereen met de nek worden aangekeken, zijn welkom bij Jezus. God kwam op aarde. Daardoor kunnen wij, wie we ook zijn, naar Hém toe gaan.

Jezus ziet het hart. Hij is fijngevoelig. Hij plakt je geen etiket op.

Waaróm komen deze outcasts naar Jezus? Om een leuke eensgezinde religieuze groep te vormen? Nee. Ze komen om het léven te vinden.

In de openheid waarmee Jezus hen ontvangt, is ook een verwachting besloten. God verwacht iets van je. Hij nodigt je uit om te worden, wie je bent, om te groeien, om de zin van jouw leven te vervullen.

Frère Roger (de stichter van Taizé), zegt Wolfgang, was altijd bang om iets te blokkeren in de ont-

wikkeling van de ander. Je wilt, Jezus wil, dat de ander groeit, uitgroeit tot wie hij kan zijn. Dat staat in het centrum van het christelijk geloof.

Hij is geweldig, deze Wolfgang. Echt verrassend. Hij moet absoluut een theoloog, en dan ook nog wel een Nieuw- of Oud-testamenticus zijn. Mijn aantekeningen gaan in de ordner met exegetische notities – dat is zeker! Na de studie krijgen we vragen mee om in de groep te bespreken:

Waarom ben ik naar Taizé gekomen?

Wat wil ik hier graag horen? Waarom?

Als ik thuis ben – bij wie wil ik graag zijn? En: wie wil graag dichtbij mij zijn?

Wat kan ik dan horen?

Wat kan ik doen om een ander enthousiast te maken voor een christelijke levenswijze, en voor het kerkzijn? Iets, wat ik niet kan delegeren aan de predikant?

Hoe zou de kerk, de christelijke gemeenschap er uit moeten zien, die mij zo enthousiast maakt, dat ik me er graag bij wil aansluiten?

Gespreksgroepen

Na de studie vormen we – heel willekeurig - **groepen** van ongeveer acht personen. In deze groepen zullen we de rest van de week elke middag samenkomen om te praten over vragen naar aanleiding van de Bijbelstudie. Vanochtend maken we alvast kennis. Ik ben in eerste instantie niet zo heel enthousiast over mijn groep. Een beetje veel Nederlanders en Belgen. Willy en Lianne uit Noord-Holland, Marian uit Drente, Charlotte, Claire en Charles uit Engeland, Frans en Annemarie uit België, John uit Australië, Josepha uit Roemenië en de Italiaanse-Belgische Maria.

Johan, Josepha en Maria zijn dertigers, Marian, Charles en ik zijn van dezelfde leeftijd. De anderen zijn allemaal wat ouder, en met name op Charlotte val ik - eerlijk gezegd - niet echt. Ik weet het, het is verschrikkelijk: ik ga op het uiterlijk af. Zij heeft een extreem overgewicht en ze ziet er ook nog eens erg onverzorgd uit. Ik begrijp maar al te goed dat je gemakkelijk veel te zwaar kunt worden, maar je kunt dan toch je haar nog wel een beetje leuk laten doen, en je een beetje leuk kleden? We maken een kennismakingsrondje. Marian was hier voor het eerst toen ze 16 jaar was. Ze is toen geraakt. Ze kwam terug op haar 22ste, in 1994 was ze hier, en nu weer. Deze keer is ze met haar vriend. Hij wilde in een hotel, zij niet. Zij wilde deel uitmaken van de gemeenschap. Hij komt 's morgens hier naar toe. Marian heeft een zoon van 19, die de afgelopen jaren kanker heeft gehad. Deze jaren hebben helemaal gestaan in het teken van de zorg voor haar zoon. Daardoor is ze haar werk kwijtgeraakt. Ze is heel laconiek. Zo is het gegaan. Nu kan ze weer gaan werken, maar dat is natuurlijk niet zomaar gemakkelijk te vinden. Ze heeft zich daarom maar aangemeld bij de thuiszorg. Daar kan ze na haar vakantie beginnen. Charles is predikant in het zuiden van Engeland. Hij is hier samen met zijn vrouw. Josepha is nieuwsgierig naar Taizé. Ze is katholiek. Taizé is bekend in Roemenië, in ieder geval in de grote steden. John is een paar weken in Europa. Hij vertrekt donderdag naar de Compiègne, naar l'Arche, de leefgemeenschap van Jean Vanier (waarin 'gezonde' mensen samenleven met geestelijk en/of lichamelijk gehandicapte mensen, om zo van elkaar te leren). Maria is een Italiaanse, 36 jaar. Ze woont al tien jaar in België. Ze woonde daar samen met haar Belgische vriend. Na zes jaar is de relatie beëindigd. Zij is in België gebleven. Ze heeft filosofie gestudeerd en is een maand geleden gepromoveerd op de mystieke geschriften van de Vlaamse (pseudo-) Hadewich. Maria was hier vorig jaar in de Stille Week. De vieringen en de bijbelstudie van broeder Emile, heeft haar zoveel gegeven - 'voeding' noemt ze het - dat ze er acht maanden op heeft kunnen leven. Nu heeft ze nieuwe 'voeding' nodig. Frans en Annemarie – een Belgisch echtpaar van rond de zestig, waren hier voor het eerst toen ze 25 jaar getrouwd waren. Die week deden ze aan alles mee. Veel te veel, achteraf gezien. Dat was heel emotioneel. Sindsdien komen ze hier elk jaar. Voor Annemarie is het een teruggaan naar de basis. Het zijn de eenvoudige dingen, die je leven verrijken. Frans houdt erg van het ritme van het leven hier. Ook de ontmoetingen zijn waardevol voor hem. Beiden zijn erg enthousiast over de Bijbelstudie. Voor hun gevoel is het geen 'theologie'. Ze bedoelen daarmee: het is niet een abstract verhaal, waar je niets mee kunt, nee: hier wordt de bijbel verbonden met je eigen leven. Ze zijn vooral enthousiast over de Bijbelstudies van broeder John. Die is volgens hen de beste. En ook Emile is geweldig (?!). Hoe moet dat dan wel niet

zijn? Ik vind Wolfgang al super! Frans is kort geleden, na een conflict, zijn baan als directeur van een opleidingscentrum kwijtgeraakt. De problemen zijn nog niet opgelost en nog niet verwerkt. Annemarie is een voormalige gymnastieklerares. Ze zijn katholiek, maar nauwelijks meelevend. De gemeenschap waarvan zij deel uitmaken is los zand. Iedereen gaat naar de kerk zuiver en alleen voor zijn of haar eigen stukje heil, lijkt het wel. Er is geen echte ontmoeting.

Willy en Lianne zijn samen gekomen. Lianne wilde het wel eens ervaren. Haar kinderen zijn niet gelovig. Zelf wil ze graag iets van het geloof doorgeven aan haar nog kleine kleinkinderen. Ze vraagt zich af, hoe ze dat kan doen. Willy is hier vaker geweest, maar tot nu toe alleen als begeleider van jongerengroepen uit haar kerk. Nu komt ze voor zichzelf. Ze houdt van de ontmoeting, de diensten, de stiltes in de diensten (soms wel 15 minuten). Ze vindt het indrukwekkend te ervaren dat jongeren zo lang stil zijn, en wat het met hen doet.

Wat een bijzondere verhalen, en wat is iedereen aardig! Vanmiddag gaan we verder.

Om 12.20 uur luiden de klokken voor het middaggebed.

Aansluitend is de maaltijd.

De vegetariërs moeten weer naar het jongerengedeelte om eten op te halen. Inmiddels heb ik ontdekt dat Maria ook vegetariër is. We hebben afgesproken samen te gaan. Terwijl ik in de rij op haar wacht, word ik aangesproken door een jonge man. 'Ben ik de predikant die verschillende retraites heeft gedaan?' Hoe weet hij dat? Het blijkt dat Claire het hem heeft verteld. Hij heeft toen gedacht dat hij beslist met mij moest spreken. Hij doet namelijk net zoiets. Peter heet hij, hij is docent aan een college in Minnesota. Hij is nu op sabbatical, eerst in Taizé, dan in Zwitserland in een conservatieve geloofsgemeenschap en dan gaat hij naar Iona. Inmiddels heeft Maria zich bij ons gevoegd. We eten onze maaltijd tussen de jongeren.

Stiltetuin.

Op het terrein, achter onze barakken is de toegang naar een stiltetuin. Na al deze intensieve gesprekken heb ik behoefte aan stilte. Het is een mooi - op een helling -aangelegd park. De paden lopen op verschillende hoogten vrijwel evenwijdig aan elkaar. Het is er inderdaad stil. Hier en daar zit iemand te lezen of voor zich uit te staren. Er zijn een paar groepjes jongeren. Die zijn ook stil. Ik loop alle paden op en neer, en dan is nog geen uur voorbij. Mooi, die tuin, maar morgen moet ik toch van het terrein af, op zoek naar een echt wandelroute voor deze week.

In de namiddag hebben we weer een gesprek in de groep.

We moeten het in het vervolg doen zonder onze 'jongeren': Zij hebben samen met enkele andere dertigers een groep gevormd. Begrijpelijk. Prima ook! Ik heb er geen probleem mee, hoewel ik, voordat ik naar Taizé kwam, juist hoopte met jongeren in gesprek te komen. Ik begrijp de beweegredenen van de broeders. En met onze groep heb ik me allang verzoend.

Charlotte vertelt haar indrukwekkende verhaal. Tja - ik had het kunnen weten! De beruchte vóóroordelen! Zij en haar man (die is hier ook - ze kamperen in hun eigen tentje) hebben zelf vijf kinderen, maar ze hebben in totaal ook nog eens 17 pleegkinderen (in de leeftijd van 18-25 jaar) in huis gehad, variërend van 4 maanden tot 4 jaar: jonge mensen in grote nood!

Zij waren Anglicaans, maar horen nu bij een evangelische kerk. Nu zij gepensioneerd zijn, zijn ze kleiner gaan wonen. Ze hebben nog maar drie slaapkamers: één voor henzelf, één voor de kerk (zij heeft een leidende rol in haar kerk, o.a. de organisatie en de administratie), en: zelfs nu bieden ze nog onderdak aan jongeren. Op het moment aan een jongerenwerker in hun kerk.

Hun kerk bestaat ongeveer 10 jaar. Ze hadden een belofte van God: als jullie de deuren openen, zal God mensen binnen brengen. Die komen dan ook. Er zijn veel ex-alcoholverslaafden bij. 'We love them. We sit up all night with them. They are in the middle'. Voor de verkiezingen, een paar weken geleden hebben ze een gebedsmarathon gehouden: Ze hadden afgesproken om 24 uur onafgebroken te bidden. Het was zo geregeld dat er altijd wel een paar mensen waren. Het gebed was voor een goede regering voor Engeland.

Hun kerk maakt deel uit van de 'fresh expressions churches'. Het idee is: 'go out and meet the people where they are'. Zo hebben ze bijvoorbeeld 'messy church'. In een gebouw naast de school worden op donderdagmiddag na schooltijd kinderen opgevangen. Ze gaan met hen knutselen. La-

ter worden de knutselwerken dan bijvoorbeeld weer getoond in een kerkdienst.

Charlotte praat bedachtzaam. Ze formuleert zorgvuldig. Sommige dingen, die ze vertelt over haar kerk, voelen voor mij wat vreemd aan. Toch besluit ik ervoor open te staan. In onze – middenstroom – Protestantse Kerk hebben we lange tijd bepaald allergisch gereageerd op Evangelische Kerken. Ik vermoed dat die reactie vooral is uitgelokt door het taalgebruik en de geloofsbeleving in die kringen. Ik heb de laatste jaren ontdekt, dat er te leren valt van de evangelische richtingen. Om een paar dingen te noemen: zij hebben ons de ogen geopend voor het belang van het gebed, de geloofsbeleving en de centrale plaats van Jezus Christus. Ze spreken gemakkelijker vrijuit over het geloof. De manier waarop is niet de mijne, maar dat geeft niet. In Taizé, en in Iona vind ik een alternatief waar ik me bij thuisvoel.

Claire uit Oxford en haar man William zijn Anglicaans, van een evangelische richting. Zij maken deel uit van een 'housegroup': 12 personen. Dat is een goed aantal: ook Jezus had 12 leerlingen. Het werkt! De groep komt samen voor Bijbelstudie, maar ze delen ook veel met elkaar, steunen elkaar en soms is er een gezellige activiteit. De 5^e zondag van de maand, vertelt Claire, zijn ze de hele dag bij elkaar. Er is dan geen avonddienst. Ze vasten en ze bidden.

Hun dominee is leider van de beroemde Engelse landelijke 'New Wine', een jaarlijkse evenement van drie weken in de zomervakantie. Je kunt daar een week naar toe. Het is vooral geschikt voor gezinnen. Er is een grote 'worship'-tent, er zijn seminars, programma's voor kinderen etc. Tienduizenden mensen komen er op af. Ook hun kinderen gaan daar naar toe. Claire vindt het erg goed voor gezinnen, maar zelf gaat ze liever naar Taizé. Hun dominee probeert hen wel eens over te halen ook naar 'New Wine' te gaan. Claire zegt dan: 'you go to New Wine, I go to Taizé'.

Nieuw voor mij: ook mensen uit de evangelische hoek komen dus naar Taizé en voelen zich daar thuis!! Claire en Charlotte zijn heel verschillende typen. Claire is een echte Engelse lady. Beiden zeggen: 'alles hangt af van het gebed'. Tijdens het groeps gesprek komen Ruth en Leah langs. Twee jonge meisjes, vrijwilligers, Ruth, klein, lang zwart haar, een Spaanse schoonheid, zij heeft haar advocatenkantoor een paar maanden overgelaten aan haar collega om hier vrijwilligerswerk te kunnen doen, en Leah, lang, blond, Duits, een lief gezicht. Zij begint na de zomer aan een pedagogische academie. Zij geven ons leiding de komende week. Ze vertellen ons dat wij als groep de verantwoordelijkheid krijgen voor de zorg na het avondeten. Borden en lepels verzamelen, naar de afwaskeuken brengen, afwassen en opruimen, tafels schoonvegen en zorgen dat tent F weer gereed is voor de bijbelstudie, de volgende morgen.

Avond

Om 19.00 uur eet ik weer met Maria en Peter bij de jongeren, daarna de corvee, en aansluitend het avondgebed. Nu wil ik nog een poosje stilte. Het was een intensieve dag. Ik heb veel mensen ontmoet, veel gesprekken gevoerd. Tent F en onze barak is aan het eind van het terrein. Daar loop ik de weg op richting Ameugny, een klein dorpje. Het is heel stil. Geen verkeer. Een eindje voor mij uit loopt een wat oudere dame met een knielbankje onder haar arm. Ze stapt stevig door. Komt zij uit Ameugny en gaat ze in Taizé naar de kerk? Wat een heerlijke avond, en wat een heerlijke stilte. Dit is een route om verder te verkennen. Morgen.

Dinsdag 8 juni

Deze nacht is rustig verlopen. Vera zucht diep als ik bijna geruisloos de kamer binnenkom. Daar blijft het bij. Drie dames op onze kamer snurken heel beschaafd. Goed te doen, dus. Mijn wekker gaat om 7.30 uur (luxe!) Er zijn voldoende douches, wastafels en wc's – in ieder geval voor de aantallen van deze – voor Taizé – extreem rustige week. Je hoeft dus niet extra vroeg op te staan.

Om 8.15 uur het ochtendgebed. Ik weet nu hoe het moet. Indrukwekkend al die jongeren! In de zomervakantie zijn er elke week zes à achtduizend mensen (vooral jongeren). Dan worden de achterste delen van de kerk erbij getrokken, maar zelfs in deze 'rustige' week (400 mensen, waarvan zo'n 300 jongeren. Of zijn het er 800?) is de kerk vol, en ben ik elke keer weer ontroerd door al die jongeren, die hier behoedzaam binnenkomen, meisjes soms met een omslagdoek om de schouders of om de benen (die liggen klaar bij de ingang). Sommigen zijn heel ingetogen en eerbiedig,

anderen meer aarzelend en afstandelijk, maar allemaal zijn ze er, zingen ze mee, zijn ze 10-15 minuten stil, en luisteren ze aandachtig naar de Bijbeltekst.

Ontbijt

Voorafgaande aan het ontbijt zingen we – de volwassenen - onder leiding van Leah en Ruth nog een lied, en dan gaan we in de rij langs de vrijwilligers met blaadje, kom, lepel, broodje, jam, boter, en onze poederdrankjes. Annemarie's favoriete mix in Taizé is: koffie, cacao en melk (alles poeder natuurlijk). Ze is niet de enige. Ook de Taizé-thee vindt grote aftrek. Ik houd het maar bij de oploskoffie. Helemaal goed!

Bijbelstudie

Gauw even tanden poetsen en dan begint de Bijbelstudie alweer. Vanmorgen zijn vers 11 en 12 (Lukas 15) aan de beurt. Het gaat over de twee zonen. In de bijbel gaat het vaak over tweetallen. Dat op zich, is al een uitnodiging tot pluralisme. Deze gelijkenis nodigt ons uit om het pluralisme in onze relatie met God, te integreren. Er is altijd die ander. Er is ook altijd een oudere en een jongere. Daar ontkom je niet aan. Je kunt niet beide tegelijk zijn. In onze situatie: de aanwezigheid van de ander, die anders is dan ik, ligt een uitnodiging tot geweld besloten (als ik de ander geen bestaansrecht gun. Iets wat we tegenwoordig veel zien.). Vanuit God gezien ligt in onze situatie juist een uitnodiging tot harmonie, tot samenleven. God is barmhartig. God behandelt beide zonen gelijk en toch heel verschillend. Hij doet ieder recht, zoals hij is.

Nog heel veel meer vertelt Wolfgang over vers 11 en 12. Het gaat allemaal in mijn ordner. Wat inspirerend! Wolfgang, I love you!

De vragen voor vanmiddag:

Als christenen hebben we – net zoals de twee zonen – een erfenis gekregen. Willen we houden wat we hebben, of zijn we in staat onze erfenis te delen?

Wat is echt van mij? Waar heb ik recht op?

Wat kan ik vragen van anderen?

Wat kunnen we delen, maar niet in stukjes hakken? ('Teilen ohne auf zu teilen?')

Hoe gaan we om met mensen die een andere leefwijze kiezen?

En vooral: hoe gaan we om met hen, die genieten van het leven?

Wolfgang drukt ons nog op het hart om bij de workshops (die zijn 's middags) geen vragen te stellen. We moeten de jongeren voorrang geven. Pas als zij hun vragen hebben gesteld, zijn wij aan de beurt. Streng hoor! En tegelijk: wat goed!

Maar nu eerst is er **tijd voor ieder persoonlijk**.

Dat is óók belangrijk, vindt Wolfgang: tijd nemen voor jezelf. Je kunt het zien als oefenen in het liefhebben van jezelf. Helemaal mee eens. Ik ga wandelen. Richting Ameugny. Het is een prachtig, heel stil dorpje, met vele zijwegen, en parallelwegen: veel mogelijkheden dus om heerlijke wandelingen te maken. Gelukkig heb ik gisteravond het peertje en de twee kleine koekjes, die bij het avondeten werden uitgedeeld in mijn rugzak gedaan. Die komen nu goed van pas. Op mijn Nederlandse ontbijt kan ik het gemakkelijk uithouden tot 14.00 uur, maar hier word ik aan het eind van de ochtend helemaal trillerig. Met het peertje en de koekjes red ik het weer tot de lunch.

Om 12.20 uur luiden de klokken voor het middaggebed, aansluitend is de lunch en om 14.00 uur ga ik zingen.

Dat is elke middag in 'kamer' 15. Het zingen wordt geleid door een schattig Nederlands meisje. Van de broeders heeft ze de liederen voor deze dagen doorgekregen. We oefenen ze vierstemmig. 'Prachtig' vindt het meisje, als het goed gaat. 'Daar zullen de broeders blij mee zijn'.

Om 15.30 uur is er weer een groepsgepraak. We leren elkaar steeds beter kennen, en mensen vertellen steeds meer van hun persoonlijke, indrukwekkende levensgeschiedenis.

Om 17.00 uur is er thee. Taizé-thee. Geweldig natuurlijk, maar ik kies voor de thee uit de automaat van de Oyak. Rond deze tijd is er zelfs muntthee verkrijgbaar in de Oyak:

€ 0,20. Dat heeft helemaal mijn voorkeur!

Na de maaltijd volgt het **avondgebed**.

Ik heb met Maria afgesproken dat we samen gaan. Zij zal me dan broeder Alois (de abt, die op-

volger van frère Roger is) en broeder John, (de beroemde exegeet, die zoveel boeken heeft geschreven) aanwijzen. We zijn vroeg. Als Alois binnenkomt vertelt ze het me. Ook een paar andere broeders weet ze te noemen. Iedere keer als ze me – fluisterend – iets vertelt, kijkt een broeder op. Normaliter kijken ze helemaal niet naar de andere kerkgangers. Even later worden we door een jongen op de schouder getikt. Of we stil willen zijn! Oei! Hebben we net gehoord dat de jongeren tegenwoordig meer moeite hebben met stil zijn, en nu zitten wij te praten!! Wat een voorbeeld zijn we! En: dus ook in de dienst hebben de jongeren de verantwoordelijkheid voor de goede gang van zaken! Maria maakt notities. Dat ga ik ook doen in het vervolg. Dan krijg ik meteen een beetje inzicht in de opbouw van zo'n gebedsdienst. Ik trek veel met haar op deze week. Ze is enthousiast over de Franse filosofe Luce Irigaray. De naam ken ik wel, maar haar werk niet. Zij – als feministe – heeft o.a. geschreven over Maria. Ook de Italiaanse Antonietta Potente zou ik moeten lezen. Is erg bekend in Italië. Alleen: zijn er vertalingen beschikbaar? Ik zal het nakijken. Maria vindt vooral haar boek: 'La spiritualità domenicana come stile di vita quotidiana' geweldig. (Vrij vertaald: 'De Dominicaanse spiritualiteit als levensstijl')

Maria kan er niet over uit dat ik een gemeente leid, en dat ik voorga in een kerkdienst.

Preek ik dan ook? Voor mij is dat intussen wel vanzelfsprekend. Ook al ben ik vanaf mijn achttiende in een echte mannenwereld terecht gekomen, ik denk daar nog nauwelijks over na. Maria is nota bene gepromoveerd! Dat vind ik nou weer bijzonder. Zij is katholiek en Italiaanse. Zij kent het niet: het verschijnsel vrouwelijke voorganger. Zij zou me heel graag een keer willen horen. Nou, dat kan. Als ik later op de avond mijn 'noble silence' in acht neem, tijdens een wandelingetje naar Ameugny, denk ik ineens aan George McLeod, en aan al die jonge mensen, die hij de ogen opende voor 'hun roeping'. Verdorie. Ik moet goed luisteren! Volgens mij is Maria iemand die haar hart in de kerk heeft. Ik moet het met haar bespreken deze week!

Woensdag 9 juni

Ochtendgebed.

We beginnen met het lied 'Da Pacem': 'geef uw vrede Heer in onze dagen'. Dan, omlijst door een gezongen Halleluja, zingen de broeders een psalm. Vandaag psalm 31b, morgen psalm 32 enzovoort. De schriftlezingen deze week zijn uit het boek Wijsheid. Aansluitend zingen we lied 203, over psalm 41,13. Een broeder spreekt een tekst over de Heilige Geest, we zingen lied 137: 'Behoed mij Heer. Ik vertrouw op U. U toont mij de weg naar het leven. Bij U is vreugde, een overvloed van vreugde'. Daarna volgt de stilte. Het jonge meisje naast mij, met een omslagdoek om haar blote schouders en met een knielbankje, buigt zich helemaal voorover, met haar knieën en haar hoofd op de grond. Er zijn meer jongeren die dat doen, en ook enkele broeders. Ik ben geroerd. En ik bedenk hoe verschillend mensen hun geloof beleven. Hoe kun je iets zeggen van het geloof van een ander?

Na de stilte het kyrie. Steeds zingt een broeder een voorbede – steeds in een andere taal, gevolgd door een eveneens gezongen 'bidden wij U Heer' of: 'to you we pray', waarop we allen samen zingen: 'kyrie eleison'. 'Ontferm U, Heer'.

De voorbeden (tenminste degene die ik kan opvangen) zijn vanmorgen voor hongerenden, voor hen die zich toewijden aan God, voor zieken, en voor hen wiens levenseinde nabij is.

We zingen het Onze Vader (145), het Benedictus (63), 'Gezegend is hij, die komt in de naam van de Heer'. Tijdens dit lied halen de broeders het brood en de wijn op.

Ze stellen zich in tweetallen op langs beide lange zijden van het middengedeelte, een broeder spreekt een korte tekst uit, en iedereen staat op om brood en wijn (de hostie wordt gedompeld in de wijn) te halen. Vervolgens zingen we 'Laudate omnes gentes', 'Looft God alle volken'. Dit is een lied dat veel jongeren (Deense en/of Nederlandse?) goed kennen. Dit wordt duidelijk harder gezongen, dan alle andere liederen. Dan een Nederlands lied, lied 151, naar een tekst uit Jesaja 26 vers 9a: 'Iedere nacht verlang ik naar U, o God. Ik hunker naar U met heel mijn ziel'. Wonderlijk, dit lied. De eerste keren denk ik, dat doe ik nou nooit. Ik heb toch vaak wakker gelegen 's nachts, maar om nu te zeggen, dat ik dan met hart en ziel naar God verlang? Maar hoe vaker ik het zing – en we

zingen het vaak deze week - hoe meer betekenis het voor mij krijgt. Ja, het is waar! Ik verlang naar God. Hoe zeg ik dat? Ik verlang naar Zijn aanwezigheid in mijn leven. Dat geeft echte vreugde: je gekend en geliefd weten, en vanuit die liefde leven. Ik verlang ernaar mijn leven af te stemmen op God, op Zijn woord, op Jezus Christus.

Tijdens het volgende lied, het Magnificat, de lofzang van Maria, gaan de broeders weg.

Broeder Alois, die helemaal achterin zit, staat op, de jonge broeders om hem heen gaan met hem mee, en alle broeders die zij voorbij lopen, sluiten zich aan.

We zingen nog 'Dona la pace' (geef vrede Heer, aan wie op U vertrouwen), maar het ochtendgebed duurt nooit heel lang, want iedereen heeft zin in het ontbijt - ook ik.

Aan het ontbijt vertellen Frans en Annemarie dat de broeders veel huizen in Ameugny hebben gekocht. 65-plussers kunnen daar verblijven, met iets meer comfort (die mevrouw met het knielbankje onder haar arm gisteravond), en ook gezinnen met kinderen. In de zomervakanties zijn er tijdens de gebeden en de bijbelstudies nevenprogramma's voor kinderen, zodat én de kinderen het leuk hebben, én er tijd is voor het gezin én tijd voor bezinning voor de ouders. Een gezin kan maximaal één keer in de twee jaar een week in Taizé terecht, een volwassene maximaal één keer per jaar.

De Bijbelstudie vandaag gaat over vers 13 van Lucas 15.

De jongste zoon reist - kort nadat hij zijn erfdeel heeft opgevraagd - naar een vreemd land. Nu moet het ook snel gebeuren. Soms moet iets nu gedaan worden. Wolfgang vergelijkt het met iemand, die broeder wil worden in Taizé. Dan heb je geen tijd te verliezen. Je wilt er metéén naar toe. Tegenwoordig, vindt hij, moeten we altijd direct reageren, op alles. Vroeger schreef je een liefdesbrief en je wachtte een paar weken op het antwoord. Niets aan de hand. Vandaag kun je een email over het hoofd zien, niet beantwoorden, en de liefde van je leven ontglipt je! Altijd direct moeten reageren is een probleem.

We weten niet waarom de jongste zoon weggaat. Er is altijd een reden waarom iemand weggaat. Een verwachting? Een verlangen? Een plaats waar je kunt leven?

In het verre land leidt de zoon een leven 'zonder heil', zonder redder, zonder redding.

Dat is geen moralistische uitspraak van Jezus. Hij bedoelt daarmee een leefwijze waar niets goeds uit voortkomt. Mensen lijken gelukkig, het ziet er feestelijk uit, maar als de façade weg is, als je tot de echte vragen komt, wat blijft er dan?

Waarom zouden we een leven zonder redder zoeken? Jezus is geboren. Hij is op aarde. Midden in dat leven van ons. Petrus zegt: 'Jij hebt woorden van eeuwig leven. Naar wie zou ik anders gaan?' We hebben alle gelegenheid en ruimte om weg te lopen bij God. Hij roept en wij gaan weg! (Zie Hosea 11, vers 2). Wat een autoriteit heeft God!

Uit de Bijbelstudie, maar ook uit de gebedsdiensten, ja uit alles, proef ik, dat het de broeders vooral te doen is, om ons (vooral ook de jongeren natuurlijk) te wijzen op de liefde van God, en vooral ook: om ons die liefde te laten ervaren.

In 'Plum Village' lag het accent vooral op het je aanleren van een bepaalde levenshouding - een houding van liefde en vrede - hier gaat het in de eerste plaats om het ervaren van de liefde van God - en - wonderlijk genoeg - of: vanzelfsprekend (?) komt daar zo'n liefde- en vredevolle houding uit voort!

Mijn **persoonlijke tijd** gebruik ik weer voor een wandeling richting Ameugny,

Ik neem een zijweg, een weg die parallel loopt aan de 'hoofd'weg, weer een zijweg, weer een parallelweg, dan weer terug. Gemakkelijk toch, zo'n breed rivierdal: de wegen zijn niet (kaars)recht natuurlijk - maar toch heb je altijd die heuvelrug als oriëntatiepunt. Maar dan ineens: ben ik hier eerder geweest? Dit komt me niet bekend voor. Was ik zo in gedachten verzonken, dat niet goed tot mij doordrong, hoe het er hier uitziet? Ik ben verdwaald! Nee! Na enig zoeken en heen en weer lopen, kom ik heel ergens anders uit, dan ik had verwacht: aan de zuidkant van Taizé! Gelukkig heb ik gisteren weer de koekjes en de peer van het avondeten in mijn tas gedaan. Anders had ik het niet gered. Ik ben er nog lang niet als de klokken voor het **middagebed** beginnen te luiden. Te laat. Een mooi voorbeeld ben ik voor de jongeren! Om 12.40 uur stap ik zo onopvallend mo-

gelijk de kerk binnen en zoek gauw een plaatsje vlak bij de ingang. De schriftlezing gaat over de innerlijke strijd van Jeremia: 'ik wil niet meer aan God denken' – tegenover: 'er is een vuur in mijn hart, ik kan het niet uithouden, ik moet wel van Hem spreken', gevolgd door lied 1: 'Als alles duister is, ontsteek dan een lichtend vuur, dat nooit meer dooft'. De stilte. Een gesproken tekst: 'als er ongelof in ons is, jouw erbarmen God, steunt ons geloof'. Lied 119: 'Nooit kan er, wat dan ook maar, komen tussen ons en de liefde van God, die ons is geopenbaard in Jezus Christus'. Tijdens het zingen van lied 15, Ubi caritas, 'Waar goedheid is en liefde, daar is God', gaan de broeders weg. Bij de eerste woorden van 123, Benigdo al Señor. Ik zegen de Heer, die mijn gebed hoort. De Heer is mijn sterkte. Mijn hart vertrouwt op Hem', pak ik mijn spullen bij elkaar. Ik heb zin in eten. Ik ben niet de enige.

Het eten. Je kunt je er maar het beste op in stellen, dat het eten niet goed is. Het gaat hier om de gebeden. Alleen al daarvoor wil je hier zijn. En dan zijn er nog zoveel andere waardevolle dingen: de Bijbelstudies, het zingen, de workshops, de ontmoetingen, het eenvoudige leven. Maar het eten is echt niet goed. Ik neem de broeders niets kwalijk. Met het weinige geld dat ze vragen voor een week Taizé kun je niet veel doen natuurlijk. En: hoe kook je voor 800 tot 8000 mensen? Ze hebben het fantastisch georganiseerd. En een weekje zonder vitamines overleeft een mens echt wel. Want veel vitamines zitten niet in het eten. Het zijn vooral koolhydraten. Vooral voor jonge mensen natuurlijk belangrijk om op de been te blijven: pasta, witte rijst en aardappelpuree (ongetwijfeld uit een pakje zo zacht is het). Met een lepel kun je je hier prima redden. Er valt eenvoudigweg niets te snijden. Er valt ook niets te kauwen. Geen vlees (voor de liefhebbers), het vlees dat er is, is een soort gehakt, vermoed ik, dat los door het eten zit, en ook geen groente. Nu en dan zit er een verdwaalde doperwt, stukje wortel of boon in het eten, maar dat is het dan ook wel. Ik hoor niemand mopperen. Dat doe ik ook niet, maar ik begin toch wel heel erg te verlangen naar een blaadje sla en naar een sinaasappel!!

's Middags neem ik een kijkje in de **boekhandel**. Er zijn inderdaad diverse boeken van broeder John en nog veel meer andere interessante boeken. Hoe doe ik dat. Ik kan onmogelijk boeken meenemen in de trein. Ik noteer titels, dan bestel ik ze thuis wel.

Workshop

Vervolgens zijn er workshops. Bij de mijne zijn maar een stuk of twintig mensen. Alle anderen zijn bij de andere 'workshop', die er nu ook is: de Deense jongeren geven een muziekoptreden in de tent verderop.

Ook deze broeder – Benoît - is een schatje. Een jonge knul nog. Ik blijf lachen om die man. Hij heeft een waanzinnig gevoel voor humor en hij spreekt heel dialogisch. Meerdere malen vraagt hij of wij toch niet liever naar de Deense scholieren gaan? 'Jonge mensen hebben het nodig om nodig te zijn' (need to be necessary). 'Het is belangrijk dat ze verantwoordelijkheid krijgen. Willen we toch niet liever naar hen toe gaan?' Nee, Benoît. Je hebt gelijk. Ik weet het: ik zou daar moeten zijn, maar ik heb geen spijt, dat ik hier ben.

Het is lang geleden, dat ik zo gelachen heb tijdens een 'college'. De precieze naam van de workshop weet ik niet meer, maar het gaat over de manier waarop Jezus Christus in ons leven gestalte krijgt, of, anders gezegd, hoe Hij in ons geboren wordt. Zoiets. Ik ben dan ook enigszins verbaasd als het over de gedachten van drie kerkvaders uit de eerste eeuwen na Christus blijkt te gaan (ik dacht meer aan de actualiteit). Benoît schildert de gedachten van Justinus Martyr, Ireneus en Origenes over de incarnatie, de menswording van Christus. Hij doet het zo, dat ik denk: ik wil deze kerkvaders zelf lezen. Dat heb ik tijdens mijn studie nou nooit gedacht!!!

Donderdag 10 juni

Vanochtend word ik helemaal gelukkig wakker. Ik ontwaak uit een mooie **droom**: letterlijk! Ik probeer de droom na te vertellen.

'Ik verlang naar liefde. Het is een heel sterk verlangen. Ik verlang naar een liefde, die ik thuis niet vind. Het verlangen is zo sterk, dat ik het niet meer uit houd. Ik bel 'de' geliefde persoon. Die geliefde is iemand met een bekend en met een onbekend gelaat tegelijkertijd. Het is iemand die ik

regelmatig 'op straat zie wandelen' Ik ken hem van gezicht, en toch ook niet. Toch kan ik hem opbellen. Hij is er. Hij zal er zijn: zo meteen op straat. Ik ben blij hem te zien. We wandelen wat. Het is goed, warm, vertrouwd, vanzelfsprekend bijna. Hij legt zijn arm om mijn schouder. Steeds inniger houdt hij me vast. Het gaat vanzelf en het voelt heel goed, heel warm. Ik ga met hem mee. We gaan in zijn bed liggen..... en dan- veel later blijkt - word ik wakker. Hij is er weer. Hij vertelt dat ik erg ziek ben geweest. Hij heeft toen Ernst, mijn man gewaarschuwd. Er zat niets anders op, maar het was ook niet erg. Hij vertelt ook dat ik tijdens mijn ziek zijn, een kind heb gekregen (ik was in verwachting blijkbaar). We gaan samen naar mijn huis. Er is veel bezoek gekomen om het kind te zien. De bezoekers kijken mij wat bevreemd aan. Ook ik ga naar het kind. Ja, het is duidelijk mijn kind: het heeft zwart haar. Ik zie, dat het al behoorlijk groot is. Geen pasgeboren baby meer, eerder een kind van een maand of drie. Het voelt niet echt als mijn kind. Het is nog heel vreemd voor mij. Hoe gaat het nu verder? Ik blijf bij Ernst. Maar deze liefde wil ik ook niet meer missen. Dat hoeft ook niet. Beiden gaan goed samen, zo blijkt.'

Wat een heerlijke droom! Ik lig er nog een tijdje over te denken. Die onbekende bekende doet mij denken aan God. Zijn liefde in de droom is een bevestiging van de liefde van God, die ik hier in Taizé op een voor mij nieuwe manier ervaar.

En bij het kind denk ik aan wat er groeit tijdens mijn studieverlof. Het groeide al voordat ik het besefte. Het is 'van mij' en toch ook niet. Het is vooral van de gemeente.

Ik weet niet waarom, maar ik denk aan een regel uit het lied dat is gebaseerd op een tekst van Bonhoeffer. Het is een lied dat we hier vaak zingen: 'Ik begrijp uw wegen niet God, maar U weet de weg voor mij.' Bonhoeffer wist in de gevangenis, dat hij, zo jong nog, zou gaan sterven. (In de Tweede Wereldoorlog was hij betrokken bij een aanslag op Hitler. De aanslag mislukte. Hij werd gevangen gezet en kort voor het einde van de oorlog werd hij geëxecuteerd.). Ongetwijfeld worstelde hij daarmee. Ik begrijp uw wegen niet God, maar u weet de weg die ik kan gaan''.

Heel jong al stierf Bonhoeffer. Dat was zijn weg. Hoe anders had zijn leven kunnen verlopen. Maar God wist de weg voor hem. Die weg, die hij ging, inspireert en bemoedigt heel veel mensen nu nog steeds. Ook nu weer, door dit lied dat de broeders van Taizé gemaakt hebben, gaat de weg van Bonhoeffer door. Ver na zijn eigen leven helpen zijn worstelingen en zijn woorden ook mij. Het is allemaal min of meer toevallig: dat ik nu studieverlof heb, dat ik deze centra bezoek, alles wat ik in deze tijd leer en ervaar. En toch komt het zo wonderbaarlijk mooi samen, en lijkt dit alles iets aan te reiken, wat wij nu juist in onze gemeente nodig hebben. 'Ik begrijp uw wegen niet, God, maar U weet de weg voor mij'.

Het ochtendgebed begint met het lied 'Fiez vous en Lui.' 'Vertrouw op God. Wees niet bang. Gods vrede zal jullie hart beschermen. Vertrouw je toe aan God. Halleluja'.

We zingen: 'Mon âme se repose'. 'Alleen in God vindt mijn ziel rust en vrede', en 'Spiritus Jesu Christi': 'Moge de geest van Jezus Christus, de geest van liefde, je hart sterken'. En: 'Iedere nacht verlang ik naar U o God!' We zingen ook het prachtige 'Nada te turbe': 'Niets kan je in verwarring brengen, niets kan je bang maken. Wie God heeft, heeft geen gebrek. God alleen - dat is genoeg'. Ik ken geen Spaans, maar die laatste woorden zijn heel mooi en goed te begrijpen: Solo Dios. Basta! Het is gebaseerd op woorden van Teresa van Avila.

Ik **ontbijt** met Marian en met haar - zo blijkt nu - Amerikaanse vriend Jack. Hij komt uit Californië. Ze hebben elkaar 34 jaar geleden in Taizé ontmoet. Ze zijn toen verliefd geworden op elkaar. En nu - begin april - heeft Marian weer contact met hem opgenomen. Ze is getrouwd met een ander, gescheiden ook al lang, en nu, nu haar zoon genezen is, heeft Marian contact met hem opgenomen. Hij heeft 34 jaar op haar gewacht! Het is een 'Memories'- verhaal, zegt Marian. Nu is hij vijf weken in Europa. Ze zijn samen in Taizé, vandaag trekken ze verder, en dan.....?

Ik denk aan wat Marian gisteren tegen mij zei: 'ik zou hier zo kunnen blijven'. Dit is waar ze naar verlangt: een leven in een dergelijke gemeenschap. Ik kijk naar Jack. 34 jaar gewacht! Is er nu hoop voor hem? Ik weet het niet.

De Bijbelstudie vandaag gaat over de verzen 14 - 16 van Lukas 15.

'Toen de jongste zoon alles had opgemaakt'. Dat roept de vraag op: waarop is mijn leven geba-

seerd. Op geld? Hier is het niet genoeg. Dat is niet moralistisch bedoeld. Het is normaal. Er is nooit genoeg. Hoe meer je ervan afhankelijk bent, hoe eerder het op is. Je kunt het uitrekenen.

De hongersnood, die rondwaart, komt ook hier. De zoon heeft die niet veroorzaakt. Het komt gewoon. Hij kwam in nood. Hoe stuur je je leven? Kun je dat? Hoe ga je om met feiten, die je niet gewenst hebt? Wij worden moe van de onzekerheden van de wereld.

Van wie willen we afhankelijk zijn? Op wie bouwen we?

De jongen verandert. Hij is niet meer vrij. Hij wordt een slaaf. Hij verhuurt zichzelf.

Wat betekent deze afhankelijkheid? Hoe behandelen we mensen als hij in Christelijke kerken. We sluiten de bijeenkomst met het zingen van 'Nada te turbe'. 'Niets kan je in verwarring brengen, niets kan je bang maken. Wie God heeft, heeft geen gebrek. God alleen - dat is genoeg'.

Cluny

Voordat ik ga wandelen bestudeer ik de bustijden. Ik wil na het middaggebed naar Cluny. Dat is het dichtstbijzijnde stadje. Ik heb dringend iets groens nodig! De bussen rijden op voor mij heel ongunstige tijdstippen. Soms een paar keer achter elkaar en dan weer uren niet. Het betekent dat ik na het middaggebed in kan stappen, in Cluny vlug een salade moet zien te bemachtigen en dan direct weer terug. In ieder geval wil ik bij de bijeenkomst zijn met broeder Rob, een Nederlandse broeder, en andere Nederlanders. Het is de kans voor mij om met jongeren in contact te komen.

Ruim op tijd deze keer zit ik in de kerk voor het **middaggebed**. 'Wij weten niet hoe we moeten bidden', zegt een broeder, 'maar de geest helpt ons in onze zwakheid, met zuchten'. Die zuchten omvatten dat alles, wat we niet onder woorden kunnen brengen. We zingen zachtjes, heel vaak achter elkaar: kom Heilige Geest, kom Heilige Geest, kom Heilige Geest, kom Heilige Geest, en dan zijn we stil.

Ik denk aan mijn droom. Ik preek wel eens over Lukas 1: de boodschap van de engel aan Maria. Ik leg dan het accent op de ontvankelijkheid van Maria. Nu realiseer ik me de andere kant: het wordt haar geschonken. In mijn droom werd die liefde mij geschonken. Ik kreeg het 'gewoon'. Ik vroeg erom en 'het was er'.

De stem van een broeder: 'Jezus, kom. Open onze ogen, heb mededogen met ons. Jij zegt: 'kom, volg mij'. We eindigen met de liederen: 'Dona la pace': 'Geef vrede Heer, aan hen, die op U vertrouwen', en 'Seigneur, tu garde mon âme'. 'God, u behoedt mijn ziel, u kent mijn hart, leidt mij op de weg van het eeuwige leven'.

In Cluny stap ik dichtbij de hoofdstraat uit. Ik vind een aardig terrasje. Op het bord heb ik gezien dat ze hier een salade Niçoise hebben. Dat is net wat ik nodig heb: sla, tomaat, komkommer, ui, ansjovis, tonijn, ei. Daar moet ik een paar dagen op kunnen teren. De ober komt bij mijn tafeltje. Het is twee uur. De middagkeuken is gesloten vanaf twee uur. 'Néééé!' kreun ik hardgrondig. De man strijkt over zijn hart. Om verdere vertraging te voorkomen, bestel ik zonder nog op de kaart te kijken de Niçoise. Even later komt hij terug met een bord met rijst!!! Witte rijst! Een flinke berg in het midden van het bord. Gegarneerd met vier piepkleine slablaadjes en vier schijfjes tomaat. Tonijn ontbreekt helemaal. Wel zijn er een paar ansjovisjes en een heel hard gekookt ei! Dat komt ervan als ik 'ontsnap'. Ik heb nog nooit zo'n Salade Niçoise gezien. Wat is dit? Hoe zit dat met die heerlijke Franse salades die ik vroeger tijdens vakanties in Frankrijk zo vaak gegeten heb. De rijst is heerlijk klaargemaakt, dat wel, maar toch! Dan nog maar even naar de kruidenier zo meteen. Een groentewinkel heb ik nog niet kunnen ontdekken, maar de kruidenier zal toch ook wel iets van fruit hebben. Helaas! De kruidenier opent om 15.00 uur en mijn bus gaat om 14.58 uur! Mijn hele reis voor niets. In Taizé hebben ze - hoor ik later - boontjes gehad in het eten! Dat zul je altijd zien!

Ik troost me met de gedachte, dat het niet veel geweest kan zijn.

Aan het eind van de middag zijn de landenbijeenkomsten.

Een broeder, afkomstig uit land X, ontvangt de gasten uit land X. Wij als Nederlanders treffen broeder Rob in 'kamer' 15. Het is een gezellige boel. Er zijn twee scholen: uit Den Bosch en uit Drachten, enkele volwassenen uit verschillende plaatsen en nog enkele jongeren, die zelfstandig zijn gekomen. Broeder Rob ziet er heel Nederlands uit. Hij is rustig en praat behoedzaam. Hij vraagt hoe de jongeren het hier hebben. Wat is er anders dan thuis? Het eten, is het eerste wat wordt

geroepen. 'Wat is dan anders aan het eten', vraagt Rob. Ik weet het wel: groente en fruit, volkorenbrood (en ook zuivel, kaas en vlees) ontbreken! Maar nee, de jongeren zeggen iets heel anders: thuis kunnen ze op elk moment van de dag iets uit de ijskast halen. Dat kan hier niet. Oh! Is dat het verschil met thuis?

Rob vraagt ook naar de gebeden. De stiltes. Dat is heel vreemd in het begin. Maar als je er aan gewend bent, is het toch ook rustgevend, vinden velen. Een schattig meisje vertelt aarzelend dat ze niet christelijk is. Voor haar is het heel bijzonder dit mee te maken. Ze kan begrijpen, dat het voor veel mensen heel belangrijk is. Ze is echt over het geloof gaan nadenken.

Broeder Rob vertelt over Taizé aan de Maas. Van 28 december tot en met 1 januari a.s. zijn de Europese jongerendagen in Rotterdam. Met een paar van ons: Froukje, Marjet en mij, wil hij graag morgen nog even verder praten, omdat wij zo dicht bij Rotterdam wonen en wellicht alvast in actie kunnen komen om bijvoorbeeld gastgezinnen te werven.

De jongeren willen ook graag wat vragen aan Rob. Waarom is hij hier broeder geworden? Rob stelt een vraag terug. Ben je wel eens verliefd geweest. Ja. Nu, zegt Rob, het is net zoals verliefd zijn. Dan wil je heel graag bij je geliefde zijn. Zo was het ook voor hem. Is het dan niet saai? Voor hen, een week lang, is het heel mooi. Maar elke week opnieuw?

Rob vertelt dat de broeders een heel afwisselend leven hebben. Binnenkort bijvoorbeeld, zijn ze met z'n allen in Rotterdam. Aan die Europese en Wereld-jongerendagen zit een hele organisatie vast. De broeders zijn daarvoor soms langere tijd op heel verschillende plaatsen. Nee, Rob verveelt het niet. Ik vind dat hij het leuk doet, die Rob. Heel bedachtzaam is hij, traag zelfs zou je kunnen zeggen, maar zo geeft hij de jongeren wel de ruimte en blijft het niet bij die ene reactie van de bekende praatjesmaker. Veel jongeren doen mee aan het gesprek. Een cadeautje: toch nog een ontmoeting met jongeren. Ik ben onder de indruk van de leraren, die hier met hun leerlingen naar toe gaan. Die zijn goud waard!

Frère Alois spreekt.

Vanavond om 19.45 komt frère Alois in één van de achterste ruimten van de kerk spreken. Maria en ik zijn natuurlijk van de partij en ook Frans en Annemarie. Frans vindt Alois een verademing. Frère Roger (het is 5 jaar geleden, dat hij vermoord werd, hier in de kerk in Taizé) kon het de laatste jaren eigenlijk niet meer. Alois wordt vergezeld door een jonge broeder. Blijkbaar is hij de geluidstechnicus. Geruisloos en onopvallend zorgt hij dat alles perfect in orde is.

Alois zit op een klein bankje, wij op de grond om hem heen. Alois praat ook al heel rustig (komt dat door het intensieve gebedsleven?), en heel zacht, en ook hij glimlacht vriendelijk aan één stuk door. Hij vindt dat het juist in deze tijd belangrijk is dat we als christenen een eenheid zijn. De bijbel is een schat, zegt hij. De bijbel kan ons leven veranderen. De woorden van God geven ons kracht, bouwen ons op, zodat we rechtop kunnen staan. Jezus zei: 'houd mijn woorden'. Die woorden zijn niet alleen een boodschap. De stem van Jezus spreekt je hart aan. Het is als met een baby. Een baby begrijpt de woorden van de moeder niet, maar herkent wel haar stem.

Hij vertelt dat er ook broeders uit Taizé op verschillende plaatsen in de wereld werken. Bijvoorbeeld in Bangladesh. Ze zijn daar 30 jaar geleden naar toegegaan en hebben afgewacht, wat daar nodig was. Het bleek dat gehandicapte kinderen en hun ouders hulp nodig hebben. Een handicap wordt daar gezien als een straf (van een God?). Recent hebben de broeders al die ouders uitgenodigd. Voor het eerst konden zij zich uiten, konden zij hun lijden delen met elkaar en met de broeders. Het zijn de armste mensen, die ons samenbrengen, zegt Alois. Zo spreekt God ook tot ons, door gebeurtenissen.

Deze broeders huisvesten ook dertig jonge mensen. Zij geven hen de kans om te kunnen studeren. In ruil daarvoor helpen deze studenten bij de gehandicaptenzorg en bij de gezongen gebeden (die ze ook in Bangladesh hebben). Ook in Brazilië en in Nairobi zijn broeders. Ze organiseren bijeenkomsten en retraites. Hun doel is heel basaal: het delen van het leven van de mensen. Andere doelen: 'wat zal het opbrengen', bijvoorbeeld, laten ze los.

Tijdens de stilte in het **avondgebed** schieten mij de woorden van te binnen van Alois, van Wolfgang en van Charlotte: 'wij verwachten dat de mensen bij ons komen. Je kunt ook op hen toe gaan. Daar-

heen gaan, waar de mensen zijn’.

Bij de muntthee **in de Oyak raak ik in gesprek** met een Duitse meneer. We hebben elkaar al vaker begroet, maar nog nooit gesproken. De man straalt. Hij geniet enorm. Hij brengt deze week in stilte door – nou ja, bijna. Dat kan hier ook. Ook kun je dat vanaf donderdagavond doen. Dan krijg je een andere slaapruiimte aangewezen met mensen, die ook stil zijn. Deze mensen eten ook apart van de anderen. Maar nu mag hij wel even praten, vindt hij. Heerlijk, vindt hij het, die stilte! Het doet hem zo goed. Het is ook wel eens moeilijk. Ook het verdriet komt boven in de stilte. Sommige mensen zijn daar bang voor, maar hij vindt het juist goed. Dat is er, en dat moet verwerkt worden! Hier, in de stilte kan het komen. Het is genezend. Daarna geniet hij des te meer! ‘Ik zie en hoor zoveel: de vogels die fluiten, prachtig, de bloemen, de blaadjes, de regendruppels. God heeft het allemaal zo prachtig gemaakt. Dit is genieten! Ook tijdens het eten, je bewust zijn van wat je eet, kauwen, proeven heerlijk!’ Hij heeft een paar kleinkinderen. Daar geniet hij zo van. ‘Die kinderen, die kinderen! Geweldig’. Zijn vrouw praat nogal veel. Hij zegt dan wel: ‘laten we nu eens in stilte eten’. Maar zij kan dat niet! Maar dit, dit is heerlijk! Genieten, genieten!! Hij straalt en lacht. Wat een grappige meneer. Helemaal vrolijk begin ik aan mijn avondwandeling in stilte.

Vrijdag 11 juni

In het **ochtendgebed** wordt psalm 33b gelezen: ‘Gelukkig is het volk, dat de Heer als zijn God heeft’. We zingen lied 203 (naar psalm 41 vs 13) ‘U steunt mij God; ik sta stevig. U hebt mij voor uw aangezicht gesteld, voor altijd’. Een broeder bidt: ‘Vader, u houdt van ons. U kijkt verder dan de zonden van de mensen, opdat zij naar u terugkeren’. (verloren zoon?) . Elke keer weer ben ik ontroerd door de jongeren om mij heen – sommigen zingen aarzelend mee (‘toch een beetje gek, dit alles?’), anderen vol overtuiging en devotie.

De Bijbelstudie gaat over vers 17. ‘ Toen hij tot zichzelf kwam’. Dat is een eerste terugkomen: terugkomen bij jezelf. Van alles wat hij had, is niets overgebleven. Alleen hijzelf is er nog. Ook over Jezus lezen we vaak, dat hij zich keert tot zichzelf en de Vader. Hij trekt zich terug, niet om zich te onttrekken aan de mensen, maar juist om dichterbij hen te kunnen zijn. Je kunt alleen dichtbij de ander zijn, als je bij jezelf bent! Uit de woorden van Jezus spreekt een diep begrip voor de toestand van iemand die ‘buiten zichzelf’ is. Wat betekent het als je buiten jezelf bent? Omstandigheden kunnen ons veranderen, van onszelf vervreemden. De uitdaging is dan: hoe kom je weer bij je eigen roeping. Dat is een diepe vraag. Ook Paulus heeft het hier vaak over.

Nog iets: de zoon komt terug met het idee: ‘ik ben niet waardig uw zoon te heten.

De zoon heeft een oordeel over zichzelf. Maar: je kunt jezelf niet oordelen. Je kunt niet je eigen waarde schatten. Ook niet die van de ander, trouwens. Een dergelijke uitspraak legt God grenzen op. Elk oordeel meent de liefde van God in te kunnen perken. Dat kan niet. Je kunt God geen grenzen opleggen. De oplossing van de zoon: ‘ik zal geen zoon meer zijn, maar dagloner’, is dan ook geen oplossing.

Je kind blijft altijd je kind. Een kind van God, ieder mens, blijft altijd kind van God. Er is geen oplossing. ‘Een oplossing – in dit geval ‘het slaaf worden van de zoon’ - leidt tot de hel, zegt Wolfgang. Een mens, die zijn menselijke waardigheid wordt ontnomen: dat is de hel.

Die uitspraak roept veel bij mij op. Het is ook mijn ervaring, bijvoorbeeld in het pastoraat, dat er vaak geen oplossing is.

Ik denk aan mijn eigen dilemma rond de onenigheid tussen mijn vader en mijn zusje. Ook daarvoor was geen oplossing. Maar deze uitspraak is ook van toepassing op bijvoorbeeld de steeds verder doorgevoerde regelgeving in onze maatschappij. Die regelgeving wordt steeds meer verfijnd, om mogelijke lacunes daarin te vermijden. Het uiteindelijke resultaat is, dat de regelgeving zelf tot wreedheden leidt.

Het is een diepe wijsheid, deze uitspraak van Wolfgang. Het doet mij goed iemand te horen zeggen, wat ik zelf zo vaak ervaar. Je wilt zo graag een oplossing en het blijft een worsteling als er geen oplossing blijkt te zijn. Voor mij tenminste. Het is dus goed om ‘gewoon’ te accepteren dat er vaak geen oplossing is.

Je bent erfgenaam van God. De zoon wordt weer zoon. De vader maakt hem weer zoon. Hij krijgt niets eens de gelegenheid meer om zijn oplossing (knecht worden bij zijn vader) uit te spreken. De Vader heeft al iets anders gedaan. De Vader, die op de zoon toekomt! Wat een beeld van de werkelijkheid waarin wij kunnen leven!

Gisteren en vandaag heb ik niet meegedaan aan het groepsgesprek. Het werd me te veel allemaal. Te veel ontmoetingen, teveel grote verhalen, te veel praten. Even nog heb ik overwogen om vanaf donderdag 'in stilte te gaan', maar dat voelt wat kunstmatig aan. Hoe doe je dat: ineens niet meer praten met die mensen, met wie je net in contact bent gekomen. Ik zal zelf zorgen voor genoeg stilte. Na de bijbelstudie heb ik een **afspraak met Charlotte**. Op mijn verzoek. Ik wil graag met haar praten over bidden. Het zingen in de kerk hier in Taizé ervaar ik als bidden. Dat is het ook. Op deze manier kan ik het. Dat helpt mij al enorm om het bidden gestalte te geven in mijn leven. Ook in Marienrode ben ik hierin wel verder gekomen. Toch denk ik, dat ik wat dit betreft nog iets kan leren van Charlotte. We zullen ook samen bidden. (Een beetje eng aan de ene kant, maar toch ook niet meer. Ik heb inmiddels alle vertrouwen in haar en ik denk dat zij net degene is, die ik nodig heb. Dus gewoon doén.) We zoeken een rustig plekje in de schaduw van een boom. Zij bidt met open handen, in een ontvangende houding dus. Ze spreekt uit wat er in haar omgaat (zoals ik in een pastoraal gesprek vaak in een gebed probeer te verwoorden wat in de ander omgaat) en is lang stil. 'Het komt vanzelf', zegt ze. Bij mij komt nog even niks. Het voelt nog gênant.

Maar dan bidt Charlotte voor iemand, die zij kent. Natuurlijk, dat is het. Als je aan de ander denkt, aan iemand, die het moeilijk heeft, of als je eigen zorgen of verdriet groot zijn, dan is de gêne weg. Als je echt met iemand begaan bent, maak je je geen zorgen over je eigen gêne en als je zelf verdriet hebt, of moeilijkheden, dringen die zich wel op de voorgrond. Zo zitten we nog een poosje samen, soms in stilte, soms bidt Charlotte, soms ik.

Na afloop wijst ze me nog op de moeilijkheid dat je als voorganger 'exposed to others' bent. Je staat daar open en bloot, kwetsbaar. Iedereen ziet en hoort wat jij doet. Iedereen heeft er een oordeel over. (Laat ik de Bijbeluitleg van vanmorgen onthouden: dat je met je oordeel Gods liefde meent te kunnen inperken). Eigenlijk wil je niet daar vóór staan. Je wilt één van de anderen zijn. Zij kent dat uit haar eigen ervaring in haar gemeente. Als voorganger ben je allebei. Je bent jezelf, en tegelijkertijd heb je een andere positie. Die formele kant is er ook. Dat maakt het zo moeilijk. Er is geen oplossing.

Ik denk aan de tijd in mijn eerste gemeente. Hoe vaak heb ik toen niet gedacht: laat mij maar lekker schrijven, dan mag iemand anders die preek houden. En nog heb ik dat wel. Het liefste opereer ik op de achtergrond! Ja - en het liefste ben ik toch ook dominee! Er is geen oplossing. In het echte leven is er geen oplossing.

Na afloop drukt ze me tegen haar borst. Ze is ook nog eens een heel stuk langer dan ik. Even voel ik me - letterlijk - een heel klein meisje.

In het middagebed zegt een broeder: 'God is aan mijn zijde. Ik zal niet vallen. Om God verheugt zich mijn hart en mijn ziel. Mijn lichaam voelt zich veilig en beschut'. Er wordt een tekst gelezen uit de brief van Petrus: 'Houdt vast aan de liefde'. We zingen lied 25 (ps 139: 12: 'onze duisternis is niet meer duister, door uw licht'. Een broeder bidt: Christus, we hopen op een verandering van ons wezen, dat U met uw onzichtbare aanwezigheid bezit van ons neemt'.

En o.a. zingen we nog lied 140, (het gaat over de verloren zoon) 'Il Signore ti ristora': 'De Heer vernieuwt je. God wijst je nooit af. Hij komt naar je toe om je te ontmoeten.'

Cormatin

Maria vertelde me gisteren over een dorpje ten noorden van Ameugny: Cormatin. Daar zijn een paar winkels. Het is ongeveer drie kwartier lopen. Een mooi doel voor een wandeling vanmiddag. Cormatin - het is een beetje zoeken, met al die heuvels en slingerwegen, maar ik heb een kaart. Het lukt. Er is zijn zelfs een paar terrasjes. Ik drink een kopje echte koffie, (oei wat sterk! Dat ben ik niet meer gewend) maar lang blijf ik niet zitten. Voor iemand die de stilte heeft leren waarderen, is er vrij veel lawaai van doorgaand verkeer. Bij het plaatselijke kruidenierswinkeltje koop ik aardbeien en twee sinasappels voor het ontbijt zaterdag en zondag.

Het avondgebed op vrijdag is bijzonder.

We zingen o.a. het prachtige lied 'El alma que anda en amor': 'Een ziel die in de liefde woont, vermoeit niemand en wordt zelf niet vermoeid'. Het is een tekst van Johannes van het Kruis. Je kunt het betrekken op de liefde van God, maar ook op onze eigen liefde. Ik denk: hoeveel mensen heb ik vermoeid? Vooral de mensen, die mij het meest nabij zijn, vrees ik. En dat ik zelf niet vermoeid raak, kan ik ook niet zeggen. Er valt nog veel te leren.

Als de broeders weg lopen, halen enkele jongeren het grote beschilderde houten kruis voor uit de kerk. Ze zetten het in het middenvak. Velen – ook heel veel jongeren - lopen er naar toe en om de beurt bidden ze, met hun hoofd op het kruis. Op deze manier leggen ze hun zorgen, hun verdriet, hun schuld, misschien, bij Jezus op het kruis. Enkele broeders zijn inmiddels via de zij-ingangen teruggekomen. Als je dat wilt kun je met hen praten. Maria gaat naar broeder Alois. Ze vertelt hem dat ze een ernstig zieke vriendin heeft. Hij zegt, dat de broeders altijd voor deze mensen bidden en hij geeft haar een kruisje op het voorhoofd.

Bij de Oyak en de muntthee kom ik die stralende Duitse meneer weer tegen. Hij geniet zo! Hij heeft een vogel gezien. Zo prachtig. En dan die zonnestralen! En een blad van een boom! Het is zo prachtig allemaal. Als je het maar wilt zien. Genieten. Genieten is het hier. Zijn vrouw wil altijd maar praten. Hij zegt wel eens: 'houd nu eens een keer je mond!' 'Gewoon zwijgen, in stilte eten, dat heerlijke eten proeven, ruiken, kauwen!'

En dan: 'de kinderen zien! Ach, die Kinder! Dat geeft zoveel vreugde! Die stilte hier!! De week is bijna voorbij, maar hier kan ik mee vooruit. Ik ben zo dankbaar hiervoor!'

Weer helemaal vrolijk maak ik mijn avondwandeling.

Zaterdag 12 juni

De laatste keer de gebeden. Zondag vertrekt mijn bus als de eucharistieviering net is begonnen. Daar kan ik dus niet bij zijn.

In het **morgengebed** is psalm 34 aan de orde:

'De Heer wil ik prijzen, elk uur van de dag. Mijn mond is vol van zijn lof. Laat mijn leven een loflied zijn voor de Heer. Ik zocht de Heer en hij gaf antwoord. Hij heeft mij van alle angst bevrijd. Wie naar Hem opzien, stralen van vreugde. Proef en geniet van de goedheid van de Heer. Gelukkig de mens, die bij hem schuilt. Hebben jullie het leven lief? Wil je goede jaren genieten?'

De laatste keer ook de bijbelstudie.

Vers 25 en volgende. De oudste zoon komt ook thuis. Het is niet meer zomaar zijn thuis. Het is veranderd. Niemand heeft hem opgehaald. Dat is hard. Hij heeft zich altijd ingezet, en toch krijgt hij geen privileges. Wolfgang: het is net als bij de broeders. Je werkt hard en je krijgt geen aandacht van de abt. Alle zorg van de abt gaat naar degene die niet goed functioneert. De liefde heeft de jongste (de zwakste, de 'verlorene', degene, wiens leven in zinloosheid voorbij gaat) op het oog. Alleen uit zo'n liefde kunnen we het leven verkondigen. De Vader (God) is vrij. Hij doet hetzelfde voor beide zonen (hij gaat ook naar de oudste toe; de oudste leeft allang van zijn liefde), maar verschillend. De Vader vraagt: 'waarom kun je niet blij zijn? Mijn liefde voor jou blijft hetzelfde. De ander was dood. Nu leeft hij'.

Eén van de vragen, die we meekrijgen:

'Wanneer deel ik in de vreugde van anderen?'

Ik moet het nu echt met Maria hebben over werken in de kerk. Wat blijkt? Het is haar grootste wens! Alleen: hoe moet het? Ze heeft zich al georiënteerd, maar de opleidingen in België lijken op dit moment niet goed te passen. Misschien is Tilburg wat voor haar?

Zij is katholiek. Dat wil ze blijven. Ik vertel haar, dat wij speciale opleidingen hebben voor late roepingen. Ze gaat het na haar vakantie onderzoeken. Ze vertelt ook nog, dat ze zich schaamt, dat ze al 36 jaar is, en nog steeds geen 'echte' baan heeft. In Italië was het gangbaar onder studenten om eindeloos over je studie te doen. Iedereen vond dat normaal. In die sfeer heeft zij gestudeerd. Achteraf heeft ze er spijt van. In België is het heel anders, beter, vindt ze. Daar wordt wat van je verwacht.

Het avondgebed.

Vandaag zijn er veel extra gasten: monniken uit andere landen en van andere orden, die hier zijn in verband met de viering van het 1100 jarig bestaan van Cluny. Wel zo'n honderd van hen, schat ik, vinden in Taizé onderdak, en zijn dus ook bij het avondgebed.

De broeders pakken flink uit vanavond. Ze zingen altijd prachtig, maar nu gaan ze echt voluit, alles vierstemmig!

Het zaterdagse avondgebed is om nog een andere reden bijzonder. Bij de ingang kunnen we allemaal een klein kaarsje meenemen. Op een gegeven moment steken een paar kinderen, die bij broeder Alois zitten (!), hun lichtje aan aan de paaskaars. Zij geven hun licht door. Iedereen geeft het door aan degene die naast hem of haar zit en zo verspreidt het licht zich door de hele kerk (zoals wij doen op Stille Zaterdag). Hier doen ze het elke week: op vrijdag bidden op het kruis en op zaterdag wordt het licht doorgegeven. Zo wordt elke week Pasen gevierd, zou je kunnen zeggen. Kruisiging en Opstanding van Christus. Het afleggen van je oude last en het nieuwe begin, dat je steeds weer kunt maken.

Zondagmorgen 13 juni

Het laatste ontbijt. Ik neem afscheid van William en Claire, Charlotte, Frans en Annemarie, Vera en Emma, van de Duitsers en de Denen, van Willy en Lianne en van Maria natuurlijk. Ik krijg van haar een kaart met een afbeelding van het eenvoudige (metalen?) kruis dat voorin de kerk staat.

De kaarsjes en de orangerode vlammen er achter. Ze schrijft er nog een tekst op: haar favoriete lied. *'Christe, lux mundi'*:

Christus, licht van de wereld, wie u volgt, heeft het licht van het leven'.

Dank je wel lieve Maria. Hopelijk zien wij elkaar nog eens terug.

Thuisreis

Peter en ik vertrekken met dezelfde bus. Hij neemt de TGV in Macon Ville naar Grenoble. Ik stap al uit bij het TGV station in Macon Loché. Hij vertelt hoe hij zijn best doet om te laten merken dat Amerikanen niet allemaal botteriken zijn (denken wij dat in Europa?) , maar doordat hij geen Frans kent, doet hij vaak juist wat niet mag, en roept daarmee de woede van anderen op. Hilarisch! Ik heb nog nooit iemand ontmoet, die zo z'n best doet om aardig te zijn!

Mijn trein vertrekt met 10 minuten vertraging, maar gelukkig levert dat bij de overstap in Parijs van Gare de Lyon naar Gare du Nord geen problemen op. In anderhalf uur ben ik in Parijs. De trein van de RER – lijn D verbindt beide stations. Een kaartje (hetzelfde als het metrokaartje) had ik al in de trein gekocht.

Ik raak nog in gesprek met een aardige zwarte meneer, die me de weg wijst. Hij moet dezelfde trein hebben. Dat komt goed uit. We hebben het over het opvoeden van kinderen. Allebei hebben we er drie; allebei twee meisjes en één jongen. Die van hem zijn 14, 13 en 4. Trots laat hij foto's van hen zien. Zijn ouders zijn kort na de oorlog uit Mali (een voormalige Franse kolonie) naar Parijs gekomen. Zijn vader heeft in de Tweede Wereldoorlog in het Franse leger gevochten! Ook zo maar, onderweg, kun je onverwachte bijzondere ontmoetingen hebben.

Op Gare du Nord, op weg naar de 'Grandes Lignes', valt mijn oog opeens op een broodjeszaak: 'Paul', 'Maison de qualité, fondée en 1889'! Deze kans laat ik me niet ontgaan. Ik bestel nog één keer een heerlijk olijvenbroodje met pesto, sla, tomaat, en mozzarella!

Nog één keer m'n kaartje stempelen op het station. Bij het instappen wordt mijn kaartje weer gecontroleerd. Dat is nog niet eerder gebeurd. Komt dat omdat ik eerste klas rijd?

Bij het boeken, ontdekte ik, dat er voor één reis verschillende tarieven zijn. Je kunt zelf kiezen. Soms is een eerste klas kaartje zelfs goedkoper dan een tweede klas kaartje. Met een goedkoper kaartje kun je niet meer op het laatste nippertje je kaartje ruilen (met een duurder kaartje wel). Ik neem het risico. Dat wil ik ook een keer meemaken. Weggezakt in een gigantische gestoffeerde fauteuil, denk ik nog even aan de bankjes van Taizé. Wat een verschil! En dat voor die paar uur, dat je in een trein zit! Naast mij, aan de andere kant van het gangpad, zit een jong stel in luxe

vrijtijdskleding. Begin veertig, schat ik hen. Ze wisselen geen woord. Hij werkt onophoudelijk op zijn laptop en zij verwerkt in de twee-en-een-half uur durende reis van Parijs naar Rotterdam, acht grote glazen witte wijn.

Ik droom alvast over mijn verslag. Hoe de lucht eruit ziet, ontgaat me in de TGV. Is die stralend blauw of hangt er een dicht wolkendek? Ik weet het niet. Wat ik wel weet, is dat het wolkendek van het begin van mijn pelgrimstocht is opgetrokken. Ik heb de stap gezet naar het land van mijn hart. Nu komt het erop aan, die weg – al zoekend - voort te zetten in het dagelijkse leven in de stad, in Schiedam!

*‘Leerling worden van Jezus
begint niet in je hoofd of in je hart,
het begint met je voeten’*

Wat heb ik meegekregen van Taizé?

* Het ervaren van de liefde van God.

* Ik ben ‘gewonnen’ voor het leven in eenvoud.

Dat is een ontwikkeling geweest door al mijn retraites heen.

* Leven in eenvoud: Hoe dat gestalte kan krijgen in mijn dagelijkse leven weet ik nog niet.

Dat wordt zoeken naar goede manieren.

* Eenvoud betekent ook niet veel – of in ieder geval veel minder - doen.

Ook een enorme uitdaging in onze tijd met zijn enorme aanbod aan vertier.

* Eenvoud betekent ook:

Betrokkenheid bij de zwakken in de samenleving, en bij de grote vraagstukken van economie, gerechtigheid en vrede,

* Bijzondere ontmoetingen.

* Goede en vernieuwende bijbeluitleg.

* Veel mooie liederen.

Bezoeken aan enkele kerken

De R.K. Petrus en Pauluskerk in Maassluis

Deze kerk is ontworpen door (onze eigen) Mari Baauw. Het is een bijzonder ontwerp: in de vorm van een tent. Alleen al om het exterieur en het interieur is de kerk een bezoek waard! Het gebouw spreekt mij erg aan. Er valt veel te vertellen over deze kerk. Dat hebben enkele actieve kerkleden dan ook gedaan, de paar keer dat wij er waren. In dit verband beperk ik me tot enkele opmerkingen.

*De ingang. Als je over het plein voor de kerk loopt, zie je een ruimte met zitjes: stoelen en tafels, en een bar/keuken. Dit komt heel uitnodigend en gastvrij over. Hier kun je naar binnen gaan.

*Wat betreft de kerkruimte zelf wil ik graag noemen de bijzondere opstelling van de banken, namelijk in de vorm van een ellips. Je kunt hierbij denken aan de manier waarop wij bij een viering van het avondmaal in het koor van de Grote Kerk zitten: tegenover elkaar met een open ruimte in het midden. In deze open ruimte staat aan het ene uiteinde het altaar en aan het andere de lessenaar. Door de ellipsvormige opstelling van de zitplaatsen ligt de nadruk op de gemeenschap.

De schoonheid van het gebouw, het licht, de ruimte en de smaakvolle en goed doordachte inrichting – dat alles schept een sfeer waarin je kunt opademen. *In deze Petrus en Pauluskerk is, halverwege de lange zijden een pad, dat de banken (aan beide zijden een stuk of zes, zeven achter elkaar) als het ware doorknipt. Op die manier zijn alle plaatsen goed bereikbaar, en zo ontstaat ook een logische looproute bij de viering van de eucharistie. Aan de ene kant ga je uit de bank, aan de andere kant er weer in. Je loopt een rondje. Bij de vieringen, die ik meemaakte, zaten enkele invalide mensen op de voorste bank. Daar stond ook een enkele rolstoel. De voorganger ging eerst met brood en wijn langs de mensen op de voorste rij. Vervolgens gingen twee mensen met brood en wijn aan de ene kant van de lange zijde in het midden staan, en twee mensen op dezelfde manier aan de overzijde. De kerkgangers liepen langs. Het was praktisch goed geregeld en mede daardoor was het een heel stijlvolle viering.

*Tijdens één van mijn bezoeken was er een kinderkoor.

Zij zongen diverse onderdelen van de liturgie. Dus niet zomaar wat leuke liedjes, maar een kyrie, een geloofsbelijdenis, een sanctus enzovoort, maar dan wel min of meer passend bij hun leeftijd. Een heel zinvolle gedachte vind ik: de kinderen raken vertrouwd met de liturgie, en met de betekenis van de diverse onderdelen en worden tegelijkertijd zelf aangesproken.

R.K. St. Anna Parochie in Peheim in Duitsland

Onze vakanties brengen wij meestal door in Peheim, een klein dorpje aan de zuidwestkant van het Oldenburger Münsterland.

In het dorp in deze katholieke regio is alleen een katholieke kerk. Dat is dan ook de kerk, die wij meestal bezoeken als wij in Peheim zijn.

In mei maak ik de viering van de eerste communie mee.

In deze dienst deden ongeveer tien kinderen 'eerste communie', een bekend en oud gebruik in de katholieke kerk.

Ter voorbereiding op de deelname aan de eucharistie hebben de kinderen een seizoen lang geloofsonderricht gekregen. Enkele ouders hebben deze taak op zich genomen.

De kinderen hebben een actieve rol in de dienst.

Er zijn veel gasten: persoonlijke genodigden van de diverse families. Zichtbaar mensen, die niet gewend zijn in de kerk te komen.

Het is een zinvolle en feestelijke dienst.

Het koor zingt moderne, vrolijke en begrijpelijke liederen.

Ik noem deze dienst om de volgende reden.

Op veel plaatsen in Nederland is naar een concept van Willemien Wikkers en ds Egbert R. Veen een beleid kinderwerk opgezet, dat er - kort gezegd - als volgt uitziet:

A. 1^e doopouders bereiden samen met de predikant de doopdienst voor

- 2^e er wordt doopouderkring gevormd (op het moment dat er voldoende doopouders zijn)
- B. 1^e als de kinderen vier jaar zijn wordt er een vierjarigendienst voor hen gehouden, die samen met de ouders wordt voorbereid.
- 2^e er komt een kring of een serie van vier bijeenkomsten voor ouders van vierjarigen
- C. 1^e als de kinderen 12 jaar zijn, wordt er een overstapdienst voorbereid met hen en met hun ouders
- 2^e er komt een kring of er worden een paar bijeenkomsten voor deze ouders gehouden. Hetzelfde kan ook nog herhaald worden als de tieners uit huis gaan – als 18-jarige.

In mijn vorige gemeente werkten we – met succes – met dit beleid. Dit is letterlijk opbouwwerk. De lacune in dit beleid bleek te zijn de lange periode tussen vier en twaalf jaar. Voor de ouders betekent dit dat zij pas na acht jaar weer als groep bij elkaar komen. Een viering van een eerste communie – in onze kerken een eerste deelname aan het Heilig Avondmaal - voor kinderen van acht jaar, zou een goede mogelijkheid zijn om in deze leemte te voorzien. Naar aanleiding van een dergelijke feestelijke gebeurtenis kan dan ook gelegenheid worden geschapen voor één of enkele bijeenkomsten voor de ouders.

Pepergasthuiskerk in Groningen

In de Peperstraat, in het hartje van stad, loop ik door een poortje. Ik kom in de prachtige vierkante binnentuin van de Pepergasthuiskerk. Links van de tuin is de kerkruimte, aan het einde van de tuin zijn ruimten voor koffie en ontmoeting en voor de kinderen. Als ik om 10.00 uur (de dienst begint om 10.30 uur)de knusse oude kerkzaal binnenloop is het al één en al bedrijvigheid. Een groepje mensen zingt o.l.v. Chris van Bruggen een aantal nieuwe liederen. Jonge moeders en kinderen zijn van alles en nog wat aan het voorbereiden. Er staan twee monitoren aan weerszijden van de preekstoel, die in het midden van de lange zijde staat. De kerkbanken staan als het ware rondom de preekstoel en de avondmaaltafel: een paar ronde banken er tegenover, en aan de lange zijden banken in de richting van de preekstoel. De Pepergasthuiskerk is een oecumenische gemeenschap, die geen deel uitmaakt van een landelijke kerk. Er is geen eigen voorganger. Wel zijn er enkele theologen en musici in deeltijd aan de kerk verbonden.

Voor het pastoraat, het kinderwerk en het tienerwerk, en ook voor de voorbereiding van de diensten, zijn werkgroepen. Je kunt je inschrijven als je een bepaalde dienst wilt helpen voorbereiden. De kerk heeft zo'n veertig kinderen en twintig tieners in de leeftijd van 12-16 jaar. Op deze warme zomervrijdag vlak voor de vakantie, zijn er tegen de 200 mensen van alle leeftijden.

De sfeer is informeel. Vandaag is het de 'overstapdienst'. De zeven kinderen die na de vakantie voor het eerst naar de middelbare school gaan, maken de overstap naar het tienerwerk. Voor de tieners is achterin de kerk een bank gereserveerd. Daar kunnen ze 'hangen'.

De, voor mij onbekende, prachtige liederen worden erg goed en enthousiast gezongen, soms in canon, soms meerstemmig. Verschillende moeders leveren een bijdrage aan de dienst. Eén van hen (of is het één van de theologen) houdt een overweging rond een mooie tekst over een vlinder, die moet worstelen voordat hij uit de cocon komt. 'Soms zijn worstelingen precies wat we nodig hebben in ons leven. Als we zonder lastige dingen, zonder obstakels zouden leven zouden we kreupel raken. We zouden niet zo sterk zijn als we kunnen zijn. We zouden nooit kunnen vliegen.

Ik vroeg om kracht en ontving moeilijkheden om me sterk te maken.....'

De tieners heten de overstappers welkom met een ludieke act, waarna ze gezamenlijk naar de 'hangbank' vertrekken. Bij het binnendragen van brood en wijn hebben zij opnieuw een rol in de dienst. Tijdens het herhaald zingen van een Taizé-lied, lopen we naar voren om brood en wijn te halen. Al met al is het een vrolijk, levendig gebeuren, waarbij velen actief betrokken zijn.

Na de dienst spreek ik Chris van Bruggen. Hij werkt mee aan de samenstelling van het nieuwe liedboek. In de Peper wordt veel gezongen uit bundels uit Taizé en Iona, van Huub Oosterhuis en andere nieuwe lieddichters en ook maken ze zelf nieuwe liederen. Uit het Liedboek zingen ze vrijwel nooit. Chris van Bruggen is ervan overtuigd dat muziek erg belangrijk zal zijn in de kerk van de toekomst. Vrolijk en bemoedigd loop ik door het poortje, de stad weer in.

Bethelkerk Drachten (Vrije Baptistengemeente)

Op een zonnige zondag in de zomer rijden we over het verlaten industrieterrein in Drachten. Ineens overall auto's en kinderen, jonge en oudere mensen in vrolijke zomerkleren. Hier – bij deze 'hal' moet het zijn: de Bethelkerk van de Vrije Baptistengemeente van ds Bottenbleij.

Bij de ingang staan een paar vriendelijke dames. Eén van hen heet mij welkom en wijst me de weg naar toiletten, herberg en kerkzaal. Een kerkboek heb ik niet nodig want alles wordt geprojecteerd op grote schermen.

Als ik even later in de grote hal, wat om me heen sta te kijken, word ik aangesproken door een meneer van een jaar of zestig. Hij ziet dat ik hier voor het eerst ben. Hij wil me graag rondleiden. Hij is zo'n jaar of tien geleden samen met zijn vrouw lid geworden van deze kerk. Zij waren gereformeerd. Waarom zijn zij lid geworden van deze kerk? 'Hier is leven!' Hij geeft een voorbeeld. In de gereformeerde kerk in zijn dorp, was een enthousiaste jeugdoudersling met goede ideeën. Hij kreeg van de kerkenraad geen toestemming om ze uit te voeren.

Hier zijn heel veel jongeren. Ze komen tot uit de wijde omtrek. Elke avond zijn er activiteiten. Ze hebben een eigen gebouw. Een paar jaar geleden wilden ze graag een hal vlakbij de kerk hebben. Die hal kostte € 70.000,--. Het bestuur zei toen tegen hen: prima, zorg maar dat je die €70.000,-- bij elkaar krijgt. Binnen een maand hadden ze het voor elkaar.

In de tien jaar hier heeft hij meer geleerd dan in de 50 jaar daarvoor in de gereformeerde kerk. Als ik vraag waar dat in zit, blijkt het vooral in de kerkdiensten te zitten. Hijzelf had nog wel moeite met de volwassenendoop. In het podium in de kerkzaal is een bassin ingebouwd. Eén keer in de maand wordt in de beide diensten gedoopt.

'Hier hebben ze een visie', zegt hij, 'een lange termijn visie'.

Hij leidt me rond: een grote moderne kerkzaal met zo'n 2000 vrolijke rode stoelen. Er zijn elke zondag twee diensten achter elkaar om iedereen te kunnen huisvesten.

Op het grote podium is een grote band met vier zangers al druk in de weer. Aan weerskanten van het podium hangen grote projectieschermen. Door een gang naast het podium leidt de meneer me naar enkele ruimten waar geluid- en beeldapparatuur staan opgesteld. Het ziet er professioneel uit! Het wordt bemand door vrijwilligers. Er zijn ruimten voor kinderen en er is de Herberg, waar we koffie e.d. kunnen drinken voor en na de dienst, met tafeltjes en statafels en er is een bibliotheek met streekromans, boeken over geloof en christelijke kinderboeken.

De dienst begint. Ds Bottenbleij (in gewone kledij: op deze snikhete zomerdag een overhemd met opgestroopte mouwen) en een paar anderen komen binnen en nemen plaats op de voorste rij. De band speelt/zingt enthousiast een paar liederen, wij zingen mee. Het zijn eenvoudige liederen met veel herhalingen. 'Dank voor deze dag' en 'Ik kom tot U, zoals ik ben, met een open hart'. Een vrolijk uitzijende ds Bottenbleij heet ons van harte welkom. 'Mag ik u troosten? Ik vind het nu koeler dan in de eerste dienst'. Gelach. Het is buiten al ruim 30 graden celsius en hier binnen waarschijnlijk ook. Hij vervolgt: 'Wanneer het moeilijk is, God nodigt ons uit. Kom met geopend hart, laat je niet belemmeren, spreek over wat de relatie verstoort, wat ons ongelukkig maakt. God is hier. Hij wil vergeving schenken, zodat we anders hiervandaan kunnen gaan'. Er volgen nog mededelingen over mensen die ziek zijn, iemand begint met een chemokuur, iemand die stervende is, is gezalfd, er zijn enkele huwelijken en geboorten. Er volgt een collecte (ik weet niet waarvoor), en een (lang) gebed. Vlak voor de dienst is een lied ingestudeerd. Dat zingen we nu. Het is in de gemeente geschreven. Dan begint Bottenbleij zijn preek over Psalm 15. David wil God een plaats geven in zijn leven. Aan het begin van de preek wordt een kort filmpje getoond. Bottenbleij haalt o.a. Exodus 33 vers 11 aan: Jozua week niet uit de tent vandaan. Hij leert te leven vanuit het geloof. De Heilige heeft gekozen midden in het leven aanwezig te zijn. Daar waar de Heilige het allerhoogste is, wordt het heilig, zelfs in ons zondige leven. Je bent niet 'gast' (de NBVertaling drukt het te zwak uit), je bent 'huisgenoot' van God. Je merkt het dwars door het leven van iedere dag. Jes 58 vs 2: er is geen tegenstelling tussen zijn in Gods aanwezigheid en er zijn voor de naaste. Ds Bottenbleij preekt enthousiast en bemoedigend. Het is niet heel anders dan in onze kerken, lijkt me. We zingen weer een lied: 'Ik wil als U zijn'. Er is een collecte voor het jeugdwerk. Ds Bottenbleij: 'we overtuigen an-

deren niet met woorden; door onze levensstijl laten we zien wie Jezus is. Aan het avondmaal (wordt vandaag gevierd) wordt ons geloof om deze weg te gaan, versterkt. Iedere dag word ik geconfronteerd met machteloosheid. Door het avondmaal ervaar ik genade'. Eerst trekken we ons nu terug in een stil gebed in het eigen hart om ons bewust te zijn waar we nu staan.

Vervolgens vraagt ds Bottenbleij wie hier vandaag voor het eerst zijn en of zij op willen staan. Hij doet het op een prettige manier, zodat je het niet als een probleem ervaart. Zo'n 50 mensen, waaronder ik, zijn nieuw. Hij stelt ons een vraag en hij vraagt ons die met ja of amen te beantwoorden, als we deel willen nemen aan het avondmaal. Het is een vraag naar onze oprechte wens om deel te nemen. Samen met een aantal mensen verspreid door de kerk zeg ik van harte 'ja'. Dan mogen we weer gaan zitten.

Er volgt een toelichting op de gang van zaken. We lopen – terwijl de band zingt en speelt – naar voren om brood en een mini-bekertje (een vingerhoedje) wijn te halen. Als iedereen weer zit, volgen de instellingswoorden, een broeder bidt een dankgebed, we eten het brood, een andere broeder bidt weer een dankgebed en we drinken de wijn.

Een paar afsluitende woorden volgen nog: dat wij uit vergeving nieuwe kracht vinden, en worden zoals God ons bedoeld heeft, en de zegen.

Terwijl de gemeente nog een slotlied zingt verdwijnt ds Bottenbleij al naar de uitgang van de Herberg waar hij klaar staat om handen te geven. In de Herberg is het een hele bedrijvigheid. Voor een wand – waar je langs loopt als je in de rij staat om de dominee een hand te geven – liggen allemaal folders: nieuwsbrieven van vele (!) echtparen en gezinnen, die in een derdewereldland actief zijn, maar ook folders over tienerwerk (bijv een historymakerscursus: het evangelie je levensstijl maken. Wordt een historymaker in jouw wereld), kinderwerk (wij willen kinderen helpen om een discipel van Jezus te worden door een indrukwekkend inspirerend en innoverend kinderwerk), huwelijks-cursussen, thema's van de diensten in de komende tijd en een machtigingskaart om het werk van de Bethel te steunen. Ik krijg een hand van ds Bottenbleij. Het is hem duidelijk dat ik hier nieuw ben.

Ik vertel hem dat ik een collega ben, en ik bedank hem voor de inspirerende ochtend.

Nawoord

Dank

Volgens de Kerkorde van de Protestantse Kerk heeft een predikant één keer in de vijf jaar recht op een studieverlof van drie maanden. In zekere zin niets bijzonders dus.

Toch heb ik het ook nu weer als bijzonder ervaren dat het mij door de gemeente is 'gegund'. Het kan dan wel in de kerkorde staan, in de gemeente wordt het gevoeld, als een voorganger drie maanden afwezig is. Mijn dank gaat dan ook in de eerste plaats uit naar alle gemeenteleden. Samen hebben zij zich in deze maanden - vaak extra - ingezet om alle activiteiten en zorg voor elkaar gaande te houden! Dank ook aan mijn collega's Bea Breugem, Willem van der Vegt en Guus Ruijl, die in de afgelopen tijd de nodige pastorale bijstand in 'mijn wijk' op zich hebben genomen.

Ook mijn huisgenoten, mijn man Ernst en onze jongste zoon Marten hebben mij dit verlof gegund, en samen hebben zij in de maanden van mijn afwezigheid mijn huishoudelijke taken op zich genomen. Als je iets schrijft, zie je altijd dingen over het hoofd: schrijffouten, een verkeerd woordgebruik, een ongelukkige formulering, een onduidelijkheid. Daarom ben ik erg blij dat Ernst, en onze dochters Judith en Ruth bereid waren mijn manuscript door te lezen en van commentaar te voorzien. Heerlijk is dat ik de lay-out over kon laten aan Hanneke Guijt-Drenth. Hartelijk dank daarvoor.

Namen

De broeders, zusters en de 'functionarissen' in de diverse centra heb ik bij hun eigen naam genoemd. Zij zijn bij velen bekend en mogen dat zijn. Voor alle mensen, die met mij deze weken gast waren, heb ik een andere naam bedacht. Wat ik over hen vertel, is zo bewerkt dat het niet na te trekken valt. Zij blijven anoniem. Eén uitzondering heb ik daarop gemaakt. Dat is Marie-Ange. Haar zo uitgesproken katholieke naam, wilde ik graag uit laten komen. Het is treffend dat in onze maatschappij zoveel mensen, met een christelijke achtergrond zoekende zijn, maar het in de christelijke kerk niet vinden of daarin diep teleurgesteld zijn. Maar ook haar verhaal heb ik zo verteld, dat niemand haar terug kan vinden.

De inhoud van mijn verlof.

Mijn verlof heeft mij veel gebracht. Dat zal een ieder, die dit dagboek heeft gelezen duidelijk zijn. Het was niet alleen belangrijk voor mij persoonlijk, en mijn eigen geloofsleven, ik ben ook met heel veel ideeën voor de gemeente thuis gekomen. Ik denk dat ieder die dit dagboek leest, zelf al op ideeën komt. Ik hoop, en de leden van onze kerk hopen met mij, dat dit verlof de gemeente ten goede zal komen. Vlak voor mijn pelgrimsreis las ik een uitspraak van de bekende Duitse theoloog Hans Küng. In zijn boek: 'Was ich glaube', bladzijde 219, zegt hij: (eigen vertaling): 'Het meest dringend en het meest bevrijdend voor onze Christelijke spiritualiteit is, dat wij ons theologisch en praktisch niet zozeer oriënteren aan traditionele dogmatische formuleringen of aan kerkelijke reglementen, als wel aan de unieke gestalte, die het Christendom zijn naam heeft gegeven. Küng roept ons met deze uitspraak als het ware op, om 'christelijker' te worden, ons meer te oriënteren op Christus, zoals wij Hem uit de bijbel kennen.

Mijn ervaringen in de plaatsen die ik tijdens mijn pelgrimstocht heb aangetroffen, (en datzelfde is ook te zien in de Sant Egidiegemeenschap in Rome en in andere grote steden) zijn daar voorbeelden van: het gebed krijgt hier een prominente plaats en het geloof wordt verbonden met een actieve sociale betrokkenheid op de maatschappij.

Concreet betekent het dat er op al deze plaatsen dagelijks (prachtige) gebedsdiensten (in veel verschillende vormen) worden gehouden, die het geloof levend maken voor veel mensen, en dat er activiteiten worden ontplooid ten dienste van een geheel leven: zorg en verantwoordelijkheid voor het milieu, voor gerechtigheid en vrede, dichtbij en wereldwijd.

Wat dat voor onze gemeente zou kunnen betekenen heb ik uitgewerkt in een aantal opties en ideeën, die ik binnenkort aan de kerkenraad zal voorleggen. Ik hoop dat wij samen, in gesprek met elkaar, samen biddend en werkend, een kerk in Schiedam gestalte kunnen geven, die een licht voor de stad is. Samen zijn jullie tot veel in staat, zei Jezus tegen zijn leerlingen. Daar vertrouw ik op.

Schiedam, augustus 2010

Referenties

Literatuur Iona

Ian Bradley, Keltische spiritualiteit, Meinema 2^e druk (2005)
Liederen en gebeden uit Iona Gooi & Sticht met cd
Opstaan (2^e bundel met Iona-liederen vertaald in het Nederlands) met cd
Kathy Galloway, Living by the rule
Zie www.kerkboek.nl
John L. Bell, The Singing Thing Too - Enabling congregations to sing
George McLeod Founder of the Iona Community Ron Ferguson
Neil Paynter, Blessed be our table. Graces for mealtimes & reflections on food.
Alle: Wild Goose Publications www.ionabooks.com

Literatuur Benedictijnse levenswijze

De Regel van Benedictus (er is ongetwijfeld ook een Nederlandse uitgave)
Wil Derkse, Een Levensregel Voor Beginners - Benedictijnse spiritualiteit voor het dagelijkse leven.
Lannoo (2002)
Esther de Waal, Zoeken naar God, De weg van Benedictus – Kok (2007)
De boeken van Anselm Grün

Literatuur Thich Nhat Hanh

Mindfulness (Voor een gelukkig leven) BBNC uitgevers Rotterdam (2010)
De kracht van bidden, Ten Have (2006)
Living Buddha, Living Christ, Riverhead Books, New York
HarperCollins, The art of Power.

Literatuur Taizé

Taizé liederen en gebedenboek, Uitgeverij Gooi & Sticht 2e druk (2010)
CD's met liederen te verkrijgen bij www.kerkboek.nl
Er zijn boeken van en over Frère Roger (de stichter van Taizé)
Er zijn veel boeken van diverse broeders (vooral van broeder John), maar deze boeken zijn niet in het Nederlands vertaald.

Websites:

www.iona.org.uk
www.klooster-marienrode.de
www.plumvillage.org
www.taize.fr/nl
www.taizeinnederland.nl
www.santegidio.org
www.bethel.nl
www.ovg-web.nl (oecumenische vieringen Groningen)
www.tgv-europe.nl ([snelle treinen door Europa](#))

Iona

Marienrode

Plum Village

Taizé